Voorwoord

Het afgelopen jaar was zo gek nog niet wat het roofvogelwerk van de WRNON betrof. Ik heb het nu even niet over de vervolging (die nam nauwelijks af), maar over datgene wat we met zijn allen voor mekaar hebben gekregen. Bij nalezing van het verslag over 1992 is er sprake van een aantal projecten die we graag gerealiseerd zouden willen zien. Nu, een jaar later, blijkt dat de meeste plannen verwezenlijkt zijn.
Allereerst het boek. Het boek is er, en wat voor boek! De derde druk is inmiddels in de verkoop. De nieuwsbrief waarover sprake was in het vorige jaarverslag heeft vorm gekregen als "De Takkeling". Het tweede nummer (wat aan de late kant in verband met alle drukte rondom het roofvogelboek) is onlangs verzonden. De tentoonstelling en het lespakket met videofilm zijn klaar en worden volop aangevraagd. Eind maart gaat de eerste inventarisatiecursus van start. Meer informatie over het een en ander vindt U in de Takkeling.
Daarnaast hebben we veel aanvragen gehad voor het houden van lezingen. De meeste werden gehonoreerd. Toen het te bar werd hebben we er een aantal verschoven naar de komende herfst en winter.

In het vorige jaarverslag werd melding gemaakt van het feit dat het in Overijssel tobben was geblazen met het roofvogelwerk. In één jaar is er echter heel wat ten goede gekeerd. Zoals U ziet zijn ook de uitgebreide inventarisatie-resultaten van Overijssel in dit verslag opgenomen. De coördinatie is verdeeld tusen Nico Driessen (Natuur en Milieu) en Ruud Jonker (SBB) en de samenwerking loopt weer als een trein. 3 Maart j.l. heeft de Werkgroep Roofvogels Overijssel een geslaagde roofvogelavond georganiseerd waar maar liefst 325 belangstellenden aanwezig waren.

In de eerste alinea van dit voorwoord wordt melding gemaakt van het feit dat de vervolging nog nauwelijks afneemt. Regelmatig wordt ons gevraagd of we hier niet moedeloos van worden en of al het werk wel zin heeft.
Heel soms slaan moedeloosheid en frustratie inderdaad toe, maar nooit voor lang. Door alle activiteiten van de WRNON, Vogelbescherming en andere vogelwerkgroepen staan de roofvogels in Nederland op dit moment volop in de aandacht. Aandacht die ze toekomt. De meeste Nederlanders weten het nodige over de exotische dieren in oerwoud en jungle ver weg, maar hebben nauwelijks notie van datgene wat zich in onze bossen en overige buitengebieden afspeelt.
De reacties van mensen die de lezingen bezoeken zijn vaak onthullend en veelal ook zeer bemoedigend. We vertellen het een en ander over de leefwijze van roofvogels, maar proberen met name het nut en de functie van deze dieren te benadrukken. We wijzen erop hoe verschrikkelijk mooi en interessant ze zijn en hoe iedereen die zijn ogen en oren openhoudt kennis kan nemen van het leven (en sterven) van roofvogels.
De lezingen worden ook vaak (op uitdrukkelijk verzoek) bezocht door jagers en postduivenhouders. Het wordt pas echt leuk wanneer de discussie op gang komt. We proberen de problemen die roofvogels kunnen geven in een ruimer perspectief te plaatsen en de flauwekulverhalen die steeds weer opduiken te ontzenuwen.
Belangrijk zijn ook de activiteiten op school. De meeste kinderen zijn erg geïnteresseerd en vragen je de oren van het hoofd. De film spreekt hen wel aan, omdat daarin ook kinderen voorkomen.

Eeuwenlang zijn roofvogels vervolgd, tot 1936 zelfs legaal. De denkbeelden over deze dieren bij bepaalde groepen ram je er niet in 10 jaar uit, vooral niet wanneer eigenbelang meespeelt. Met rammen bereik je so wie so weinig.

In ons vorige jaarverslag maakten we zijdelings melding dat we ons in wilden gaan zetten voor de coördinatie van roofvogelactiviteiten in heel Nederland. Per 22 maart wordt ook dit gerealiseerd en wordt de WRNON, in nauwe samenwerking met Vogelbescherming, WRN. Dus: Werkgroep Roofvogels Nederland.
De WRN zal, naast activiteiten als voorlichting en educatie, vooral actief zijn in het veld en werken aan de standaardisering van de veldwerkmethode. Vogelbescherming zal vooral haar juridische expertise inzetten en de contacten onderhouden met de rijksoverheid.
De subsidie die we gezamenlijk hebben aangevraagd voor een tijdelijke part-time formatieplaats voor een landelijk coördinator, is dit keer wel gehonoreerd. In de laatste en komende Takkeling meer hierover.

Mogelijk heeft U gemerkt dat het financiële overzicht dat in het jaarverslag zou worden opgenomen ontbreekt. De accountantsgegevens over 1993 zijn echter nog niet binnen. Wanneer alles op papier staat kan het overzicht U, op verzoek, worden toegestuurd.

Graag wil ik tenslotte iedereen bedanken die het afgelopen jaar, op wat voor manier dan ook, zijn of haar gewaardeerde en broodnodige medewerking aan het roofvogelwerk heeft verleend. Ook het enthousiasme en de blijken van sympathie voor ons werk zijn bijzonder inspirerend. Nogmaals hartelijk bedankt en een héél plezierig (roof)vogeljaar.

Maria Quist
(landelijk coördinator)

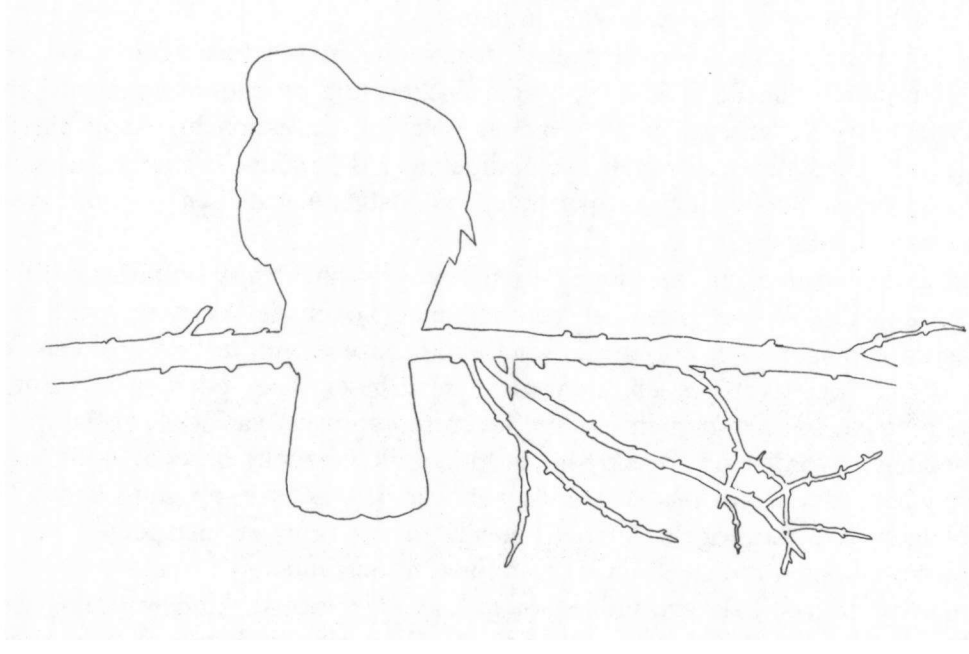

Groningen

Lex Tervelde en Johan Vochteloo

In de provincie Groningen zijn drie aandachtsgebieden, te weten het Oldambt, Duurswold en het Zuidelijk Westerkwartier.

I. Het Oldambt is 13.000 ha groot. Het bevat grote en kleine dorpskernen en lintbebouwingen, totaal 2100 ha. Het aanwezige bos beslaat ongeveer 600 ha, waarvan het meeste is aangeplant in de laatste 20 jaar. Ruim 10.000 ha is agrarisch cultuurlandschap waarvan dit jaar ongeveer 2800 ha braak lag. Door deze braaklegging was er de afgelopen jaren een toename te zien van het aantal roofvogels in dit akkerbouwgebied. Door de aanwezigheid van de Grauwe Kiekendief kreeg het zelfs landelijke aandacht.
II. Duurswold is 3200 ha groot. In 1992 werd dit gebied voor de eerste keer geïnventariseerd. Het is relatief dun bevolkt en bestaat voornamelijk uit grasland en akkerbouw. Het aanwezige bos, ongeveer 40 ha, ligt erg verspreid. Het bestaat voornamelijk uit loofhoutbosjes waarvan het grootste ongeveer 7 ha is. Sinds enkele jaren is circa 400 ha landbouwgrond ingeplant met snelgroeiende loofbomen. Dit, en de braaklegging van een aantal percelen, geeft dat de muizenstand redelijk hoog is en het met name voor de Buizerd en de Torenvalk een geschikt foerageergebied is.
III. Het Zuidelijk Westerkwartier (onderzocht 7300 ha) is kleinschalig ingericht. Het bevat vier grotere bebouwingskernen (samen 800 ha). Het gebied bestaat grotendeels uit grasland, waarbij in veel gevallen houtwallen de grens tussen de percelen aangeeft. Het bos is in vergelijking met de andere twee gebieden oud te noemen (50 jaar). Het bos beslaat zo'n 175 ha. In tegenstelling tot beide andere gebieden liggen hier geen percelen braak.
Het Westerwoldse deel van de provincie is dit jaar helaas, vanwege tijdgebrek, niet geïnventariseerd.

Resultaten

De resultaten van het inventarisatiewerk staan vermeld in de volgende tabellen. Deze resultaten kwamen tot stand met medewerking van Martijn Bakker, Peter de Boer, Douwe Duursma, Willem Hovinga, Marnix Jonker en René Oosterhuis.
Voor elk gebied, Het Oldambt, Duurswold en Zuidelijk Westerkwartier (ZWK), wordt per soort het aantal territoria en het broedsucces weergegeven.
In de tabellen worden per soort vermeld:
- Terr = aantal vastgestelde territoria
- Suc = aantal broedparen dat jongen heeft grootgebracht
- Onb = aantal territoria waarvan het broedsucces onbekend is
- Ei = gemiddeld aantal eieren per broedpoging (n) waarvan de legselgrootte kon worden vastgesteld
- Jong = het gemiddeld aantal jongen dat per succesvolle broedpoging (n) is grootgebracht en waarbij de afloop kon worden vastgesteld.

Havik

Gebied	Terr	Suc	Onb	Ei	Jong
Oldambt	5	4	0	3.3 (3)	2.2 (4)
Duurswold	2	2	0	3.0 (2)	2.5 (2)
ZWK	7	3	0	3.4 (7)	3.3 (3)

Van de 24 pullen die werden geringd, waren er 15 van het vrouwelijke en 9 van het mannelijke geslacht. In het Oldambt mislukte één legsel door menselijk toedoen. Hier was echter geen kwade opzet in het spel. De plaatselijk jeugd had onder de nestboom een hut gebouwd zonder het besef dat vijf meter boven hun een Havik zat te broeden. In het Zuidelijk Westerkwartier kunnen de Haviken beter wegblijven. Van de zeven gevonden legsels werden er vier verstoord. In één geval werd zelfs de hele nestboom omgezaagd! Eén nest werd door mensen uitgehaald en de andere twee nesten werden al dan niet moedwillig verstoord.

Sperwer

Gebied	Terr	Suc	Onb	Ei	Jong
Oldambt	6	5	1	5.7 (4)	3.8 (5)
Duurswold	2	2	0	4.5 (2)	4.5 (2)
ZWK	5	4	1	4.7 (2)	4.2 (4)

Van de 45 pullen die werden geringd, waren er 25 van het vrouwelijke en 20 van het mannelijke geslacht. Zoals uit de tabel blijkt deden de Sperwers het dit jaar goed. Het gemiddeld aantal uitgevlogen jongen was hoog. Dat er onder de roofvogels soms ook optimisten voorkomen, blijkt uit het geval dat één legsel zelfs acht eieren bevatte. Het aantal jongen dat uit dit nest vloog was wel overeenkomstig het gemiddelde, namelijk vier. Er werd in geen van de gebieden vervolging vastgesteld.

Buizerd

Gebied	Terr	Suc	Onb	Ei	Jong
Oldambt	11	5	6	2.5 (4)	1.6 (5)
Duurswold	2	1	0	4.0 (1)	4.0 (1)
ZWK	13	7	0	2.8 (7)	2.6 (6)

In het Oldambt werd bij controle van de bekende nesten bij één nest een aantal vreemde zaken geconstateerd. Bij de eerste controle werden in het nest twee eieren aangetroffen en lag er één ei kapot onder het nest. Bij de tweede controle van dit nest zaten twee pas uitgekomen pullen op het nest. Toen we deze na 14 dagen wilden ringen bleek één jong te zijn verdwenen en lag de andere, sterk vermagerd, dood op het nest. Bij een vierde controle werd nabij de nestboom een dode, reeds in vergaande staat van ontbinding verkerende, Buizerd gevonden. Deze dode vogel bleek een Duitse ring om te hebben.

Bij een ander nest vonden we tijdens het ringen een sterk vermagerde pul op het nest met een stuk visgraat uit zijn bek. Ondanks dat dit stuk graat behoorlijk in de krop vastzat, hebben we het kunnen verwijderen. Dat dit stuk graat de groei belemmerd had, bleek uit het gewicht. Het jong woog slechts de helft van z'n nestgenoot. Zie voor een uitgebreider verslag De Takkeling 2(1): 30-31.
In Duurswold waren twee territoria. Één werd moedwillig verstoord door mensen. Uit het plat gelopen gras en de klimsporen in de nestboom was op te maken dat het nest ongewenst bezoek had gehad. De bij de vorige controle gevonden eieren (2) bleken te zijn verdwenen.
In het Zuidelijk Westerkwartier werden twee nesten uitgehaald. Ook het aantal mislukte broedsels was in dit gebied erg hoog. De oorzaak hiervan kon niet altijd worden achterhaald. Gezien de resultaten van de Havik in dit gebied vermoeden wij het ergste.

Torenvalk

Gebied	Terr	Suc	Onb	Ei	Jong
Oldambt	30	7	19	5.4 (8)	4.6 (6)
Duurswold	34	28	0	5.5 (18)	4.7 (28)
ZWK	6	5	0	5.6 (5)	5.0 (5)

Dit jaar werd bij deze soort voor het eerst het geslacht van de jongen bepaald aan de hand van de stuitveren en het gewicht. Van de 182 pullen konden er 109 worden gesext. Hiervan waren er 48 van het vrouwelijke en 61 van het mannelijke geslacht.
Van de in totaal 55 broedpogingen waren er 29 in een nestkast en 26 in een kraaie- of eksternest. Van de Torenvalken die een kast als broedplaats hadden, mislukten er vijf; het gemiddeld aantal eieren was 5.31 (n=19) en het gemiddeld aantal jongen was 4.91 (n=22). Van de Torenvalken die een nest als broedplaats hadden, mislukten er zes; het gemiddeld aantal eieren was 5.25 (n=12) en het gemiddeld aantal jongen was 4.58 (n=17).
In het Oldambt werden van de vier mislukte legsels drie door toedoen van kraaiachtigen verstoord. Verstoring door menselijke activiteiten werd niet geconstateerd.
In het Duurswold werd een sterke toename van het aantal territoria geconstateerd. Er werden in totaal 36 territoria vastgesteld (vorig jaar 15). Naast de natuurlijke toename ten gevolge van braaklegging en jonge aanplant, kan dit hogere aantal gevonden territoria veroorzaakt zijn door het plaatsen van torenvalkkasten en het intensiever inventariseren van het gebied (dit jaar door twee personen, tegen vorig jaar door één persoon).
De oorzaak van het mislukken was verschillend. Zo werd in één geval geconstateerd dat een nest was gepredeerd door waarschijnlijk een viervoetig roofdier. Een half (niet geplukt) restant werd op tien meter van de nestboom gevonden. In een ander geval mislukte het legsel door concurrentie. Een reeds broedend paartje kreeg inwoning van een tweede vrouw. Dit tweede vrouwtje legde naast het reeds aanwezige 6-legsel nog 4 eieren. Daar twee vrouwtjes samen in een kast (ook) bij Torenvalken niet goed gaat, en broeden op 10 eieren voor één Torenvalk onmogelijk is, was het legsel gedoemd te mislukken.

Een ander paartje was pas na het tweede legsel succesvol. De twee jongen van dit stel werden op 29 juli, als laatste van 120 jonge torenvalken in dit gebied, geringd.
In het Zuidelijk Westerkwartier mislukte een legsel door onbekende reden. Het bijzondere van dit broedgeval was dat de Torenvalk een in een boom geplaatste melkbus als broedplaats had uitgekozen.

Boomvalk

Gebied	Terr	Suc	Onb	Ei	Jong
Oldambt	3	-	3	-	-
Duurswold	1	-	1	-	-
ZWK	-	-	-	-	-

Hoewel diverse keren een Boomvalk werd gesignaleerd, tweemaal zelfs met prooi, konden we geen nesten lokaliseren.

Kiekendieven

De gegevens over de Kiekendieven in het Oldambt kwamen tot stand in samenwerking met Sjoerd Boonstra, Jan van 't Hoff, Marnix Jonker en Ben Koks.

Bruine Kiekendief

Gebied	Terr	Suc	Onb	Ei	Jong
Oldambt	16	7	9	4.6 (3)	3.7 (7)
Duurswold	1	-	1	-	-
ZWK	3	3	0	4.5 (2)	4.0 (3)

Van de 37 pullen die zijn geringd, waren 13 van het vrouwelijke en 24 van het mannelijke geslacht.
In het Oldambt is dit jaar minder intensief naar Bruine Kiekendieven gekeken. Het accent lag meer op de Blauwe en Grauwe Kiekendief.
In Duurswold, waar al jaren achtereen een paartje in hetzelfde rietveld hun territorium had, werd dit seizoen geen broedpoging ondernomen. Aanwijzingen dat deze vogels moedwillig waren verstoord, zijn niet geconstateerd. Een ander paar had zich in een moerasgebied gevestigd. Het nest werd, ondanks verwoede zwem- en waadpogingen, niet gevonden. Later werden hier wel vliegvlugge jongen waargenomen.
Interessant was het feit dat in het Zuidelijk Westerkwartier bij een broedend vrouwtje vleugelmerken werden waargenomen. Bij navraag bleek het te gaan om een vogel die in Spanje was gemerkt. Verder bleek in de Barlagepolder dat een onvolwassen vrouw hielp om nestjongen groot te brengen (zie De Takkeling 1(1): 13-14). Er werd in het gebied geen vervolging van deze soort vastgesteld.

Blauwe Kiekendief

Gebied	Terr	Suc	Onb	Ei	Jong
Oldambt	1	0	-	-	-
Duurswold	0	-	-	-	-
ZWK	0	-	-	-	-

Helaas is het enige legsel van de Blauwe Kiekendief binnen het aandachtsgebied Oldambt door Zwarte Kraaien mislukt. Verheugend is echter dat net buiten het gebied een legsel succesvol is uitgevlogen.

Grauwe Kiekendief

Gebied	Terr	Suc	Onb	Ei	Jong
Oldambt	14	9	0	-	3.1 (9)
Duurswold	0	-	-	-	-
ZWK	0	-	-	-	-

De relatie braaklegging en broedsucces kwam dit jaar goed tot uiting in het Oldambt. In de gebieden waar minder braak voorkwam, waren de legsel van de Grauwe Kiekendief klein en het aantal uitgevlogen jongen laag, namelijk 2.5 (n=4) of het legsel mislukte (n=5). In gebieden waar meer braaklegging was, rondom Oudeschans en de Pekela's, lag het broedsucces hoger namelijk 3.6 (n=5) en mislukte er geen enkele.
In vergelijking met vorig jaar was de muizenstand aanzienlijk lager. De Grauwe Kieken brachten dit jaar dan ook meer vogels dan muizen als prooi aan (mondelinge mededeling Ben Koks).
Vanaf 1994 is de agrariër weer vrij om te kiezen voor 1-jarige of meer-jarige braaklegging. Voor de roofvogels, en voor de Grauwe Kiekendief in het bijzonder, is het beter dat er voor meerjarige braak wordt gekozen.

Conclusie

Vergelijking van de drie geïnventariseerde gebieden geeft te zien dat het Zuidelijk Westerkwartier negatief afsteekt ten opzichte van het Oldambt en Duurswold. Moedwillige verstoring van Havik en Buizerd in dit gebied vraagt om aandacht. Wellicht kan de onlangs opgestarte voorlichting over roofvogels door de WRN hieraan een positieve bijdrage aan leveren.

Adres: Lex Tervelde, Ten Oeverlaan 41, 9744 GE Hoogkerk (050-567605).

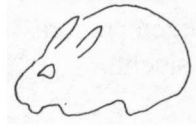

Friesland

Johan Krol

Legenda Broedcodes

TRR = aantal vastgestelde territoria.
SUC = aantal territoria waarvan bekend is dat het broedpaar één of meer jongen heeft grootgebracht.
MIS = aantal territoria waarvan bekend is dat het broedpaar geen jongen heeft grootgebracht.
ONB = aantal territoria waarvan het broedsucces onbekend is.
EI = gemiddeld aantal eieren per broedpoging waarvan de voltallige legselgrootte bekend is.
PSB = gemiddeld aantal jongen dat per succesvolle broedpoging is grootgebracht.
%SUC = procentuele aandeel succesvolle territoria van die territoria waarvan de afloop van het broedproces vastgesteld is.

Soortcodes

HAV = Havik
BUI = Buizerd
TV = Torenvalk
BV = Boomvalk
BRK = Bruine kiekendief
SPE = Sperwer

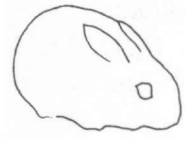

Gebiedscodes (voor de verdeling van Noord, West, Oost en Zuid wordt verwezen naar het jaarverslag over 1991.

1. FRL-Noord
2. FRL-West
3. FRL-Oost
4. FRL-Zuid
5. RW = Ravenswoud
6. AP = Appelscha
7. LV = Lindevallei
8. OW = Oranjewoud
9. GL = Gaasterland
10. OP = Opeinde
11. EW = Eernewoude
12. BZ = Beetsterzwaag
13. TW = Twijzel

Systematisch onderzoek.
In Friesland wordt sinds enkele jaren in vier gebieden met speciale aandacht onderzoek aan de lokale roofvogelpopulatie gedaan, hetzij vanwege misstanden ter plaatse (aandachtsgebied) hetzij juist vanwege het ontbreken van misstanden (referentiegebied). Deze gebieden zijn: de omgeving van Beetsterzwaag, de Lindevallei in het Zuidoosten van de provincie, de omgeving van Ravenswoud in het uiterste Zuidoosten en het boswallenlandschap rond Twijzel. Voor een uitgebreidere beschrijving van deze gebieden wordt verwezen naar het verslag van 1991, hier volgt een korte terreintypering.
Beetsterzwaag. De bossamenstelling is gevarieerd, met zowel monotone naaldhoutaanplant als zeer divers oud gemengd bos en zelfs parken en oude beukenlanen waar Bosuil en Steenmarter voorkomen. Het geïnventariseerde gebied beslaat ± 3000 ha waarvan ± 50 % (1500 ha) met bos en heide (± 150 ha) bedekt is.
De Lindevallei. Het is een kleinschalig landbouwgebied in het stroomdal van de Linde en de Tjonger met veel boswallen en eikenhakhoutbosjes op de hogere delen en elzenbroekbos in laag gelegen moerassige delen. Het totale geïnventariseerde gebied beslaat ± 7200 ha waarvan slechts ± 10% (750 ha) door bos bedekt is.

Ravenswoud. Het gebied is ± 450 ha groot en doorsneden met 10 "wijken" waardoor in het verleden per schip turf werd afgevoerd. Ongeveer 270 ha is bebost (Compagnonsbos) met overwegend naaldhout.
Twijzel. Het betreft een zeer typisch landschap waar bos ontbreekt, maar wel een dichte structuur van boswallen voorkomt. Het betreft wallen begroeid met eik en els. Er bevinden zich in het ± 1500 ha grote gebied enkele natte plekjes met riet en wilg. Vanwege het ontbreken van gesloten bos ontbreekt de Havik tot nu als broedvogel.

De resultaten van de "probleemsoorten" Havik en Buizerd voor deze vier gebieden zijn tegen elkaar en tegen het Friese gemiddelde (afkomstig uit een sommering van de gegevens uit alle binnengekomen formulieren) uitgezet in tabel 1 en 2.

Tabel 1. Aantallen en broedsucces van de Havik in Friesland in 1993 (tussen haakjes percentage).

HAVIK	LV	BZ	RW	FRL
ha/territorium	514	429	90	-
succesvol(%)	8(57)	5(83)	5(100)	43(74)
mislukt(%)	6(43)	1(17)	0(0)	15((26)
eieren(N)	3.8(5)	4.0(2)	3.3(4)	3.7(25)
pulli(N)	2.8(8)	3.0(3)	2.6(5)	2.6(38)

Tabel 2. Aantallen en broedsucces van de Buizerd in Friesland in 1993 (tussen haakjes percentage).

BUIZERD	LV	BZ	RW	TW	FRL
territoria	36	17	5	3	140
ha/territorium	200	176	90	500	-
succesvol(%)	22(65)	12(75)	4(80)	2(67)	78(67)
mislukt(%)	12(35)	4(25)	1(20)	1(33)	39(33)
eieren(N)	2.9(12)	3.0(2)	3.0(2)	2.7(3)	2.8(39)
pulli(N)	2.2(21)	2.6(10)	1.8(4)	2.0(2)	2.2(66)

Resultaten

Friesland. In zijn algemeenheid hebben we een prima jaar achter de rug. Als we de Waddeneilanden buiten beschouwing laten dan zijn er in Friesland nimmer meer formulieren binnengekomen van de Havik, Sperwer, Buizerd, Torenvalk en Bruine Kiekendief. Zelfs de Boomvalk doet het met 12 broedparen beter dan de afgelopen twee jaren. De Havik zet zijn opmars voorlopig nog even voort, dit is vooral te danken aan paren die marginale bosjes bezetten en daar een broedpoging ondernemen. Havik en Sperwer hebben wellicht een goed broedseizoen te danken aan het uitzonderlijk fraaie weer tot half juni. Hun prooien, vooral vogels, zullen ongetwijfeld actiever geweest zijn dan tijdens een nat voorjaar. Menig vogelinventariseerder kan zich daar iets bij voorstellen. De Buizerd, Torenvalk en Bruine Kiekendief moeten het hebben van kleine zoogdieren en uit hun aantallen en broedsucces valt af te leiden dat 1993 in Friesland

een uitstekend muizenjaar is geweest. De gegevens van de Werkgroep Kerkuilen Friesland bevestigen dit.
Beetsterzwaag. De resultaten van de inventarisatie zijn ten opzichte van vorig jaar sterk verbeterd. Dit geldt dan met name voor de Buizerd en de Havik, waarvan nogal wat meer paren op het formulier kwamen. Bovendien zijn de ei- en pulgemiddeldes duidelijk boven het Friese gemiddelde. Er werd 1 opzettelijke verstoring van een havikbroedsel waargenomen, maar overigens gaat het in het broedseizoen inmiddels goed met deze soorten in dit 'voormalige probleemgebied'. Het coördineren van een volledige inventarisatie waarbij alle soorten gevolgd worden en er meer gegevens over de broedbiologie boven water komen blijft echter nog steeds een moeilijk te verwezenlijken wens. Dit heeft te maken met de enorme versnippering van eigendomsituaties en de vele belanghebbenden zoals vrijwillige vogelaars en WBE-leden. Ringer Wybren Lok heeft te kennen gegeven zijn ringvergunning voor dit gebied beschikbaar te stellen wegens tijdgebrek, zodat ook op dit vlak vernieuwing nodig is.
Lindevallei. Het aantal broedparen Buizerd was dit jaar erg goed. Friesland heeft een uitstekend muizenjaar achter de rug, dat is wel duidelijk. Spectaculair was de constatering van twee doorgeschoten nesten door kraaienschieters. Gezamenlijk op jacht wist men geen onderscheid te maken en ieder schoot er één nest (zie Ecologische Atlas pag. 242). Een attente lokale landbouwer en enige telefoontjes met het politiebureau leverde twee processenverbaal op. We zijn benieuwd wat dit tot gevolg heeft. Het aantal broedparen Havik is normaal te noemen, maar het broedsucces is aan de lage kant, kwade opzet is hierbij echter niet in het spel. De succesvolle paren van beide soorten scoren boven het Friese gemiddelde.
Ravenswoud. Het aantal broedparen Havik en Buizerd is vrij normaal te noemen. De broedresultaten van de Havik zijn uitstekend, het aantal jongen bij de Buizerd is aan de magere kant. Buiten het broedseizoen is het weer als vanouds in Ravenswoud, 'oorlog aan de roofvogels' luidt het lokale devies. Twee Buizerds, een Steenmarter en diverse kraaien werden vol gif aangetroffen. Ook hier leverden enkele oplettende personen voldoende informatie voor een procesverbaal. Dode Haviken werden niet gevonden, maar het aandeel juveniele vrouwtjes steeg van 20% naar 40% (N=5) ten opzichte van vorig jaar. Met datgene wat hierover in de Ecologische Atlas staat kan iedereen nu zelf de juiste conclusie wel trekken.
Twijzel. De problemen in dit gebied hebben steeds op het vlak van het uithalen van legsels door jeugd gelegen, maar de inspanningen van Sietse vd Meulen op het gebied van voorlichting aan de jeugd lijken vruchten af te gaan werpen. Uithalen van nesten werd niet geconstateerd dit jaar. Bovendien vindt zijn voorbeeld navolging bij vogelwachten in de omgeving. De grootste bedreiging voor de broedvogels van dit unieke singellandschap lijkt nu gelegen in houtkap. Dit jaar is mogelijk 1 broedpaar Buizerd mislukt door werkzaamheden bij de horst. Bovenal doet echter het verdwijnen van de grootste bomen de broedgelegenheid teniet.

Totaaloverzicht

De verdeling van de in Friesland vastgestelde territoria van dagroofvogels over de gebieden was als volgt (tabel 3).

Tabel 3. Territoriaverdeling dagroofvogels Friesland

GEBIED	HAV	SPE	BUI	TV	BV	BRK
Appelscha	4	4	8	3	0	0
Ravenswoud	5	3	5	3	1	0
Lindevallei	14	5	36	15	1	2
Oranjewoud	8	12	7	4	0	1
Beetsterzwaag	7	3	17	0	0	0
Opeinde	1	1	4	12	1	1
Eernewoude	7	0	6	7	0	21
Gaasterland	5	6	9	33	3	36
Twijzel	0	0	3	0	1	1
FRL-Noord	0	2	2	9	1	1
FRL-West	6	4	18	33	3	35
FRL-Oost	7	1	10	5	1	4
FRL-Zuid	1	4	15	5	0	0
Totaal	65	45	140	129	12	102

De gegevens van de territoria uit tabel 3 kunnen als volgt per deelgebied gegroepeerd worden. De succespercentages zijn berekend voor die broedgevallen waarvan de afloop bekend is. Nesten met onbekende afloop zijn dus buiten de berekeningen gehouden.

Tabel 4. Aantallen en broedsucces bij de Havik per deelgebied.

PLAATS	TRR	SUC	MIS	ONB	EI(N)	PSB(N)	%SUC
Appelscha	4	2	2	0	4.0(3)	2.7(2)	50
Ravenswoud	5	5	0	0	3.3(4)	2.6(5)	100
Lindevallei	14	8	6	0	3.8(5)	2.8(8)	57
Oranjewoud	8	6	1	1	-	2.2(6)	86
Beetsterzwaag	7	5	1	1	4.0(2)	3.0(3)	83
Opeinde	1	1	0	0	4.0(1)	4.0(1)	100
Eernewoude	7	4	3	0	3.6(5)	3.0(3)	57
Gaasterland	5	5	0	0	-	2.5(4)	100
FRL-Noord	0	-	-	-	-	-	-
FRL-West	6	4	0	2	-	2.3(3)	100
FRL-Oost	7	2	2	3	3.3(4)	2.0(1)	50
FRL-Zuid	1	1	0	0	4.0(1)	1.0(1)	100
Totaal	65	43	15	7	3.7(25)	2.6(38)	74

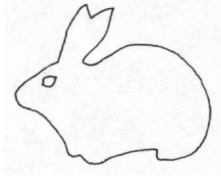

Tabel 5. Aantallen en broedsucces bij de Sperwer per deelgebied.

PLAATS	TRR	SUC	MIS	ONB	EI	PSB	%SUC
Appelscha	4	2	2	0	4.0(1)	5.0(2)	50
Ravenswoud	3	1	2	0	5.5(2)	5.0(1)	33
Lindevallei	5	4	0	1	5.5(2)	4.5(4)	100
Oranjewoud	12	10	2	0	4.3(4)	3.3(10)	83
Beetsterzwaag	3	2	0	1	5.0(2)	4.0(2)	100
Opeinde	1	0	1	0	2.0(1)	-	0
Gaasterland	6	4	1	1	-	2.5(4)	80
FRL-Noord	2	2	0	0	-	5.0(2)	
FRL-West	4	0	0	4	-	-	-
FRL-Oost	1	0	1	0	5.0(1)	-	0
FRL-Zuid	4	0	0	4	-	-	-
Totaal	45	25	9	11	4.6(13)	3.8(25)	74

Tabel 6. Aantallen en broedsucces bij de Buizerd per deelgebied.

PLAATS	TRR	SUC	MIS	ONB	EI	PSB	%SUC
Appelscha	8	4	4	0	2.6(5)	2.3(3)	50
Ravenswoud	5	4	1	0	3.0(2)	1.8(4)	80
Lindevallei	36	22	12	2	2.9(12)	2.2(21)	65
Oranjewoud	7	7	0	0	-	2.6(7)	100
Beetsterzwaag	17	12	4	1	3.0(2)	2.6(10)	75
Opeinde	4	1	3	0	2.3(3)	2.0(1)	25
Eernewoude	6	2	3	1	2.5(2)	3.0(2)	40
Gaasterland	9	9	0	0	-	2.0(7)	100
Twijzel	3	2	1	0	2.7(3)	2.0(2)	66
FRL-Noord	2	2	0	0	-	2.5(2)	100
FRL-West	18	6	4	8	3.0(1)	1.5(4)	60
FRL-Oost	10	1	3	6	2.0(2)	-	25
FRL-Zuid	15	6	4	5	3.3(7)	2.0(4)	60
Totaal	140	78	39	23	2.8(39)	2.2(66)	68

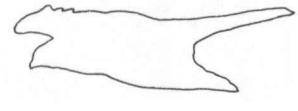

Tabel 7. Aantallen en broedsucces bij de Torenvalk per deelgebied.

PLAATS	TRR	SUC	MIS	ONB	EI	PSB	%SUC
Appelscha	3	1	2	0	4.0(2)	-	33
Ravenswoud	3	3	0	0	5.3(3)	4.3(3)	100
Lindevallei	15	8	4	3	5.5(8)	5.3(7)	67
Oranjewoud	4	3	0	1	-	5.7(3)	100
Opeinde	12	11	1	0	5.0(10)	4.3(11)	92
Eernewoude	7	4	0	3	-	-	100
Gaasterland	33	29	4	0	5.0(1)	4.4(20)	88
FRL-Noord	9	8	1	0	-	5.5(2)	89
FRL-West	33	25	0	8	5.3(4)	4.7(21)	100
FRL-Oost	5	3	1	1	-	5.0(3)	75
FRL-Zuid	5	5	0	0	6.3(4)	5.0(5)	100
Totaal	129	100	13	16	5.3(32)	4.7(75)	88

Tabel 8. Aantallen en broedsucces bij de Boomvalk per deelgebied.

PLAATS	TRR	SUC	MIS	ONB	EI	PSB	%SUC
Ravenswoud	1	0	0	1	-	-	-
Lindevallei	1	1	0	0	3.0(1)	-	100
Opeinde	1	1	0	0	-	2.0(1)	100
Gaasterland	3	0	0	3	-	-	-
Twijzel	1	0	0	1	-	-	-
FRL-Noord	1	0	1	0	-	-	0
FRL-West	3	0	0	3	-	-	-
FRL-Oost	1	0	0	1	-	-	-
Totaal	12	2	1	9	3.0(1)	2.0(1)	66

Tabel 9. Aantallen en broedsucces bij de Bruine Kiekendief per deelgebied.

PLAATS	TRR	SUC	MIS	ONB	EI	PSB	%SUC
Lindevallei	2	2	0	0	3.0(1)	3.0(1)	100
Oranjewoud	1	0	0	1	-	-	-
Opeinde	1	0	0	1	-	-	-
Eernewoude	21	12	9	0	5.0(5)	-	57
Gaasterland	36	23	3	10	3.5(2)	3.1(17)	88
Twijzel	1	0	0	1	-	-	-
FRL-Noord	1	1	0	0	-	2.0(1)	100
FRL-West	35	27	3	5	5.8(4)	3.1(13)	90
FRL-Oost	4	0	0	4	-	-	-
Totaal	102	65	15	22	4.9(12)	3.1(34)	81

Ten aanzien van de mislukte broedpogingen worden de aantallen per soort en geconstateerde oorzaak als volgt gegroepeerd. De totalen hoeven niet overeen te komen met de kolom "MIS" in de voorafgaande tabellen. Daarin staan territoria weergegeven, hier staan de broedpogingen weergegeven. De verschillen ontstaan door vervolglegsels.

Legenda:
1 = onbekend/natuurlijk
2 = uitgehaald
3 = werkzaamheden/verstoring
4 = nest vernield/omgezaagd
5 = onbevrucht/eisterfte
6 = geschoten
7 = pulli uitgehorst

Tabel 10. Overzicht van het mislukken van roofvogelbroedgevallen, uitgesplitst naar oorzaken.

SOORT	AANTAL	1	2	3	4	5	6	7
Havik	15	11	0	1	1	0	0	2
Sperwer	9	6	1	0	0	0	0	2
Buizerd	39	28	4	2	0	0	4	1
Torenvalk	13	12	1	0	0	0	0	0
Boomvalk	1	1	0	0	0	0	0	0
Bruine kiekendief	15	11	2	1	0	0	0	1
Totaal	91	69	8	4	1	0	4	6

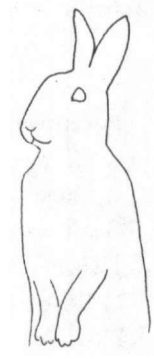

Nog steeds is het uithalen van eieren de belangrijkste illegale activiteit in Friesland, maar we hebben er twee nieuwe fenomenen bijgekregen in een voor Friesland ongebruikelijke omvang. Maar liefst 4 horsten werden doorgeschoten. Het betrof in alle gevallen buizerdnesten. In twee gevallen (bij Wolvega) kon proces verbaal opgemaakt worden. In een ander geval (bij Heerenveen) kon het bewijs tegen de dader niet rond worden gekregen; deze persoon wachtte tot er jongen op de horst zaten voor hij schoot. Ook bij Hoornsterzwaag werd een buizerdnest doorgeschoten. Helemaal van de dolle is het 6 maal uithorsten van de jongen. De negatieve belangstelling voor roofvogels rondom Eernewoude heeft zich voortgezet, van een buizerdnest en een haviksnest verdwenen de jongen, van een Bruine Kiekendief werden de jongen op het nest doodgemaakt. It Fryske Gea maakt zich grote zorgen over zoveel onbegrip onder de lokale bevolking. De daders zijn onbekend, wel wordt getracht door gerichte voorlichting meer begrip voor prooi/predator-relaties te kweken teneinde herhaling te voorkomen. Bij Hoornsterzwaag verdwenen haviksjongen. Zelfs jonge Sperwers moesten het tweemaal ontgelden. Bij Wijckel verdwenen ze, bij Oostermeer lagen ze doodgetrapt onder het nest.
In de categorie 'overig leed' kan nog worden opgemerkt dat bij Beetsterzwaag een haviksnest vernield werd met dikke stokken. Bij de aanleg van een golfbaan bij Heerenveen wist men een boom met havikshorst te vellen waarbij 4 van de 5 jongen sneuvelden. Ondanks een aangifte wist de politie geen verbaal tegen de chauffeur van de shovel tot stand te brengen. Het overgebleven jong werd elders bijgeplaatst.

Als toegift zijn hieronder per soort de in Friesland doorgegeven territoria weergegeven, let wel, het gaat hier om doorgegeven territoria, de figuur zegt dus weinig of niets over het aantalsverloop, eerder iets over de activiteit van de waarnemers

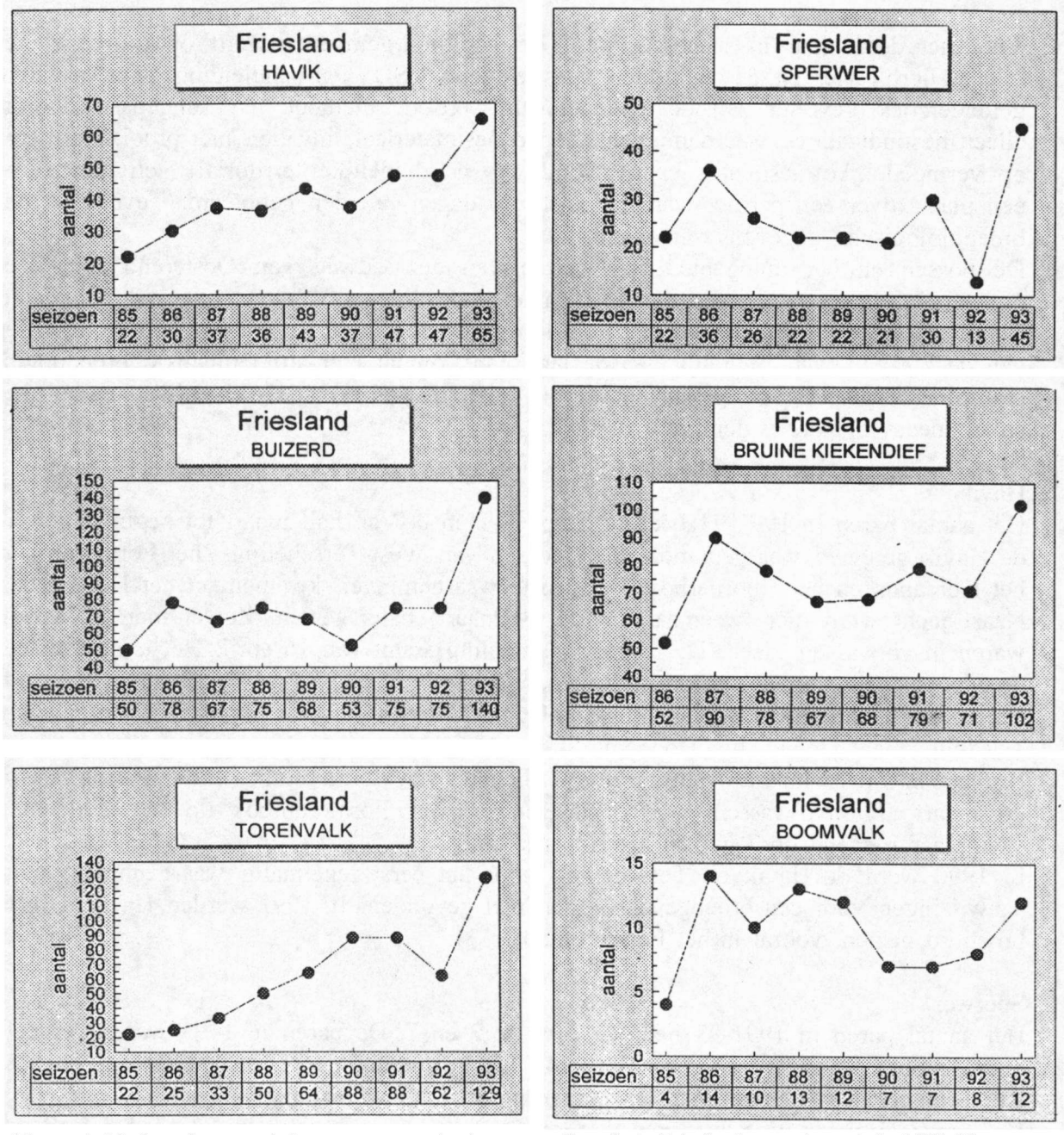

Figuur 1. Verloop het aantal doorgegeven territoria van roofvogels in Friesland over de periode 1985-93

Adres: Johan Krol, Fostaland 11, 9163 JX Nes, Ameland.

Roofvogels en uilen op Terschelling in 1993

Theo Bakker en Arie Ouwerkerk

Voor het derde jaar in successie werd Terschelling geïnventariseerd op roofvogels en uilen. Hierbij werden de richtlijnen van de nieuwe SOVON-handleiding voor broedvogelonderzoek gevolgd. Bij de kiekendieven werd de methode iets aangepast, doordat alleen nestindicatieve waarnemingen (slepen nestmateriaal, invallen met prooi, alarmeren op vermoedelijke nestplaats en nestvondsten) en duidelijke territoriale activiteiten (op één plaats over een periode van tenminste 40 dagen) werden genoteerd. Tevens werden broedbiologische gegevens verzameld.
De bossen en het duingebied ten westen van de Badweg van Oosterend zijn goed onderzocht. In de polder, en dan met name in de dorpen, valt niet uit te sluiten dat er Torenvalken en Ransuilen over het hoofd zijn gezien. Op de Boschplaat zijn de aantallen van de kiekendieven mogelijk aan de lage kant, omdat niet altijd mislukte broedpogingen zijn meegeteld (vooral van belang bij de Blauwe Kiekendief) en misschien ook een enkel succesvol paar is gemist.

Havik
Het aantal paren in 1991-93 bedroeg resp. 0, 1 en 0. Van half maart tot begin juni werd de Havik geregeld waargenomen in de bossen van West-Terschelling, het Formerumbos, het Koreabos en het Hoornerbos. De meeste waarnemingen kwamen uit het Hoornerbos. Naast jacht werd hier tweemaal (29 en 30 maart) balts gezien. Zowel man als vrouw waren in volwassen kleed. De laatste waarneming stamt van 16 april. Het is niet tot een broedgeval gekomen. De reden hiervan is onbekend.
Buiten het Hoornerbos werden op de volgende data en plaatsen Haviken waargenomen: 1 adulte man jagend bij Doodemanskisten op 24 maart, 1 adulte man jagend bij Koreabosje op 25 maart, 1 adulte vrouw vliegend van Formerumbos naar Hoornerbos op 26 maart, 1 onvolwassen vrouw cirkelend boven Formerumbos op 29 april en 1 exemplaar roepend op 2 juni in het Hoornerbos.
In 1990 werd de Havik op Terschelling voor het eerst regelmatig waargenomen, maar aanwijzingen voor een broedgeval werden niet gevonden. In 1991 werden Haviken in de broedtijd gezien, vooral in het Formerumbos.

Sperwer
Het aantal paren in 1991-93 bedroeg resp. 5, 3 en 7. De paren in 1993 waren verdeeld over de bossen van West-Terschelling (4), het Formerumbos (1) en het Hoornerbos (2). De zeven paren wisten in totaal 13 jongen groot te brengen (tabel 1).
Het eerste ei op de nestplaats van de Groene Pollen werd omstreeks 23 april gelegd. De legselgrootte was 5 eieren. Alle eieren kwamen uit en uiteindelijk vlogen vier vrouwtjes uit. Het enige mannetje is op de 18e of 19e levensdag doodgegaan en werd sterk vermagerd op het nest aangetroffen.
De nestplaats in telgebied 43 bevond zich pal naast een ruiterpad. Het eerste ei werd hier gelegd op 4 mei. Het voltallige legsel bestond uit 5 eieren, waarvan er vier uitkwamen (1 ei bleek onbevrucht). De sexratio was 1 mannetje, 2 vrouwtjes en 1 onbekend.

De nestplaats in het Formerumbos is in ieder geval vanaf 1990 jaarlijks bezet geweest. Dit jaar werd het eerste van minimaal vijf eieren op 23 april gelegd en vlogen er vijf jongen uit (4 mannetjes, 1 vrouwtje). Het paar van het nest bij het Studentenplak is wel met broeden begonnen, maar toen dit nest op 28 juni werd gevonden, bevatte het een onbevrucht ei en een dood jong van een dag oud (met maden). Rond het nest lagen erg weinig uitwerpselen en geen verse plukresten en er was geen spoor van een volwassen vogel. Dit nest is blijkbaar voortijdig verlaten. Van menselijk ingrijpen was niets te merken. Voor zover bekend is 1993 het eerste jaar dat hier een broedpoging plaatsvond.
Het paar ten noorden van het zwembad (aan de rand van de Groenplak) werd in april en mei geregeld gezien en ook baltsend waargenomen. In een dichte aanplant met sitka werd eind mei het begin van een nest gevonden, maar dit is niet afgemaakt en het vrouwtje is niet tot eileg overgegaan.
De twee paren in het Hoornerbos bezetten elk een nest maar het is niet bekend of er eieren zijn gelegd. In ieder geval werden er geen jongen grootgebracht.

Tabel 1. Broedbiologische gegevens van Sperwers op Terschelling (ad=adult, onv=onvolwassen; cursief = leeftijd vastgesteld aan de hand van ruiveren).

	Leeftijd					Jongen uit			
Paar	Man	Vrouw	Balts	Nest	Ei	Man	Vrouw	Tot	Start Eileg
1	ad	ad	+	+	5	-	4	4	23 april
2	ad	?	+	+	-	-	-	-	-
3	ad	ad	?	+	5	1	2	4	6 mei
4	?	onv	?	+	+	-	-	-	?
5	ad	ad	+	+	>5	4	1	5	23 april
6	ad	ad	+	+	?	-	-	-	?
7	?	?	+	+	?	-	-	-	?

Het eerste broedgeval van een Sperwer op Terschelling werd in 1939 vastgesteld. Hierna nam de stand langzaam toe tot zes paren in 1961. Hierna volgde een afname tot het nulpunt in 1965. Na een afwezigheid van 15 jaar werd de Sperwer in 1980 weer broedend vastgesteld. Waarschijnlijk is de stand de laatste jaren redelijk stabiel. De jaarlijkse schommelingen worden waarschijnlijk veroorzaakt door een wisselende waarnemingsinspanning.

Buizerd

De aantalsontwikkeling van de Buizerd is in tabel 2 nader uitgewerkt. Het eerste succesvolle broedgeval vond in 1988 plaats. Sindsdien is de stand vrijwel jaarlijks toegenomen. Het zou interessant te weten of deze toename is veroorzaakt door de lokale jongenproduktie. Let verder op het jaar 1990, dat ook op het vasteland een goed jaar was (veel veldmuizen, maar die komen op Terschelling niet voor!) en het jaar 1991, dat op het vasteland eveneens een mager jaar was (instorting veldmuispopulatie). Blijkbaar kan de ontwikkeling parallel lopen zonder dat daarbij de oorzaak dezelfde is. Misschien dat op Terschelling de populatie van de rosse woelmuis eenzelfde golfbeweging vertoont.

Tabel 2. Ontwikkeling van het aantal broedparen van de Buizerd op Terschelling.

Jaar	West	Formerum	Hoorn	Totaal
1987	1	0	0	1
1988	2	0	0	2
1989	3	0	0	3
1990	5	-	1	6
1991	4	0	0	4
1992	6	1	0	7
1993	6	1	1	8

De acht paren brachten minimaal zeven jongen groot (tabel 3). In enkele gevallen werd wel een nest gevonden, maar bleef eileg achterwege.

Tabel 3. Broedbiologische gegevens van Buizerds op Terschelling.

Paar	Balts	Nest	Ei	Jongen	Start eileg
1	+	+	+	2	?
2	+	+	-	-	-
3	+	+	+	>2	?
4	+	+	-	-	-
5	+	-	-	-	-
6	+	+	+	3	5 mei
7	+	+	?	-	?
8	+	+	?	-	?

Op, onder en bij de nesten werden in totaal 27 prooiresten gedetermineerd: 17 konijnen, 1 rosse woelmuis, 4 fazantepullen, 1 Houtsnip, 1 merelpul, 2 koolmeespullen en 1 ongedetermineerde zangvogel.

Bruine Kiekendief

Het aantal Bruine Kiekendieven op Terschelling staat uitgewerkt in tabel 4. De soort is de laatste jaren redelijk constant gebleven, met een tendens tot lichte toename. De grootste verschillen zijn te vinden op de Boschplaat, wat misschien ligt aan de manier van karteren van jaar op jaar. De nestplaatstrouw is bijzonder groot en de nesten kunnen jaarlijks op dezelfde plekken in de duinen of rietvelden worden gevonden.

Tabel 4. Aantallen van de Bruine Kiekendief op Terschelling.

Jaar	Noordvaarder - Paal 8	Paal 8 - Oosterend	Boschplaat	Totaal
1991	28	12	10	50
1992	30	11	16	57
1993	31	13	12	56

De gemiddelde legselgrootte bedroeg 5.08 eieren (n=13) en het gemiddelde aantal uitgevlogen jongen was 3.00 (n=16). Onder de gesekste jongen bevonden zich minder mannetjes (23) dan vrouwtjes (29). Bij vier van de 22 gevonden nesten werd de broedpoging voortijdig gestaakt, vermoedelijk als gevolg van menselijke belangstelling voor de nesten (tabel 5).

Tabel 5. Broedbiologische gegevens van Bruine Kiekendieven op Terschelling.

Paar	Nest	Ei	Jongen uit Man	Vrouw	Tot	Bijzonderheden
1	+	6	2	1	3	dotje dood
2	+	6	-	4	4	1 ei onbevrucht
3	+	5	>1	>1	4	-
4	+	5	1	1	2	2 ei onbevrucht
5	+	5	1	2	3	-
6	+	5	1	1	2	-
7	+	5	?	>3	4	-
8	+	?	>1	>2	4	-
9	+	5	1	3	4	-
10	+	4	1	-	1	-
11	+	5	2	1	3	-
12	+	5	4	-	4	-
13	+	5	-	3	3	-
14	+	?	>2	>2	>4	lot dotje?
15	+	?	2	>2	>4	lot dotje?
16	+	?	2	1	3	-
17	+	?	1	1	2	1 ei onbevrucht
18	+	5	1	1	2	1 ei onbevrucht
19	+	?	-	-	-	?
20	+	?	-	-	-	?
21	+	?	-	-	-	?
22	+	+	-	-	-	?

Onder de bij de nesten gevonden prooiresten bevonden zich vrijwel uitsluitend konijnen (18x). Daarnaast werden 1 scholeksterpul, een juveniele Koekoek en een kraaiachtige aangetroffen.

Blauwe Kiekendief

Na de vrij sterke afname in 1992 lag het aantal van de Blauwe Kiekendief dit jaar weer op het niveau van 1991 (tabel 6). Ook de Blauwe Kiekendief wordt gekenmerkt door een sterke plaatstrouw.

Tabel 6. Aantalsontwikkeling van de Blauwe Kiekendief op Terschelling.

Paar	Noordvaarder - Paal 8	Paal 8 - Oosterend	Boschplaat	Totaal
1991	22	16	5	43
1992	16	12	9	36
1993	19	17	8	44

De gemiddelde legselgrootte bedroeg 3.89 eieren (n=9) en het gemiddelde aantal uitgevlogen jongen 2.31 per paar (n=16). Onder de 25 op geslacht gedetermineerde jongen bevonden zich 16 mannetjes en 9 vrouwtjes (tabel 7).

Tabel 7. Broedbiologische gegevens van Blauwe Kiekendieven op Terschelling.

			Jongen uit			
Paar	Nest	Ei	Man	Vrouw	Tot	Bijzonderheden
1	+	?	-	-	-	-
2	+	2	1	1	2	-
3	+	>3	-	-	-	eipredatie
4	+	4	?	?	3	-
5	+	4	-	1	1	-
6	+	4	1	-	1	-
7	+	?	-	-	-	-
8	+	>2	-	-	-	-
9	+	4	?	?	?	vervolglegsel (1ste >3 ei)
10	+	?	?	?	1	-
11	+	+	4	-	4	-
12	+	4	2	-	2	1 ei verdwenen
13	+	5	?	?	3	1 ei onbevrucht
14	+	+	-	-	-	-
15	+	+	?	?	2	-
16	+	>2	1	-	1	1 ei onbevrucht
17	+	+	-	4	4	-
18	+	4	1	1	2	-
19	+	4	2	-	2	-
20	+	+	?	?	3	-
21	+	+	1	2	3	-
22	+	+	3	-	3	-

De voedselkeus van de Blauwe Kiekendief was iets gevarieerder dan van de Bruine Kiekendief: konijn (15x), Graspieper (4x), Fitis (1x), Koolmees (1x), Spreeuw (1x), Huismus (1x), Kneu (1x) en Groenling (1x). Tweemaal werd een vliegende Blauwe Kiekendief met een (ongedetermineerde) muis in de poten waargenomen.

Grauwe Kiekendief
In 1991-93 werden resp. 2, 2 en 0 paren vastgesteld. Van 21 april tot en met 24 mei was een mannetje aanwezig, maar een vrouwtje werd nimmer waargenomen.

Boomvalk
In 1991-93 werden resp. 1, 1 en 2 paren gevonden. De traditionele broedplaats aan de Longway in het bos van West-Terschelling was voor het zesde opeenvolgende jaar bezet. Er kon geen nest worden gevonden, en ook jongen werden niet gezien. Het tweede paar bevond zich aan de westkant van het Hoornerbos. Deze hebben wel met succes gebroed. In augustus werden 2 adulte en 2 juveniele vogels gezien.

Torenvalk

Het aantal paren in 1991-93 bedroeg resp. 18, 14 en 13. Zeven van de 13 paren broedden in de bossen, de rest werd aangetroffen in de Kroonpolders (in een van de verspreid staande zwarte dennen), het Koreabosje, het Kwekerijbosje, de eendekooi van Hoorn, in de hagen ten oosten van Oosterend en op de Grië. Over het broedsucces is weinig bekend. De stand van de Torenvalk ligt de laatste jaren op een hoger niveau en is stabieler dan voorheen. Waarschijnlijk heeft de soort geprofiteerd van de vestiging van de rosse woelmuis in de jaren tachtig, net als de Ransuil.

Kerkuil
In de afgelopen werden er geen broedgevallen van Kerkuilen op Terschelling gevonden. Dit ondanks het feit dat er in 1992 enkele Kerkuilen zijn uitgezet. Inmiddels (oktober 1993) zijn de meeste exemplaren dood teruggevonden (mededeling Freek Zwart).

Ransuil
In 1991-93 werden resp. 7, 9 en 12 paren vastgesteld. Daarmee was 1993 het op één na beste jaar voor Terschelling (in 1977 werden er 13 gevonden). Elf van de twaalf territoria lagen in bossen, de 12e op de Grië. Bij 7 van de 12 paren werden bedelende jongen gehoord. In het enige nest waarin een jong werd geringd, lagen drie eieren waarvan er twee uitkwamen en slechts één jong overleefde. In braakballen werden de volgende prooien gevonden: 16 bosspitsmuizen, 2 dwergspitsmuizen, 106 rosse woelmuizen, 4 dwergmuizen, 148 bosmuizen, 10 konijnen, 4 kevers, 1 Draaihals, 1 Witte Kwikstaart, 1 Roodborst, 1 Merel, 1 Kramsvogel, 1 Koperwiek en 1 onbekende zangvogel.

Velduil
In 1991-93 werden resp. 6, 5-7 en 10 paren gevonden. Aan de hand van alarmerende oudervogels was het aannemelijk dat zich in minimaal vijf van negen territoria jongen bevonden. Het enige nest dat werd gevonden, bevatte slechts één jong. De weinige prooiresten waren 3 dode bosspitsmuizen en een Tureluur.

Dit artikel is een verkorte versie van een uitgebreid verslag: Bakker T. & Ouwerkerk A. 1993. Broedende roofvogels en uilen op Terschelling in 1993. Intern rapport Staatsbosbeheer Terschelling. 21 pp.

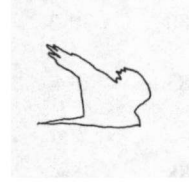

Referentiegebieden Drenthe 1993

Willem van Manen

Het Drentse referentiegebied werd in 1993 uitgebreid met Boswachterij Schoonloo. Boswachterij Schoonloo is een 1553 ha grote boswachterij, gelegen tussen de dorpen Borger, Schoonoord en Westerbork. Het terrein ligt midden op het Drents Plateau. Het grootste deel is rechtlijnig en grootschalig van karakter, kenmerkend voor de heidebebossing uit de jaren dertig. De begroeiing bestaat voor meer dan de helft uit naaldhout (vooral lariks, fijnspar en douglas) circa een kwart uit loofhout en een klein deel uit heide en cultuurland (Kristoffers, Toxopeus, Drenthen en Hasper 1994).
De overige referentiegebieden (Noordoost-Drenthe (4400 ha), Midden-Drenthe (6740 ha), Boswachterij Smilde/Berkenheuvel (3900 ha), Smilde (5100 ha) en Odoorn (21.800 ha) staan beschreven in de jaarverslagen van 1991 en 1992.
Voor de gevolgde werkwijze wordt verwezen naar Bijlsma (1993).
Tot mijn schande moet ik bekennen dat ik de gegevens uit het noordelijk deel van Noordoost-Drenthe ben kwijtgeraakt, mijn excuses hiervoor.

Resultaten

Resultaten over 1993 staan vermeld in tabel 1. De basisgegevens zijn per paar weergegeven in bijlage 1. Na een beknopte bespreking van tabel 1 wordt per gebied ingegaan op vervolging en bijzonderheden. Broedgevallen van Wespendief en Boomvalk zijn niet in tabel 1 en in de bijlage opgenomen, zij worden in de gebiedsteksten uitgebreid besproken. Voor Odoorn en Midden-Drenthe wordt ingegaan op aantalsveranderingen.

Tabel 1. Broedbiologische gegevens van Havik, Buizerd, Sperwer en Torenvalk (van Torenvalk alleen Noordoost-Drenthe, Odoorn en Smilde) in Drentse referentiegebieden in 1993.

Gebied	Aantal Territoria	Aantal Nesten	% adult man	% adult Vro	Leg-begin	% eileg	Aantal ei	% met Uitgevl. jongen	Aantal jongen	Jongen/ paar
Havik										
Smilde	7	7	-	75	5-4	100	3.4	86	2.6	1.9
Odoorn	15	15	100	78	2-4	67	3.7	47	3.1	1.5
Schoonloo	10	10	-	100	3-4	100	3.4	70	3.0	2.1
N-Drenthe	4	4	-	50	28-3	100	3.7	75	2.7	2.0
Mid-Drenthe	15	13	100	93	4-4	80	3.3	73	2.8	2.1
Smilde/Berk	15	15	100	80	30-3	100	3.5	73	2.7	2.0
Totaal	66	64	97	83	2-4	88	3.6	68	2.8	1.9
Sperwer										
Smilde	8	8	-	88	28-4	100	4.9	88	4.3	3.8
Odoorn	13	12	-	75	30-4	92	4.5	61	4.0	2.5
Schoonloo	2	2	-	-	26-4	100	4.5	50	1.0	0.5
N-Drenthe	6	6	75	100	1-5	100	5.0	100	4.8	4.8
Mid-Drenthe	13	13	80	91	25-4	85	5.2	77	4.0	3.1

Smilde/Berk	8	8	88	88	27-4	100	4.9	63	3.6	2.3
Totaal	50	49	81	87	28-4	94	4,9	74	4.0	3.0
Buizerd										
Smilde	12	16	100	100	2-4	91	3.0	58	3.0	1.8
Odoorn	47	39	97	92	2-4	58	2.6	47	2.5	1.2
Schoonloo	16	15	100	100	1-4	100	2.8	81	2.4	2.0
N-Drenthe	7	5	100	100	26-3	71	3.7	71	3.2	2.3
Mid-Drenthe	53	43	97	98	2-4	76	2.8	49	2.4	1.1
Smilde/Berk	31	28	97	86	7-4	87	2.9	71	2.3	1.6
Totaal	166	140	97	94	3-4	76	2,8	57	2,5	1,4
Torenvalk										
Smilde	7	6	-	-	24-4	100	-	86	4.6	-
Odoorn	63	52	-	-	19-4	100	5.6	87	5.1	-
N-Drenthe	7	7	-	-	18-4	100	5.0	86	3.8	-
Totaal	77	66	-	-	19-4	100	5.6	87	4.9	-

Hieronder worden de broedresultaten van 1993 vergeleken met de resultaten uit de periode 1984-92 (Bijlsma 1993, van Manen 1993).
Vergeleken met voorgaande jaren legden Haviken in 1993 een fractie meer eieren: 3.6 tegen een langjarig gemiddelde van 3.4. De datum waarop het eerste ei werd gelegd was de vroegste in de periode 1984-93. Het aantal jongen per succesvol nest was gelijk aan het langjarig gemiddelde.
Ook Sperwers begonnen vroeger met eileg dan ooit. Het aantal eieren was normaal, evenals het aantal uitgevlogen jongen per succesvol broedgeval.
Het begint saai te worden, maar ook de Buizerds startten de eileg in 1993 vroeger dan in alle andere jaren binnen de onderzochte periode, zelfs vroeger dan in de muizenrijke jaren 1989 en 1990. Het gemiddeld aantal eieren was gelijk aan dat in 1986 en 1990, maar kleiner dan het aantal in 1988 en 1989. Het aantal uitgevlogen jongen per succesvol nest blijft alleen achter bij het aantal voor 1989 (2.7).
Bij de Torenvalk schaart 1993 zich bij de reeks veldmuisrijke jaren (1988, 1989 en 1990) voor wat betreft legbegin, legsel- en broedselgrootte.

Smilde

Rinus Dillerop

Op het Witterveld werd een vervolglegsel van een Havik vastgesteld. Op 27 maart werden bij het eerste nest twee kapotte eieren gevonden. Het paar (zeer waarschijnlijk hetzelfde juveniele vrouwtje) betrok een nest 150 m verderop. Het tweede legsel werd gestart op 21 april en bestond uit twee eieren. Deze come back viel deels in het water omdat op 26 juni één van de twee jongen onder het nest werd aangetroffen en later stierf aan een trauma. Vermoedelijk is het jong door de in deze periode aanwezige TT-gangers uit de boom geschud.

In het Paaslooërbos werd op 12 mei een sperwernest gevonden. Geen van de oudervogels was ter plaatse. Bij de volgende controle hing het nest half uit de boom en lagen de resten van het door een Havik geplukte vrouwtje aan de voet van de nestboom.
Bij Graswijk werden op 3 juni twee torenvalkjongen van circa vier dagen oud aangetroffen in een open nest. Op 20 juni was het nest leeg. Dit geval wordt beschreven omdat het mislukken van roofvogelnesten in de jongenfase bij Torenvalken zelden voorkomt.
Wespendieven werden in het gebied niet aangetroffen, wel een Boomvalk in het Asserbos. Het territorium werd ontdekt door Roelof Speelman en Lutie de Jong. Op 13 juni werd een speurtocht langs de torenhoge grove dennen uitgevoerd. Het nest (grove den, Zwarte Kraai, 19 m hoog) werd zonder veel moeite gevonden en bevatte drie warme eieren. Op 18 juli werden drie jongen geringd onder de voortdurende aanvallen van het adulte vrouwtje. De leeftijd van het mannetje kon niet worden vastgesteld. Het teruggerekende legbegin viel op 30 mei.

Vervolging

Op het Witterveld werden eind februari twee adulte en één juveniele Havik opzettelijk vergiftigd met bewerkt aas (aldicarb). Een eveneens met aldicarb vergiftigde Buizerd hing aan een veter in een boom.
Op 29 mei bleek een buizerdnest gedeeltelijk kapot, van de kleine jongen geen spoor. Een naburig haviksnest lag op 9 juni op de grond. De uitwerpselen rond de nestboom wezen uit dat de jongen ongeveer twee weken oud zijn geworden. In de boom werden sporen van beklimming aangetroffen, zodat mag worden aangenomen dat dit broedgeval opzettelijk is verstoord.
Zoals uit bovenstaand verhaal kan worden opgemaakt, is vervolging op het Witterveld een drama. Oorzaken en daders van deze gevallen zijn vaak moeilijk te achterhalen. Toch wordt er in de richting van de jagerswereld gekeken, omdat in voorgaande jaren op het Witterveld diverse gevallen van afschieten en opzettelijk vergiftigen van roofvogels en vossen werden vastgesteld. Gelukkig wordt de jacht op het Witterveld in 1994 stopgezet, hopelijk zal hierdoor de vervolging verdwijnen.

Adres: Rinus Dillerop, Koningsspil 33, 9422 LL Smilde

Odoorn

Willem van Manen en Jannes Santing

In het Santingsbosje werd een wisseling van vrouwtje bij een Havik vastgesteld. Op 23 maart vloog een adult vrouwtje van of bij het nest weg. Op 21 april lagen vijf koude eieren in het nest. Op 17 mei was het een juveniel vrouwtje dat het nest verliet. In het nest lagen vijf eieren, aan de rand van het bosje werd een leeggepikt haviksei gevonden. Op vijf juni vloog een juveniel vrouwtje af. Het nest bevatte vier klotsende eieren, de vervanging van het vrouwtje mocht niet baten.
In Boswachterij Exloo werden op 27 maart bij een haviksnest drie Haviken waargenomen, waaronder een adult mannetje en een adult vrouwtje. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat het nest op 21 april zes eieren bevatte. De eieren toonden geen onderlin-

ge verschillen in grootte of vorm, wat er weer op wijst dat het legsel door één vrouwtje werd geproduceerd.

Onder 47 buizerdparen is altijd wel iets vreemds te vinden. Zo werd bij een paar in Boswachterij Odoorn keer op keer een vrouwtje met een in de vlucht hangende poot gezien. Desondanks wist ze twee eieren te leggen en bracht het paar één jong groot.
Bij een ander paar duurde het opmerkelijk lang tot de eieren uitkwamen. Uiteindelijk bleek het vrouwtje twee allengs lichter wordende en klotsende eieren te bebroeden.

Een sperwernest in Boswachterij Odoorn werd op 7 juni leeg, maar bebroed, aangetroffen. Een eindje verderop lagen de resten van een windei. Het is bijna onvoorstelbaar dat een roofvogel te weinig kalk zou binnenkrijgen om een fatsoenlijke eischaal te vormen. Het vrouwtje was juveniel.

Bij de Torenvalken werd een 9-legsel vastgesteld. Qua vorm, grootte en kleur kwamen de eieren sterk overeen. Er werd nooit meer dan één vrouwtje bij de kast waargenomen en de broedduur was normaal. In strijd met dit abnormaal grote legsel is het legbegin, dat aan de late kant was (11 mei) en het feit dat er geen jongen uitvlogen. Bij extreem "goede" paren zou je behalve een groot legsel een vroeg legbegin verwachten, alsmede een groot aantal uitvliegende jongen.
Een triest geval betrof een doodnormaal vijf-legsel, waarbij alle eieren uitkwamen. Bij een latere controle bevond zich nog maar één jonge Torenvalk in het nest. Het jong was halfdood en had spreidpoten.

Wespendieven werden hoofdzakelijk waargenomen vanuit boomtoppen en vanaf de brandtoren op de enkele mooie dagen die juli en augustus rijk waren. Op basis van verenkleed konden drie territoria worden onderscheiden. Door slechte weersomstandigheden en de daarmee gepaard gaande geringe tijdsinvestering werden weinig aanwijzingen omtrent nesten opgedaan. Het ontbreken van voedselvluchten in juli en augustus duidt er echter op dat geen van de paren jongen grootbracht. Van twee paren waren beide vogels adult, van het derde paar kon alleen de leeftijd van het adulte mannetje worden vastgesteld.

Eén territorium van een Boomvalk werd vastgesteld aan de hand van een roepende vogel in de Odoornerdennen. Op 24 mei, tegen de avondschemer, in afwachting van houtsnippenbalts, werd de vogel gehoord van 21.00u tot 21.10u. De roep, lahnende en tikkende geluiden, werd vernomen op verschillende plekken in groepen hoge grove dennen. Het bos ter plaatse lijkt ideaal voor een Boomvalk, maar ondanks herhaaldelijke bezoeken werd later niets meer van de vogel(s) vernomen.
In het tweede territorium werd een nest gevonden. Het betrof een buizerdnest van hetzelfde jaar in een douglas. Op 6 augustus werden hier twee roepende adulte vogels gezien. Een vliegvlug jong zat op de takken naast het met dons afgeladen nest. Onbekend is of er meer jongen zijn uitgevlogen.

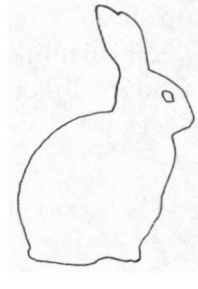

Aantalsveranderingen

De aantallen nesten van de verschillende roofvogelsoorten over de periode 1980-93 staan vermeld in tabel 2. Hierbij moet worden aangetekend dat pas vanaf 1984 systematisch is geïnventariseerd.
De Havik nam iets toe aan het eind van de jaren tachtig. De Sperwer laat een dip zien aan het eind van de jaren tachtig, die niet kan worden verklaard aan de hand van een strenge winter. De winters in deze periode waren juist uitgesproken zacht. Buizerd en Torenvalk leden verliezen in de strenge winters in het midden van de jaren tachtig. De aantallen herstelden snel en schoten door tot ongekende hoogte. Vooral bij de Torenvalk is dit het geval. Wespendief en Boomvalk geven een somberder beeld. Van beide soorten werden in het begin van de onderzoeksperiode nog volop nesten gevonden. Daarna schommelen de aantallen nesten van beide soorten op een laag niveau met voor de Wespendief 1985 als uitzondering.

Tabel 2. Aantallen roofvogelnesten in Odoorn over de periode 1980-93. Met ingang van 1984 werd systematisch gezocht.

Soort	1980	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93
Wespendief	3	2	1	1	1	3	2	2	1	1	1	0	0	0
Havik	8	7	8	6	12	14	13	13	17	16	18	15	15	15
Sperwer	7	2	2	6	8	10	8	6	5	3	8	12	12	12
Buizerd	9	11	6	9	19	15	9	14	21	25	30	30	36	39
Torenvalk	12	11	14	14	14	7	7	10	15	19	24	31	28	52
Boomvalk	5	2	2	1	0	1	1	2	1	1	0	0	0	1

Vervolging

In Figuur 1 is de verspreiding van succesvolle en mislukte haviksnesten over de periode 1980-93 in kaart gebracht. Op een aantal plaatsen gaat het vrijwel ieder jaar mis. Een goed voorbeeld is het Santingsbosje (ten noordoosten van boswachterij Exloo). Vanaf 1981 werd hier jaarlijks een nest gevonden dat negen jaar lang successievelijk mislukte totdat eind 1989 gesprekken werden gevoerd door de politie met de plaatselijke jachthouders. Het jaar daarop vlogen voor het eerst jongen uit, daarna lijkt het nest om het andere jaar te mislukken.
Een tweede plek met bijsmaak is het zuidelijk deel van Boswachterij Odoorn. In dit deel van de boswachterij broeden jaarlijks twee tot vier paren. Tot en met 1985 waren 12 van de 16 nesten (75%) succesvol, in de periode daarna slaagden nog slechts 7 van de 27 broedgevallen (26%). Ook in 1993 mislukten hier de nesten, waren de vrouwtjes in juveniel kleed en baltsten de paren achtereenvolgens bij ver van elkaar verwijderde nesten. Allemaal tekenen van een weinig stabiele populatie, dus een teken van grote sterfte onder de oudervogels, dus vervolging van Haviken.
Uitgerekend op deze twee plekken werden vergiftigde roofvogels gevonden: in het Santingsbosje een manlijke Havik (geveld door strychnine), en in de zuidrand van Boswachterij Odoorn lijken van Buizerds en Haviken in meerdere jaren.

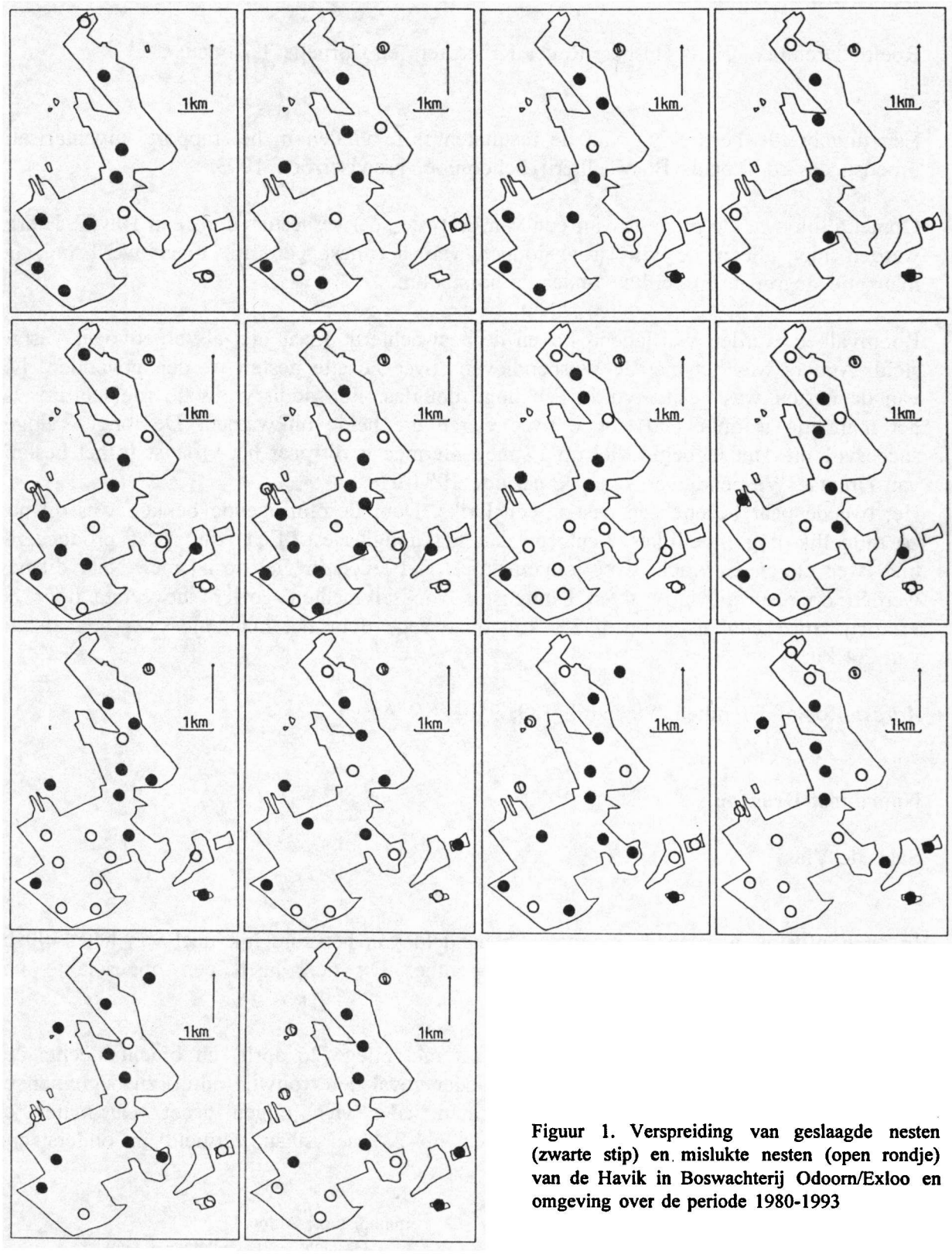

Figuur 1. Verspreiding van geslaagde nesten (zwarte stip) en mislukte nesten (open rondje) van de Havik in Boswachterij Odoorn/Exloo en omgeving over de periode 1980-1993

Adres: Jannes Santing, De Gloep 2, 7875 AJ Exloo

Boswachterij Schoonloo

Roelof Drenthen, Hans Hasper, Roger Kristoffers en Cornelis Toxopeus

Een uitgebreide bespreking van de resultaten is te vinden in het rapport: Inventarisatie broedsucces roofvogels Boswachterij Schoonloo, broedseizoen 1993.

Opmerkelijk was de predatie van één van de twee sperwernesten door een Havik. Hierbij werden niet alleen de vijf grote jongen van het nest geroofd, maar werd ook het mannetje gegrepen en geplukt onder de horstboom.

Boomvalken werden wel jagend boven de boswachterij, maar niet als broedvogel vastgesteld. Anders was het met de Wespendieven: twee bezette nesten werden gevonden. Eén van de nesten was gesitueerd in een hoge douglas. Een adult vrouwtje (de leeftijd van het mannetje is onbekend) legde twee eieren die beide uitkwamen. De jongen vlogen succesvol uit. Het legbegin viel op 17 mei, hiermee is dit paar het vroegst in het bestand van Drentse Wespendieven over de periode 1984-93.
Het tweede paar bezette een nest in een lariks. Door de omringende beuken was dit nest zo mogelijk nog moeilijker zichtbaar dan het douglasnest. Een adult paar produceerde hier twee eieren en bracht twee jongen groot. Het legbegin viel op 24 mei. Naar dit nest werden op respectievelijk 4 en 8 augustus voedselvluchten gezien: de eerste door het vrouwtje over een afstand van 3.1 km, de tweede door het mannetje over een afstand van 2.4 km.

Adres: Roelof Drenthen, Steendijk 189, 9404 AD Assen

Noordoost-Drenthe

Sake de Vlas

In dit hoofdstuk worden de resultaten behandeld van het zuidelijk deel van het 4400 ha omvattende referentiegebied Noordoost-Drenthe. Dit deel heeft een oppervlakte van 2800 ha.

Eén paar Haviken was juveniel, begon laat met eileg (26 april) en bracht slechts één jong groot. Bij twee andere paren was in ieder geval het vrouwtje adult, zij begonnen op respectievelijk 13 en 14 maart en brachten ieder vier jongen groot. De maten en gewichten van de jongen van deze paren op 23 mei staan vermeld in onderstaand overzicht:

Mooi Zeegse, Vredenveld

Geslacht	Vleugellengte	Gewicht
Man	199	680
Man	205	695
Man	207	720
Vrouw	195	975

Kniphorstbos, Anloo

Geslacht	Vleugellengte	Gewicht
Man	168	755
Man	196	770
Vrouw	200	1045
Vrouw	216	1050

De twee broedgevallen zijn de vroegste van alle paren in Drenthe over de periode 1984-93.
Bij een Buizerd, eveneens de vroegste in de periode 1984-93, werden de vier jongen geringd op 23 mei:

Wedbroeken, Zeegse	
Vleugellengte	Gewicht
189	685
234	745
210	875
238	830

Opmerkelijk is bij zowel de Haviken als bij de Buizerd, dat er ondanks de omvangrijke broedsels niet in het minst sprake was van achterblijvertjes.
Op 1 juli, tijdens een nacontrole van een stel vliegvlugge buizerdjongen, zat op 100 m van dit nest een Visarend op een dode berk in een ven. Voor ik van mijn verbazing was bekomen en aan leeftijdbeschouwende overpeinzingen kon beginnen, merkte het dier mijn aanwezigheid op en vertrok.
In het gebied werden geen territoria van Boomvalk of Wespendief vastgesteld.

Vervolging

Het enige knelpunt is de zuidwesthoek van het gebied, rond Oudemolen, waar in 1991 een buizerdhorst in z'n totaliteit verdween. Dit jaar werd een vergiftigde havikvrouw gevonden.
Een incident in het noordelijk stroomdalgebied was een nieuwe torenvalkekast die uit de boom werd gehaald en nu spoorloos is. Het paartje Torenvalk heeft vervolgens beslag gelegd op een kraaienest en succesvol vijf jongen grootgebracht.

Adres: Sake de Vlas, Heiakkers 3, 9483 TN Eext

Midden-Drenthe

Willem van Manen

In 1993 werd een deel van het gebied geïnventariseerd door Henk Jan Ottens. Het betreft de omgeving van het Amelterbos en het Westerse Veld van Rolde, tezamen ongeveer tien procent van de oppervlakte.

In het Westerse Veld van Rolde werden twee territoria van de havik vastgesteld. In één daarvan werd een nest gebouwd, dat in de eifase door boswerkzaamheden werd verstoord. Ook in het tweede territorium werd tot in april volop gezaagd, een nest werd hier niet gevonden.
Bij Eleveld produceerde een havikenpaar een 5-legsel. Op 25 mei werden twee van de drie jongen, een mannetje en een vrouwtje geringd. Het derde jong was te klein om te ringen. In het nest lag één niet-uitgekomen ei. Op 6 juni werd het nest bezocht om het derde jong te ringen. Dit bleek overbodig: op het nest bevond zich alleen het reeds

geringde mannetje. Een dergelijke wonderbaarlijke verdwijning is bij Haviken ongebruikelijk en daardoor verdacht.
In het Witte Zand ten noorden van Hooghalen broedt al jaren, ten minste vanaf 1984, een Sperwer. In de beginperiode van het onderzoek was het één van de betere territoria. In het voor Sperwers slechte jaar 1987 werden hier zelfs zes jongen grootgebracht. Daarna werd het sukkelen: telkens, met uitzondering van 1991, bebroedde het vrouwtje volhardend een nest waarin nooit eieren waren gelegd. Aan de hand van ruiveren werd onderzocht of het hier telkens om hetzelfde vrouwtje gaat. De resultaten zijn weergegeven in onderstaand overzicht, waarbij vrouwtje A in 1987 adult was, vrouwtje B was in 1988 adult en vrouwtje C in 1991 juveniel. Opmerkelijk is dat vrouwtje B na een jaar afwezigheid weer terugkwam.

Jaar	Vrouwtje	Legsel-grootte	Broedsel-grootte
1985	?	+	+
1986	?	5	5
1987	A	6	6
1988	B	0	0
1989	B	0	0
1990	?	0	0
1991	C	5	3
1992	B	0	0
1993	B	0	0

Bij een buizerdpaar in het Dijkveld bij Assen werd een zeker vervolglegsel vastgesteld. Op 8 april werd onder een nieuw nest in een fijnspar een vers kapot ei aangetroffen. Hetzelfde paar, een lichte en een donkere adulte vogel, werd later bij een nest in een houtwal, 500 m noordelijker, aangetroffen. In het nest lagen op 3 juni twee eieren. Op 25 juni werden twee kleine jongen geringd. Het teruggerekende legbegin van het tweede broedsel viel op 9 mei. Tussen het legbegin in het eerste en tweede broedgeval ligt dus meer dan een maand. Dit interval is buitengewoon groot: Glutz von Blotzheim & Bauer (1971) noemen een interval variërend van acht tot 25 dagen. Het moet daarom niet worden uitgesloten dat het hier gaat om een derde broedpoging.

Wespendieven werden alleen (en dat is altijd zo geweest) vastgesteld in Boswachterij Hooghalen. Eén nest, dat ook vorig jaar in gebruik was bij een Wespendief, zat in een sitka. Een adult paar produceerde twee eieren en bracht twee jongen groot. Het teruggerekende legbegin viel op 21 mei.
In het tweede territorium werd geen nest gevonden. Ondanks behoorlijk wat waarneemuren werden geen voedselvluchten waargenomen, wat doet vermoeden dat geen jongen zijn grootgebracht. Het mannetje van dit paar was adult. Op 15 juli werd een voedselvlucht door het mannetje over een afstand van 2.9 km naar het nest waargenomen.

Het vanouds bekende boomvalkterritorium in het Ruige Veld bij Rolde was ook in 1993 bezet. Het paar (vrouwtje adult, mannetje onbekende leeftijd) betrok een oud nest van een Zwarte Kraai in een grove den. Er werden drie eieren gelegd, die alle uitkwamen. Op 18 juli bevonden zich twee jongen van 13 dagen in het nest. Het derde jong lag vertrapt in de nestkom en was ongeveer tien dagen oud geworden. Op 27 juli zaten twee grote jongen op het nest. Begin juli vloog één jong van het nest, het andere jong werd

niet gezien. Of dit jong het uiteindelijk gered heeft, is niet bekend. Het teruggerekende legbegin viel op 6 juni.

Aantalsveranderingen

Het aantalsverloop van roofvogels in Midden-Drenthe is weergegeven in tabel 3.
De Wespendief blijkt een uitermate stabiele soort die in elk geval in de onderzochte periode niet toe- of afnam. De Havik toont, evenals in Odoorn, een piek in 1989 en 1990 en lijkt zich vervolgens te stabiliseren op een iets lager niveau. Bij de Sperwer zijn de aantallen in jaren met een voorafgaande strenge winter (1986 en 1987) een fractie kleiner dan in de jaren daarna. De Buizerd is enorm toegenomen, vermoedelijk door een reeks zachte winters, gepaard gaande met een gunstige veldmuizenstand (1988, 1989 en 1990). Daarna is de stand om onduidelijke redenen hoog gebleven. De Torenvalk, een minder opportunistische predator dan de Buizerd, reageert acuter op de veldmuizenstand, wat resulteert in sterker schommelende aantallen. De Boomvalk kabbelt voort als is het een weigering om helemaal van het toneel te verdwijnen.

Tabel 3. Aantallen territoria van roofvogels in Midden-Drenthe in de periode 1986-93.

Soort	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Wespendief	2	3	2	2	3	2	2	2
Havik	14	17	17	18	18	16	17	15
Sperwer	11	11	13	12	13	14	13	13
Buizerd	26	26	32	43	56	42	51	53
Torenvalk	6	10	11	19	33	13	9	16
Boomvalk	2	2	2	1	1	1	1	1

Vervolging

In het deel van het gebied waar in 1992 vervolging optrad, (twee doorgeschoten buizerdnesten in de omgeving van Eldersloo en Nijlande) werden in 1993 geen nesten gevonden. Voor het overige werd geen roofvogelvervolging vastgesteld, ook niet indirect via veel mislukte nesten of buitenproportioneel veel juveniele vogels in de populatie van Havik en Buizerd.

Adres: Willem van Manen, Muddegoorn 80, 9403 NL Assen

Smilde/Berkenheuvel

Rob G. Bijlsma

Voor een beschrijving van dit studiegebied kan worden verwezen naar de jaarverslagen van 1991 en 1992. Het gebied werd op de gebruikelijke wijze tenminste vijf maal uitgekamd in het broedseizoen. Hierbij werd hulp verkregen van Jo Winter (Staatsbosbe-

heer), Meindert Swart en Jan Swart. Het vinden en controleren van nesten had een hoge prioriteit. De basisinformatie over Havik, Sperwer en Buizerd is samengevat in de bijlage van dit jaarverslag.

Wespendief
Het vaststellen van territoria, op zich al geen sinecure, is niet hetzelfde als het vinden van een nest. Toch werden in 1993 in vier van de zeven territoria nesten of uitgevlogen jongen vastgesteld. Een vergelijking met 1992 is in dit opzicht niet goed mogelijk, omdat nooit helemaal is uit te sluiten dat er toen geen nesten over het hoofd zijn gezien.

	Leeftijd				Aantal	Aantal
Nummer	Man	Vrouw	Nestboom	Legbegin	eieren	jongen
1	ad	ad	?	?	?	?
2	ad	ad	fijnspar	28 mei	1	1
3	ad	?	?	?	?	?
4	ad	ad	fijnspar	25 mei	2	2
5	ad	ad	?	?	?	?
6	ad	ad	?	?	+	2
7	ad	ad	fijnspar	2 juni	2	2

Paar 2 en 4 bezetten hetzelfde nest als in 1992; paar 2 zelfs het nest dat in 1991 was gebouwd en waar toen een Havik de jongen had opgeruimd. Vermoedelijk zat ook paar 7 op een oud nest, maar dit nest vond ik pas in de februari 1993. Het zag er toen uit alsof er in 1992 een Wespendief op had gezeten, dus ik was niet echt verbaasd toen er in juni 1993 een wespendievekop over de nestrand stak.
Het slechte weer in juli en augustus (veel regen) leidde tot stoornissen in de veergroei van de nestjongen. De bloedspoelen bleven intact en groeiden met de veer mee. Hierdoor verkokerden een aantal staartpennen, wat resulteerde in veerbeschadigingen. Alle jongen vlogen echter uit. Het is onduidelijk in hoeverre de jongen na het uitvliegen werden belemmerd door hun kwalitatief mindere verenpak (zie verder De Takkeling 2: 24-27).

Havik
De stand van de Havik is zeer stabiel. In Boswachterij Smilde bedroeg het aantal paren in 1990-93 resp. 11, 10, 10 en 11; in Berkenheuvel was dat resp. >2, 4, 3 en 4 paren. In 1990-92 waren alle broedvogels in volwassen kleed, zowel de mannetjes als de vrouwtjes. In 1993 werden voor het eerst onvolwassen broedvogels vastgesteld, en wel één vrouwtje op Landgoed Berkenheuvel en twee vrouwtjes in Boswachterij Smilde. De onvolwassen vogel op Berkenheuvel leverde bovendien een raadsel op. In maart vertoefde hier een volwassen vrouw op de broedplaats. Er werd een nieuw nest gebouwd, waarop in april een onvolwassen vrouwtje bleek te broeden. Een ruipen van het volwassen vrouwtje werd vlakbij dit nest gevonden. In de eifase bleek de broedende vogel telkens het onvolwassen vrouwtje te zijn. In de nestjongenfase werd echter uitsluitend een volwassen wijfje op het nest gezien! Rara, hoe zat dat? Er vlogen overigens drie jongen uit.

Een tweede raadselachtige broedgeval vond plaats in Boswachterij Smilde. Een adult vrouwtje vloog op 27 april van een nest met een voltallig 4-legsel. Bij een tweede controle op 10 juni was het legsel verlaten, en bovendien uitgebreid tot een 6-legsel! De maten van de eerste set waren: 54.1x47.8, 57.8x44.1, 52.0x42.9 en 55.0x44.3 mm. De naderhand gelegde eieren waren 55.6x43.6 en 59.1x42.1 mm. De grote variatie in eigrootte doet vermoeden dat er meer dan één vrouwtje in dit nest bezig waren geweest. Of dat ook de reden van het verlaten was, is niet zeker. Overigens was het dichtstbijzijnde nest ook een mislukking en een raadsel. Hier werd slechts één ei geproduceerd (57.0x45.0 mm) door een adult vrouwtje. Had dit iets van doen met het 6-legsel?

Sperwer

De laatste twee jaren lijkt het aantal sperwerparen te minderen; in Boswachterij Smilde werden in 1990-93 resp. 10, 15, 8 en 6 nesten gevonden. Dit kan deels samenhangen met de moeilijkheidsgraad van de boswachterij; niet alle nesten hoeven te zijn gevonden. In het goed uitgekamde Berkenheuvel werden in 1990-93 bijvoorbeeld jaarlijks twee nesten gevonden (voor een beschrijving van de groei en ontwikkeling van de jongen van deze nesten in 1992, zie Drentse Vogels 6: 27-36). Opvallend is wel dat in 1993 slechts één paar uit onvolwassen broedvogels bestond; in de voorafgaande was dat beduidend meer. Alle drie mislukte nesten werden geplunderd door Haviken, eenmaal werd het volwassen wijfje op het nest gepakt (zie foto op pagina 262 van de Ecologische Atlas), de beide andere nesten werden in de jongenfase leeggehaald.

Buizerd

In Boswachterij Smilde beliep het aantal nesthoudende paren in 1990-93 resp. 23, 19, 17 en 17 (in Berkenheuvel en Wapserveld resp. ?, 9, 10 en 10 paren). Een behoorlijk stabiele stand, met alleen in het muizenrijke jaar 1990 een iets groter aantal paren. Hoewel de stand in 1993 dus exact gelijk was aan die in het voorafgaande jaar, was de jongenproduktie een stuk beter (zie tabel in bijlage).

De dagelijks gecontroleerde Buizerd achter mijn huis was hetzelfde paartje als in 1990-92. Het mannetje jaagt bijna uitsluitend in het bos, hoewel het nest in 1993 toch slechts op 20 meter afstand van de bosrand lag. De voedselkeus van dit paar is dan ook karakteristiek voor een bosbuizerd (zie voor de prooilijst van 1992: Ecologische Atlas pag. 182). In 1993 werden de volgende prooien op het nest gevonden: mol 2, veldmuis 5, aardmuis 5, rosse woelmuis 27, bosmuis 3, wezel 1, konijn 18, haas 5, waterral 1, bosuil 1, merel 5, zanglijster 1, zwarte kraai 1, vlaamse gaai 3, spreeuw 4, hazelworm 8 (zie De takkeling 1: 12-13), groene kikker 4 en bruine kikker 1. De waterral betrof een kuiken van enkele dagen oud, dat waarschijnlijk bij een nabijgelegen verruigd ven was gepakt. In de wijde omtrek van het buizerdnest had ik nog nooit een waterral gehoord of gezien! De bosuil was één van de drie jongen uit mijn bosuilkast. Uilen hebben de gewoonte het nest te verlaten voordat ze kunnen vliegen. De donsballen vallen enorm op, en worden dan ook vaak een prooi van roofvogels. De zwarte kraai werd uit het nest naast mijn huis gesleept. De resterende jongen verdwenen eveneens, maar omdat ik deze niet op het buizerdnest terugvond, weet ik niet zeker of deze door de Buizerd werden verwijderd. Vorig jaar werd het kraaienest eveneens door "mijn" Buizerd geplunderd.

Boomvalk

De teloorgang van twee boomvalknesten is uitgebreid beschreven in Drentse Vogels 6: 37-50. Hierin zijn ook de groeicurves van de jongen te vinden.

Torenvalk

Onduidelijk beest, dat met slechts weinig paren is vertegenwoordigd. Twee paren brachten elk vijf jongen groot (één daarvan met legbegin op 5 mei), een ander nest werd verlaten in de vroege jongenfase. Twee nesten werden in de eifase in de steek gelaten, eentje daarvan vermoedelijk doordat het vrouwtje door de stekende zon werd gebraden. Zij nestelde namelijk net onder het dak van de brandtoren in Boswachterij Appelscha.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse

Literatuur

Bijlsma R.G. 1993. Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & Co, Haarlem.

Glutz von Blotzheim U.N. & Bauer K.M. 1871. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, 4. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.

Kristoffers R., Toxopeus C., Drenthen R.J. en Hasper H. 1994. Inventarisatie broedsucces roofvogels Boswachterij Schoonloo, Broedseizoen 1993. Rapport, Assen.

van Manen W. 1993. Drenthe, referentie- en aandachtsgebieden. In: Quist M. (red.). De roofvogels in Noord-Nederland in het broedseizoen 1992, pp. 23-30. WRNON, Appelscha.

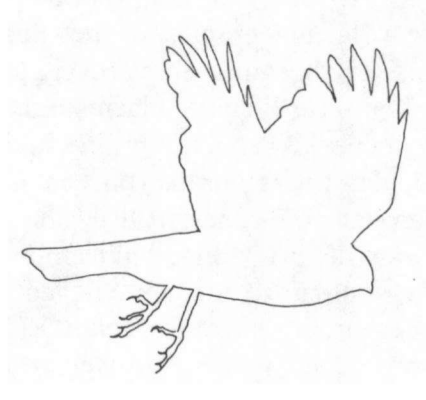

Overig Drenthe

Hans Dekker

Werkwijze

In 1993 is getracht zoveel mogelijk gegevens te verkrijgen van territoriumhoudende roofvogelparen. De gegevens die door de vele vrijwilligers zijn aangedragen, hadden hoofdzakelijk betrekking op de terreinen buiten de referentiegebieden. Enkele waarnemers onderzoeken terreinen, die een overlap vertonen met de referentiegebieden. Deze zijn er zoveel mogelijk uitgeschift en aan de coördinator voor deze gebieden, Willem van Manen, gezonden. Hierdoor is het overzicht (Tabel 1) niet opgezadeld met broedgevallen uit de referentiegebieden. Het insturen van gegevens uit de referentiegebieden heeft echter wel als voordeel, dat de vervolgingsgevallen er uit kunnen worden gedestilleerd. Hierover zal elders in dit verslag uitvoeriger worden bericht.
Om echter duidelijk aan te geven waar de referentiegebieden liggen, is hiervan een kaart bijgevoegd.
Het is verheugend te merken, dat het korps vrijwilligers geleidelijk groeit. Hierdoor zijn van enkele tot nu toe onderbelichte gebieden in 1993 gegevens binnengekomen. Voorbeelden hiervan zijn de gebieden binnen het plan Goudplevier (Hullenzand, Lentscheveen, Martensplek en Mantingerzand). Toch blijft het wenselijk over meer vrijwilligers te beschikken, met name voor gebieden waar nu in het geheel geen gegevens worden verzameld, zoals delen van de veenkoloniën, Vledder, Zuidwolde e.o. en dergelijke. Helaas zijn van een aantal gebieden in 1993 geen gegevens binnengekomen, zoals van het Spaarbankbos. Daarnaast zijn van delen van de provincie onvolledige gegevens binnen gekomen. Een voorbeeld hiervan is de omgeving van Westervelde (Norg).
Evenals vorig jaar zijn de gegevens op een zeer diverse manier aangeleverd. Sommigen hebben de oude formulieren nog gebruikt en deze minitieus ingevuld, terwijl sommige gegevens per telefoon werden doorgegeven. Voor het overzicht van het aantal territoriumhoudende paren maakt de manier van presenteren niets uit. Voor het verkrijgen van extra gegevens, als broedsucces, vervolging, prooidierkeuze, nestboom, e.d. uiteraard wel. Het streven blijft dan ook de gegevens zo nauwkeurig en uitgebreid te noteren op het door de WRNON ontwikkelde formulier (model 1993). Indien sommige waarnemers hier echter beslist niet aan toe komen, is de opgave van het exacte aantal paren binnen een gebied en -indien mogelijk- het broedsucces het minimum.
Ook in 1993 zijn van veel gebieden alleen die paren doorgegeven waarvan het nest werd gevonden. Hierdoor worden broedparen waarvan het nest niet gevonden wordt, bij het verwerken van de gegevens over de gehele provincie Drenthe niet in beeld gebracht. Uiteraard krijgt men hierdoor geen redelijk compleet overzicht van de populatie in een gebied en kunnen de gebieden onderling moeilijk met elkaar vergeleken worden.
Sommige paren komen gedurende het seizoen geheel niet tot broeden. Zo worden in sommige gebieden, zoals de boswachterij Borger, gedurende het broedseizoen regelmatig Boomvalken gezien, die waarschijnlijk niet tot broeden zijn overgegaan. Toch maken deze dieren deel uit van de populatie Boomvalken in Drenthe. Daarom is een aandachtspunt voor 1994 het zo compleet mogelijk doorgeven van alle territoriumhoudende roofvogels, te verdelen in:

1. paren waarvan het nest gevonden is;
2. paren waarvan het nest niet is gevonden, maar waarvan broedindicerend gedrag is waargenomen;
3. alle andere paren en eventueel solitairen.

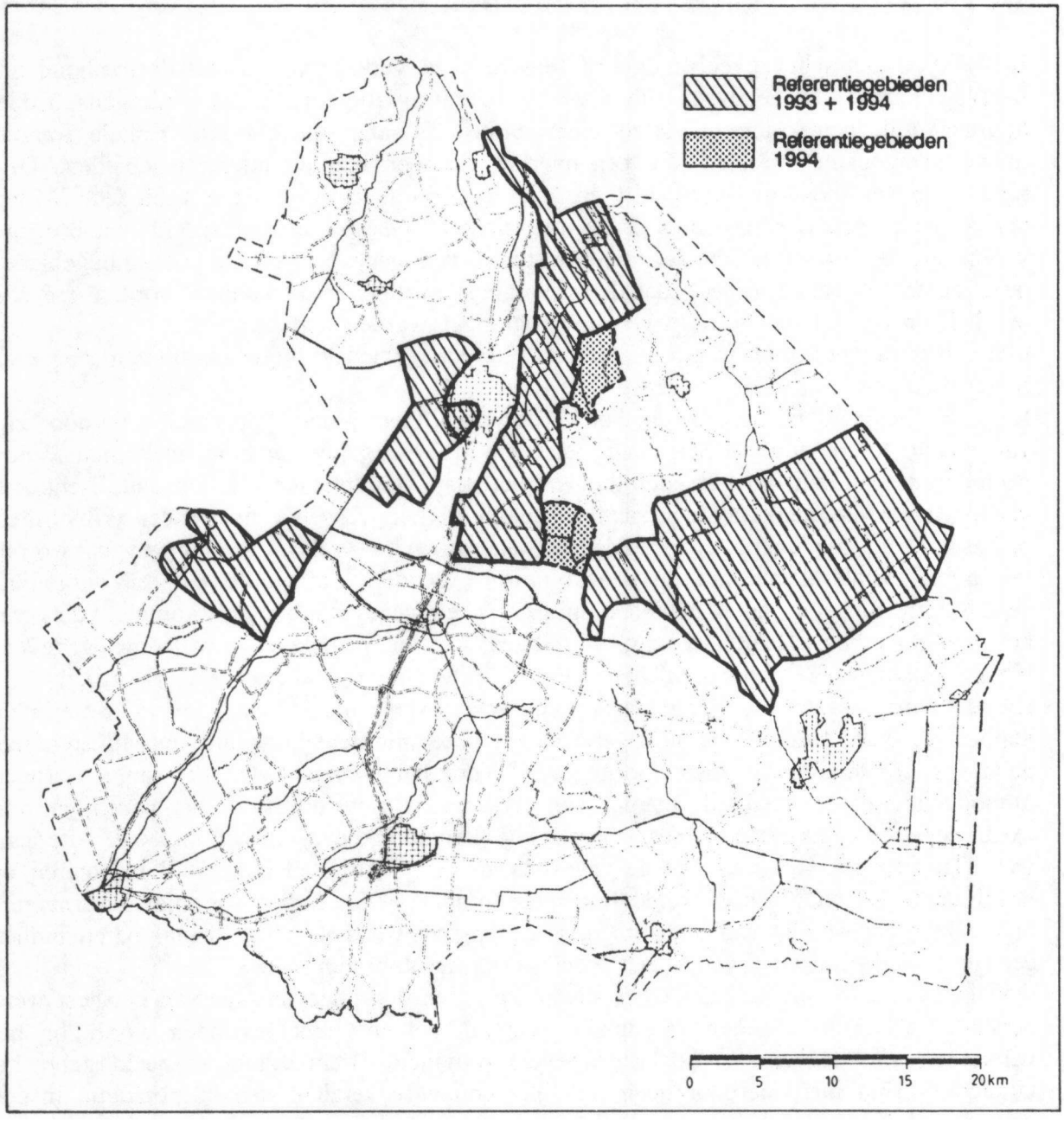

Figuur 1. Ligging referentiegebieden

Heel handig is het insturen van de nieuwe formulieren gecombineerd met een kaart, waarop met nummers of symbolen de territoria en/of nesten staan aangegeven. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld overlappende inventarisaties door verschillende waarnemers van elkaar worden gescheiden. Kaartmateriaal is in overleg beschikbaar bij het Consulentschap NBLF in Drenthe.

Natuurlijk blijven alle losse waarnemingen welkom en dient niemand zich door bovenstaand aandachtspunt te laten ontmoedigen.
Een ander aandachtspunt is het dubbel inventariseren door meerdere vrijwilligers van hetzelfde gebied. Ofschoon dit soms hele frappante overeenkomsten en/of verschillen laat zien, kan de energie die de vrijwilligers hierin steken beter worden gestructureerd door afspraken met elkaar te maken.

Resultaten

In vergelijking met 1992 zijn van een aantal soorten de aantallen geconstateerde territoria gestegen. Dit komt ten dele door een stijging van het aantal geïnventariseerde gebieden, ten dele door een werkelijke stijging in enkele gebieden.
Hieronder worden in tabel 1 de resultaten over 1993 gepresenteerd.

De Buizerd heeft het blijkens de tabel goed gedaan. Ook in 1993 zorgde een buizerdpaar voor overlast bij Emmen vanwege agressief gedrag. Toch komt dit verder weinig voor en blijft dit geval in Emmen tot de uitzonderingen behoren.
Het hoge aantal Wespendieven kan worden verklaard doordat Willem van Manen alle hem bekende territoria heeft doorgegeven. Willem heeft een aantal grote boswachterijen goed doorzocht op Wespendieven, waardoor er een behoorlijk aantal territoria van deze schuwe vogel zijn vastgesteld. Het totale aantal is ongetwijfeld hoger dan de in de tabel vermelde 19 paren, aangezien een aantal geschikt bosgebieden niet uitputtend is doorzocht.
Uit de tabel blijkt het belang van de grote boswachterijen voor de Havik. Met name de boswachterijen Borger, Emmen, Norg, Sleenerzand, het Dwingelderveld en het Ooster- en Westerzand bij Havelte springen er uit. Toch worden ook Haviken doorgegeven uit veel kleinere bosjes, waaruit blijkt dat de Havik niet afhankelijk is van grote oppervlakten bos.
De Sperwer zit eveneens in de lift. Het aantal geregistreerde sperwerterritoria valt of staat met de intensiteit van de inventarisatie. Sperwernesten zijn wat moeilijker te vinden dan b.v. die van de Buizerd. Hierdoor wordt in veel grote bosgebieden het aantal Sperwers onderteld. In het Dwingelderveld wordt al gedurende vele jaren op dezelfde intensieve manier geïnventariseerd. Dat het aantal sperwerterritoria hier veel hoger is dan in vergelijkbare gebieden, is dan ook een gevolg van het intensieve inventariseren.
De Blauwe kiekendief heeft in 1993 weer in het Bargerveen gebroed. Verder kwam er een melding van een paar uit de omgeving van Westerbork. Het vermoeden bestaat echter, dat het hier om zwervers ging die tot laat in het voorjaar zijn blijven hangen voordat ze verder trokken. Hierdoor blijft het voor deze zeldzame soort een mager jaar.
Het aantal doorgegeven Bruine kiekendieven blijft stabiel. Grotere moerasgebieden zoals het Leekstermeer, Fochtelooërveen en het Bargerveen blijven voor deze kiekendief favoriet. Waarschijnlijk zijn er nog meer paren aanwezig, bijvoorbeeld in de veenkoloniën.
In 1993 is er geen enkele melding van een territorium van de Rode wouw binnen gekomen. Mogelijk biedt 1994 weer perspectief.

Tabel 1. Overzicht territoria in Drenthe in 1993, voor zover gemeld aan de Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Drenthe. WE = Wespendief, BLK = Blauwe Kiekendief, BRK = Bruine Kiekendief, HA = Havik, SP = Sperwer, BU = Buizerd, BV = Boomvalk, TV = Torenvalk.

Gebied	WE	BLK	BRK	HA	SP	BU	BV	TV
Andersediep	-	-	-	-	-	3	-	6
Anloërdiepje	-	-	-	-	-	1	-	1
Ansen e.o.	-	-	-	1	-	2	-	3
Bargerveen	-	1	2	5	1	5	4	9
Boswachterij Anloo	-	-	-	-	-	1	-	1
Boswachterij Borger	3	-	-	7	4	8	1	-
Boswachterij Emmen	1	-	-	10	14	13	4	6
Boswachterij Gees	1	-	-	4	4	10	-	2
Boswachterij Gieten	3	-	-	5	2	9	-	-
Boswachterij Grolloo	2	-	-	6	1	12	1	-
Boswachterij Norg	1	-	-	10	4	15	-	2
Boswachterij Ruinen	1	-	-	5	2	3	-	1
Boswachterij Sleenerzand	-	-	-	12	2	13	-	-
Brunstingerplassen	-	-	-	-	-	-	-	1
Bunnerveen	-	-	-	1	-	-	-	-
Coevorden-Schoonebeek	-	-	-	3	-	4	2	16
Drouwenerzand	-	-	-	-	-	-	1	-
Dwingelderveld	4	-	-	10	17	27	4	11
Eelde	-	-	-	-	-	-	-	1
Erica e.o.	-	-	-	-	-	-	-	1
Fochtelooërveen	-	-	3	1	-	2	1	-
Plan Goudplevier	-	-	-	3	-	5	1	2
Hijkerveld e.o.	-	-	1	3	1	6	1	-
Hollandscheveld e.o.	-	-	-	2	2	5	-	2
Hunzedal/Hondsrug	-	-	-	-	-	-	-	-
Lageveld	-	-	-	-	-	1	-	2
Leekstermeer/Kleibos	-	-	3	3	-	7	-	1
Leggelderveld	-	-	-	-	-	2	1	2
Mantingerbos e.o.	-	-	-	-	-	1	-	-
Nijeveen e.o.	-	-	-	-	-	1	-	2
Norg/Langelo	-	-	-	4	-	9	1	1
Ooster- en Westerzand	2	-	-	8	5	14	2	5
Oosterhesselen e.o.	-	-	-	1	-	2	-	4
Peizermade	-	-	1	-	-	5	-	3
Pesse e.o.	1	-	-	-	1	1	1	2
Reestdal	-	-	-	-	-	-	-	10
Roden/Nietap	-	-	-	3	2	9	-	2
Ruinerwold e.o.	-	-	-	-	-	4	-	2
Smilder Oosterveld	-	-	-	1	-	1	-	-
Steenbergen e.o.	-	-	-	2	1	4	-	-
Terhorsterzand	-	-	-	2	-	2	-	-
Vries e.o.	-	-	-	4	1	8	-	-
Westerbork e.o.	-	-	1	2	-	5	-	-
Westervelde e.o.	-	-	-	-	1	1	-	-
Zuid-Hijkerzand	-	-	-	-	-	1	-	1
Totaal	19	1	11	118	65	222	25	102

De Boomvalk blijft stabiel. Wel zijn er kleine schommelingen per terrein, maar het totaalaantal, 25 paren, is ongeveer vergelijkbaar met 1992 (23). Wel blijft het moeilijk om zonder nestvondst vast te stellen of het paar tot broeden is gekomen, of hiervan heeft afgezien. Ook verblijven solitaire vogels soms langere tijd in een gebied. In het voorjaar werden in het Bargerveen tot negen exemplaren gezamenlijk jagend waargenomen. Ook in het Dwingelderveld kon dit worden waargenomen. Hier joegen tot zes exemplaren gezamenlijk op libellen.
Van de Torenvalk zijn meer waarnemingen ingezonden dan in 1992. Veel paren broeden in nestkasten. Met name in Schoonebeek, langs de Reest en bij Ruinerwold is veel energie gestoken in het controleren van de nestkasten en het ringen van de jongen.
Hieronder worden de totalen van de referentiegebieden gecombineerd met de aantallen territoria uit de overige gebieden in Drenthe.

Tabel 2. Totaal aantal vastgestelde territoria in Drenthe in 1993.

Soort	Referentiegebied	Overig Drenthe	Totaal
Wespendief	14	19	33
Blauwe kiekendief	-	1	1
Bruine kiekendief	-	11	11
Havik	67	118	185
Sperwer	52	65	117
Buizerd	181	222	403
Boomvalk	5	25	30
Torenvalk	108	102	210

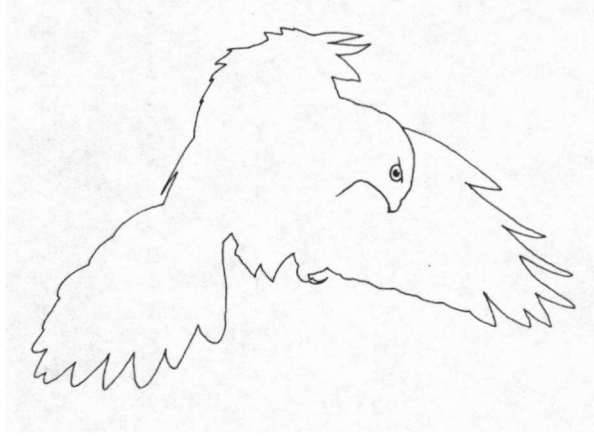

Prooidieren

Het is prettig te merken, dat meer dan in 1992 is gelet op prooidieren die op of onder het nest lagen. Het voedselpalet van de Sperwer komt goed naar voren; duidelijk is het aandeel van kleine zangvogels in hun voedsel. Daarnaast valt het gevarieerde menu van de Buizerd op. Opvallende soorten in de tabel zijn Ransuil, Sperwer en Havik. De Havik betrof een jong dier die vermoedelijk aan de overige jongen is opgevoerd. Voor 1994 wil ik een ieder oproepen de prooidieren die gezien worden te noteren op het inventarisatieformulier.

Tabel 3. Prooidieren in 1993.

Prooisoort	Wespen-dief	Havik	Sperwer	Buizerd	Toren-valk	Ransuil	Steen-uil
Boompieper	-	-	4	-	-	-	-
Bosmuis	-	-	-	-	1	19	-
Duif	-	-	-	1	-	-	-
Eekhoorn	-	-	-	1	-	-	-
Fazant	-	1	3	-	-	-	-
Grote Bonte Specht	-	1	2	-	-	-	-
Gekraagde Roodstaart	-	-	1	-	-	-	-
Groenling	-	-	1	-	-	-	-
Haas	-	-	-	1	-	-	-
Havik	-	1	-	-	-	-	-
Houtduif	-	3	1	8	-	-	-
Huismus	-	-	1	-	-	-	-
Kip	-	1	-	-	-	-	-
Kokmeeuw	-	-	-	1	-	-	-
Konijn	-	10	21	-	-	-	-
Koolmees	-	-	7	-	-	-	-
Lijster	-	1	-	1	-	-	-
Meerkoet	-	1	-	1	-	-	-
Meeuw	-	1	-	-	-	-	-
Merel	-	1	14	1	-	-	-
Mol	-	-	-	3	-	-	-
Muis	-	-	-	2	2	-	1
Pimpelmees	-	-	8	-	-	-	-
Postduif	-	7	-	3	-	-	-
Ransuil	-	6	-	2	-	-	-
Ringmus	-	-	5	-	-	-	-
Sperwer	-	1	-	-	-	-	-
Spitsmuis	-	-	-	-	-	4	-
Spreeuw	-	-	2	-	-	-	-
Torenvalk	-	1	-	-	-	-	-
Veldmuis	-	-	-	3	2	32	-
Vink	-	-	6	-	-	-	-
Vlaamse Gaai	-	3	2	2	-	-	-
Wespenraten	2	-	-	-	-	-	-
Wilde Eend	-	5	-	-	-	-	-
Witte Kwikstaart	-	-	4	-	-	-	-
Woelmuis	-	-	2	2	-	-	-
Woelrat	-	-	-	2	-	-	-
Zanglijster	-	6	10	4	-	-	-
Zwarte Kraai	-	4	-	2	-	-	-

Uilen

Veel waarnemers sturen naast de roofvogelgegevens tevens hun waarnemingen van broedgevallen van uilen in. Ofschoon uilen in feite buiten het werkveld van de WRNON vallen, blijkt uit het grote aantal meldingen het enthousiasme van de waarnemers voor deze fascinerende vogels. Het gaat om negen Bosuilen, acht Kerkuilen, 69 Ransuilen, 3 Velduilen en 1 Steenuil. Uiteraard zijn deze gegevens verre van compleet. De waarnemingen van de Kerkuil worden doorgegeven aan de Werkgroep Kerkuilen Drenthe. Opvallend is het grote aantal Ransuilen dat in 1993 is geconstateerd. Eenieder die in 1994 broedgevallen van uilen vaststelt, wordt vrijblijvend uitgenodigd deze gegevens mee te sturen. Het vastleggen van deze gegevens is nuttig voor het opstellen van een atlas van de broedvogels van Drenthe, waar op het moment aan wordt gewerkt.

Mislukte broedgevallen

In 1993 is van ongeveer 36 broedgevallen aangegeven, dat ze zijn mislukt. De oorzaken zijn zeer divers. Hieronder wordt aangeven wat de geconstateerde oorzaken zijn.

Tabel 4. Mislukte broedgevallen in overig Drenthe in 1993.

Oorzaak	Buizerd	Havik	Sperwer	Torenvalk	Ransuil
Dood gevonden	2	2	0	0	0
Eieren vernield	2	0	0	0	0
Geschoten	1	0	0	0	0
Nest geschud	0	1	0	0	0
Jongen dood op nest	0	0	0	0	1
Nest kapot gegooid	0	2	0	0	0
Nest vernield	1	0	0	0	0
Nestboom omgezaagd	1	0	0	0	0
Onbekend	4	1	0	0	0
Overig	1	0	0	0	0
Predatie door Havik	0	0	1	1	1
Predatie door Kraai	1	0	0	1	0
Uitgehaald	3	0	0	0	0
Vergiftiging	5	3	0	0	1
Totaal	21	9	1	2	3

Uit de tabel blijkt dat sommige mensen weer niet met "hun poten" van roofvogels af kunnen blijven. Uiteraard wordt in de tabel slechts een tipje van de sluier opgelicht en zal het werkelijke aantal mislukte broedgevallen en gedode vogels veel groter zijn. Brandhaarden waren in 1993 vooral de omgeving van Steenbergen (ja, alweer), het Witterveld, Schoonebeek en Mantinge. In de omgeving van Veenhuizen bleven de roofvogels gelukkig verschoond van vervolging. Predatie is naast vervolging door de mens een opvallende doodsoorzaak van roofvogels. Zo kunnen kraaien een broedsel vernietigen door de eieren kapot te pikken. Hierbij kan aangetekend worden, dat kraaien

vaak tot predatie kunnen overgaan nadat de oudervogels zijn weggevlogen na al dan niet opzettelijke verstoring door mensen. Voorzichtigheid blijft daarom het devies.

Vooruitblik naar 1994

De toename van het aantal vrijwilligers in 1993 maakt dat het komende inventarisatieseizoen met vertrouwen kan worden tegemoet gezien. Nieuwe vrijwilligers blijven echter welkom. Een verandering in 1994 is de uitbreiding van het areaal referentiegebied. Het betreft de boswachterij Grolloo en het gebied ten westen bij Eext.
Aan het in het jaarverslag 1992 geuite verzoek om extra aandacht te besteden aan braakgelegde landbouwgrond is voor zover mij bekend geen gehoor gegeven. Mogelijk dat hier in 1994 aandacht aan kan worden besteed. In begin 1994 zal tevens op vele honderden hectares nieuw bos worden aangeplant. Afhankelijk van de ontwikkeling van deze gronden is het mogelijk, dat deze gebieden een aantal jaren van belang kunnen zijn voor grondbroeders en muizeneters. Gegevens over roofvogels in deze gebieden zijn welkom.
Het vaststellen van zo veel mogelijke territoria van alle in Drenthe voorkomende roofvogelsoorten is en blijft het motto. Voor het overige is het de bedoeling blijvend aandacht te schenken aan bedreigde en/of zeldzame soorten als Boomvalk, Wespendief en de kiekendieven. Indien mogelijk zal ook hiervoor contact worden gezocht met Wildbeheereenheden en vrijwilligersorganisaties. Het verzamelen van gegevens van prooidieren en uilen geeft veel aanvullende informatie. Een ieder wordt aangemoedigd ook aan deze facetten aandacht te besteden. Daarnaast is het opsporen van vervolgingsgevallen een belangrijke taak van de WRNON. Daarom zal ook in 1994 hieraan veel aandacht worden geschonken. Door de toename van het aantal geïnventariseerde gebieden een mogelijk preventieve werking ten opzichte van vervolging optreden. Voorkomen is nog altijd beter dan genezen.

Adres: Hans Dekker, Consulentschap NBLF, Postbus 20401, 9400 AC Assen.

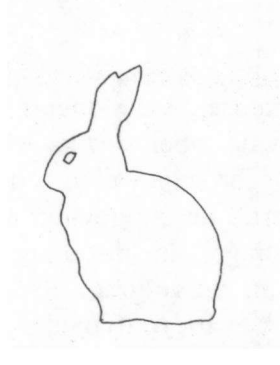

Overijssel

Secretariaat

Het secretariaat van de Werkgroep Roofvogels Overijssel is in maart van dit jaar overgegaan van NBLF naar Natuur en Milieu Overijssel (NMO).
Het adres hiervan is:

Natuur en Milieu Overijssel
Stationsweg 3
8011 CZ ZWOLLE
telefoon: 038-217166
contactpersoon: Nico Driessen

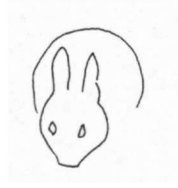

Roofvogelinventarisatie in 1993.

Het nieuwe secretariaat heeft in maart een oproep rondgestuurd, waarna zich weer een groot aantal enthousiaste veldmensen aangemeld hebben om mee te werken.
Ook alle WBE's in Overijssel (42) hebben een oproep gekregen, waarvan slechts zeven positief reageerden. Tabel 1 geeft een beeld van het aantal oproepen en de respons.
Per omgaande hebben de aanmelders kaartmateriaal toegezonden gekregen, alsmede formulieren om de informatie over broedgevallen vast te kunnen leggen.
Omdat bij de overdracht van het secretariaat van NBLF naar NMO het adressenbestand niet geheel up to date was, zijn enkele medewerkers niet in eerste instantie benaderd. Een aantal van hen heeft in een later stadium toch nog gegevens ingezonden.
Uit oogpunt van kostenbesparing is op een kleiner kaartschaal overgegaan (1:50.000 i.p.v. 1:25.000). Dit heeft bij enkele inzenders (vooral van grotere boscomplexen) bij de verwerking van de gegevens tot problemen geleid. Deze hebben naderhand ander kaartmateriaal toegezonden gekregen.

Tabel 1. Uitslag van de oproep tot medewerking.

	Oproep	Deelname	%
Staatsbosbeheer (10 beheerseenheden)	10	8	80
Natuurmonumenten (4 districten)	4	4	100
Overijssels Landschap (4 districten)	4	2	50
SBNL/wildbeheerseenheden WBE's	42	7	16
Natuurbeschermingsorg./partikulieren	46	16	35

Tabel 2 geeft een (zeer globale) indruk van de kwaliteit en volledigheid van de aangeleverde gegevens met betrekking tot het voorkomen van Buizerd en Havik. Overigens zijn nog niet alle gegevens binnen, zodat met name in Twente, Salland en de Vechtstreek leemtes wellicht nog aangevuld zullen worden. Figuur 1 geeft de volledigheid van de inventarisatie, figuur 2 en 3 geven de aantallen van Havik en Buizerd in 1993 weer.

Tabel 2. Volledigheid van de inventarisatie.

Legenda:
*** (gebiedsdekkend; territoria + broedsucces)
** (gebiedsdekkend; vrijwel alleen territoria)
* (niet gebiedsdekkend; vrijwel alleen territoria)
L (incidentele/zeer lokale informatie)

	Volledigheid		Aantal geteld	
	Havik	Buizerd	Havik	Buizerd
Weerribben	***	***	8	26
Steenwijk e.o.	***	**	7	14
Wieden	***	**	10	36
Staphorst/Rouveen	***	***	4	10
IJsselstreek	**	*	0	5
Salland	*	*	0	3
Vechtstreek Zwolle/Ommen	*	*	6	27
Vechtstreek Hardenberg	***	***	7	25
Sallandse Heuvelrug	L/**	L/*	5	13
Twente Noord	L	L	5	10
Twente Oost	L	L	3	7
Twente Zuid	***	L	14	21

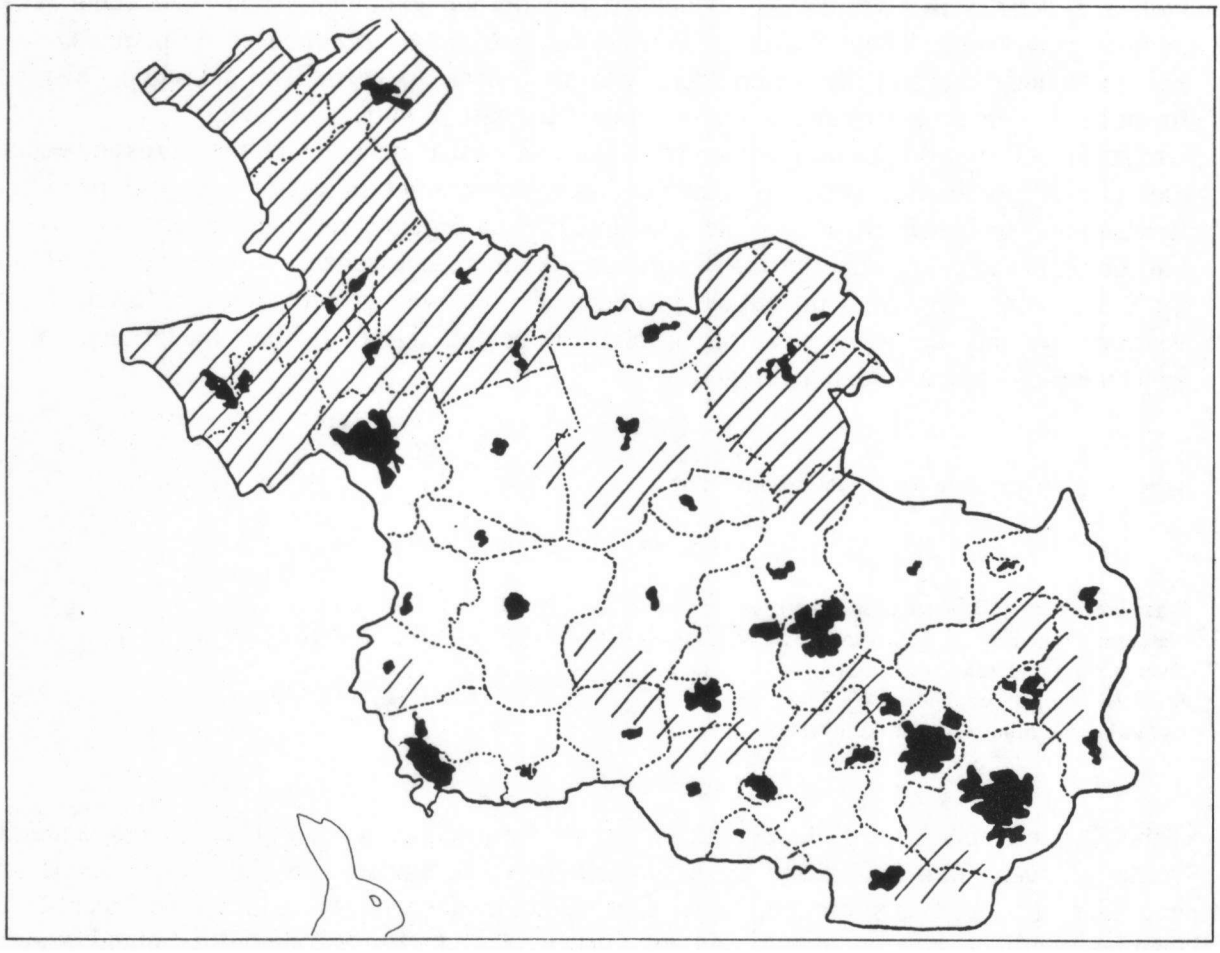

Figuur 1. Overzicht van de mate van volledigheid van de kartering van Havik en Buizerd in 1993. Vrijwel volledig gekarteerde gebieden zijn gearceerd, de rest is onvolledig.

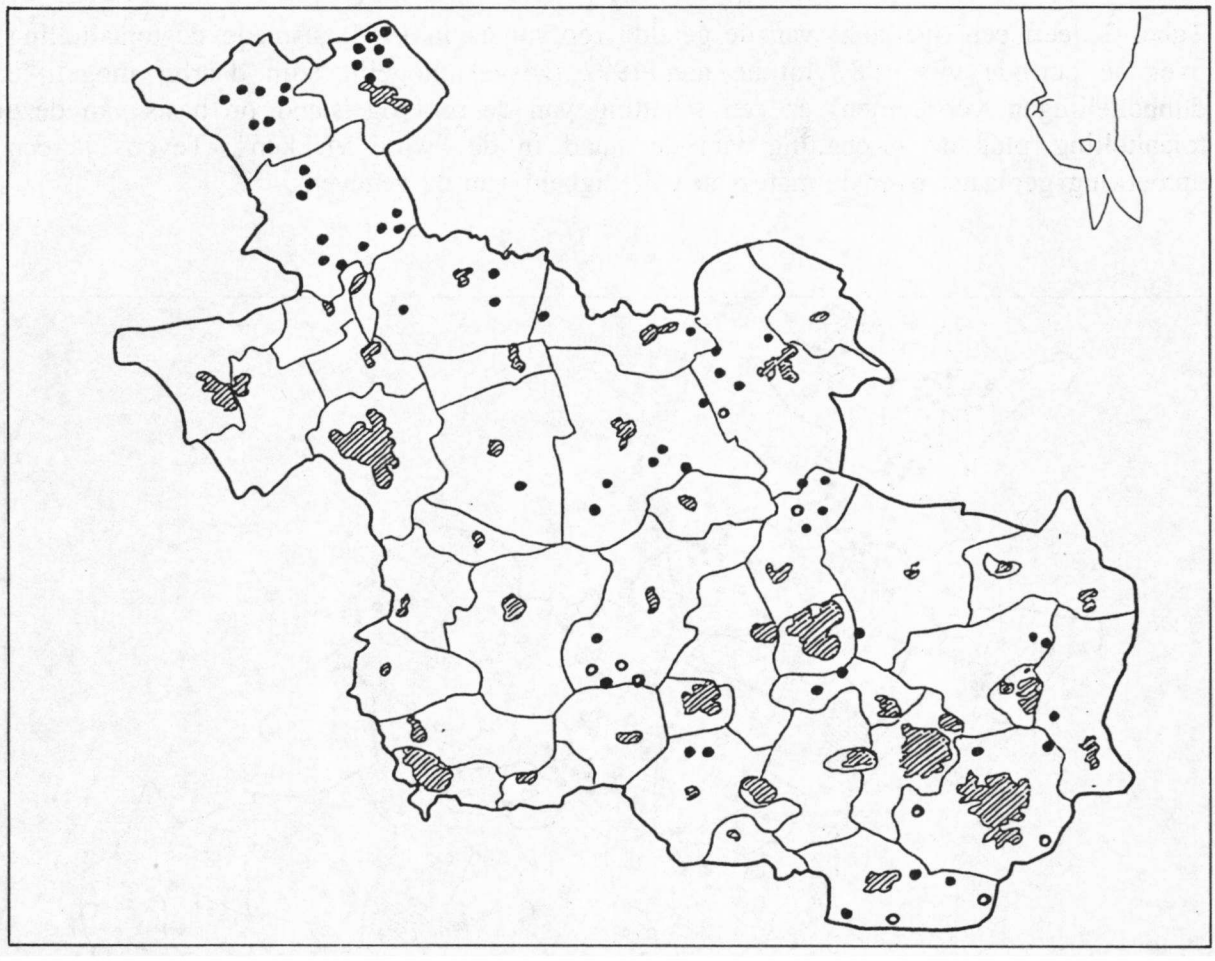

Figuur 2. Verspreiding van de Havik in Overijssel in 1993. o = territorium, • = nestvondst (enkele zwarte stippen in De Wieden hebben betrekking op territoria).

Tabel 3. Getelde roofvogels in Overijssel in 1993.

Soort	Aantal geteld 1987-1992*	Aantal geteld 1993	Aantal geschat	Volledigheid van de inventarisatie
Bruine Kiekendief	58	24	60	volledig
Grauwe Kiekendief	0-1	-	0-1	volledig (alleen 1992)
Blauwe Kiekendief	0-3	2-3	0-3	volledig (niet jaarlijks)
Rode Wouw	0-3	-	0-3	volledig (niet jaarlijks)
Zwarte Wouw	0-1	-	0-1	volledig (1984 en 1988?)
Buizerd	506	230	600-700	vrij volledig
Wespendief	44	10	60-100	onvolledig
Havik	165	69	170-190	vrij volledig
Sperwer	184		500-700	zeer onvolledig
Torenvalk	320		600-800	zeer onvolledig
Boomvalk	68		100-150	zeer onvolledig

(* zo veel mogelijk van uitsluitende waarnemingen uitgegaan)

Tabel 3 geeft een overzicht van de getelde roofvogels in 1993, alsmede de totaaltelling over de periode van 1987 tot en met 1992 (zoveel mogelijk zijn daarbij mogelijke dubbeltellingen voorkomen) en een schatting van de roofvogelstand op basis van deze totaaltelling plus de inschatting van de stand in de "witte vlekken". Tevens is een opmerking geplaatst over de mate van volledigheid van de gegevens.

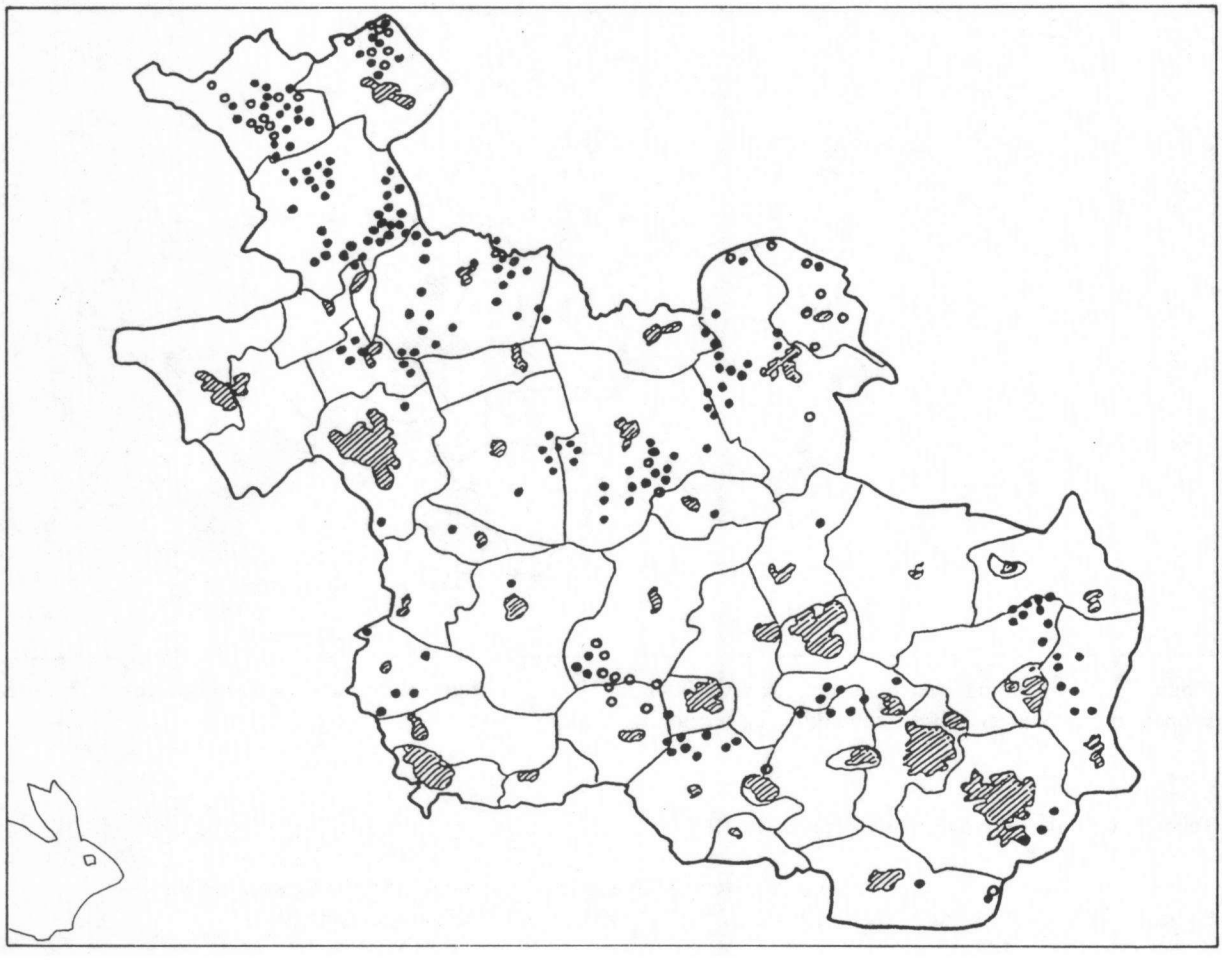

Figuur 3. Verspreiding van de Buizerd in Overijssel in 1993. o = territorium, • = nestvondst (enkele zwarte stippen in De Wieden hebben betrekking op territoria).

Conclusie

Uitgaande van de aantalschatting van de Havik en Buizerd van resp. 170 - 190 en 600 - 700 paar in Overijssel blijkt uit de gegevens van dit jaar, dat we zo'n 35 a 40% van de broedgevallen hebben geïnventariseerd. Dit aantal ligt wat lager dan vorig jaar, omdat een aantal gegevens uit Salland en de Vechtstreek ontbreken.
De grote aantallen werden met name aangedragen door de terreinbeherende instanties en de twee natuurbeschermingsverenigingen Staphorst/IJhorst en IVN-Hardenberg. De laatste twee verstrekten tevens gedetailleerde informatie over broedsucces (zie voor IVN Hardenberg ook elders in dit jaarverslag). Bij zowel Staatsbosbeheer, Natuurmonumen-

ten als het Overijssels Landschap blijkt het evenwel niet mogelijk te zijn om met eigen personeel jaarlijks en gebiedsdekkend broedgegevens te verzamelen.
Naast de genoemde NB-verenigingen zijn er enkele personen op individuele basis zeer actief in het verzamelen van informatie over broedsucces.
De enige manier om inzicht in de problematiek te krijgen is de inspanning vooral te richten op een geregeld bezoek aan het horst op het moment, dat er jongen kunnen zijn (mei/juni).
Daarom kan beter een kleiner gebied (als steekproef) gedetailleerd geïnventariseerd worden dan een groot gebied globaal. Komend jaar zullen we met name naar de witte vlekken en reeds bekende "probleemgebieden" kijken of we onze inspanning niet beter kunnen concentreren tot enkele uitgekozen speerpuntgebieden en hoe we deze kunnen bemannen.
Het feit dat de meeste overtredingen Havik en Buizerd betreffen en goede roofvogelinventarisaties uiterst bewerkelijk zijn, was eind vorig jaar aanleiding tot de vernieuwde aanpak, waarbij Havik en Buizerd aandachtsoort zijn. Ook enkele andere kwetsbare grote soorten als Wespendief, Rode Wouw, Kiekendieven worden hiertoe gerekend.
In de speerpuntgebieden dienen bovengenoemde soorten volledig gekarteerd te worden. Daarbij moeten zo mogelijk alle horsten gevonden worden en het broedsucces worden bepaald.
Naast de bovengenoemde speerpuntgebieden blijven we de komende jaren juist door de beperking tot deze enkele soorten nog wel streven naar gebiedsdekkendheid van de inventarisatie in Overijssel.
Het spreekt vanzelf dat alle informatie over verstoringen van andere roofvogelsoorten voor ons van belang is.

Mortaliteit, vervolging en vergiftigingen in 1993

Gezien bovenstaande zal het duidelijk zijn, dat de informatie hierover beperkt is.
Van het ingestelde "alarmnummer" van NMO is nog geen gebruik gemaakt.
Een ingang om een indruk te krijgen van de mortaliteit in bepaalde gebieden is de mate waarin C2 vergunningen afgegeven worden. Deze vergunning is verplicht bij het vervoer van dode roofvogels (bijvoorbeeld om op te zetten). Over de afgelopen vier jaar (tot november 1993) werden in totaal 665 C2-vergunningen afgegeven, verdeeld over de volgende soorten: Bruine Kiekendief 2%, Havik 4%, Sperwer 17%, Buizerd 18%, Boomvalk 0%, Torenvalk 13%, Kerkuil 18%, Bosuil 10%, Ransuil 12%, Velduil 0% en Steenuil 6%. De dagroofvogels nemen zodoende 54% van het aantal in beslag (bron: Algemene Inspectie Dienst). Dit kan meewegen bij de keuze van een of meer "speerpuntgebieden". De gemeenten Holten en Enschede springen er uit bijvoorbeeld met betrekking tot de Havik en niet in de laatste plaats het grote aantal uilen. Hoewel het laatste jaar nog niet volledig binnen is, lijkt het aantal ter preparatie aangeboden vogels iets terug te lopen.
Bespreking van onderzochte gebieden (de contactpersoon is tussen haakjes vermeld):

* *Staphorst* (J. Bredenbeek)
Er lijkt een preventieve werking uit te gaan van het feit, dat er in bepaalde gebieden intensief naar roofvogels gekeken wordt. Wellicht geldt dit voor de omgeving van Staphorst en Hardenberg/Gramsbergen, waar mogelijk als gevolg van de intensieve

inventarisaties door resp. een NB-vereniging en een IVN-afdeling gedurende langere tijd vrijwel geen moedwillige verstoringen gemeld worden en de havik- en buizerdstand en broedsucces goed te noemen zijn. In de boswachterij Staphorst is sedert 1987 geen moedwillige verstoring meer geconstateerd. Het Staphorsterveld werd echter dit jaar wel "geteisterd" door kinderen (ei-verzamelaars), die legsels van meerdere Torenvalken en Buizerden hebben uitgehaald. Een van de bezette Torenvalknesten bleek in het kader van de kraaienbestrijding te zijn doorschoten.

* *Gemeente Hardenberg/Gramsbergen* (G. Hankamp)

IVN-Hardenberg is nu drie jaar zeer actief in het inventariseren van roofvogels, waardoor een zeer goed beeld verkregen is van de roofvogelpopulatie. Dit jaar is weer meer gevonden dan verleden jaar, waarbij het aantal verstoringen vrijwel nihil is. Van de 26 paar Buizerds wordt slechts één als verstoord opgegeven. Van 8 paar is alleen het territorium vastgesteld, terwijl van de overige het gemiddeld aantal jongen 2.2 bedraagt. Van de Havik zijn van de zeven paar geen verstoringen gemeld. Gemiddeld zijn 2.3 jongen uitgevlogen. Een doorn in het oog van de inventariseerders is de Wespendief, die jaarlijks aanwezig is, broedt en steeds maar niet gevonden wordt (bij het onderzoek dit jaar zelfs bijgestaan door SOVON; M. Klemann).

* *Ommen* (M. Klemann)

In de boswachterij Ommen is de roofvogelstand laag (1 paar Havik op 760 ha). Zowel recreatie als het feit, dat bepaalde delen door de jonge leeftijd van het bos nog niet voor nestgelegenheid geschikt lijkt, spelen mogelijk een rol. Opmerkelijk is wel het gegeven, dat het havikwijfje een onvolwassen vogel was, hetgeen duidt op een gestoorde populatie (Bijlsma 1993). Er is tevens uitgelegd aas gevonden. Onderzoek op Strychnine en Aldicarb heeft echter niets opgeleverd.

* *Vilsteren* (F. Kutterik)

Acht buizerdhorsten zijn gevonden, waarvan bij drie de jongen geringd konden worden. De meeste jongen waren al uitgevlogen op het moment dat met ringen werd begonnen. Opmerkelijk is het feit, dat de Havik dit jaar niet is waargenomen.

* *ZO-Twente* (C. Rosendaal)

Van de negen bestudeerde havikterritoria hebben vier paar met succes gebroed en in totaal negen uitgevlogen jongen gehad. Moedwillige verstoring is alleen direct over de grens vastgesteld (Gut Flörbach). In Buurserveld is in hetzelfde perceel, als waar vorig jaar een dode Havik gevonden is, een op scherp staande klem en aas aangetroffen (afgerukte kop van Houtduif).

* *Zwolle* (H. van Schaik)

Bewoond Sperwernest is bij bezoek in augustus geheel verdwenen. Over verstoring van het broedsel is niets bekend.

* *Sprengenberg* (H. Verbeek)

In Oerbos en Diepe Hel zijn resp. een jonge dode Buizerd en een dode Havik aangetroffen.

* *De Weerribben* (D. Woets)

De Weerribben behoort met De Wieden tot de rijkste roofvogelgebieden in Overijssel. De havik- en buizerstand kan wedijveren met de beste plekken in Twente. Hoewel in de atlasblokken grote open ruimten voorkomen, halen deze soorten dichtheden van resp. 6 en 13 paar per blok. Ook de Bruine Kiekendief is goed vertegenwoordigd en de Blauwe Kiekendief is dit jaar weer met 2-3 broedparen aangetroffen. Het broedsel van de Wespendief is waarschijnlijk verregend.

Het vaststellen of Boomvalken tot broeden komen, verdient extra aandacht. De ervaring in De Weerribben is, dat deze soort waarschijnlijk minder vaak werkelijk tot broeden komt, dan altijd is verondersteld.

Beperking overtredingen door gerichte activiteiten

* Junne (ca. 1200 ha.): na de melding vorig jaar van acht doodgevonden Buizerds en twee Haviken, waarvan één exemplaar door met Aldicarb bewerkt aas om het leven is gebracht, alsmede de zeer lage stand van Havik (0 paar) en Buizerd (1 a 2 paar), heeft de Werkgroep haar bezorgdheid uitgesproken bij de eigenaar van dit object.
Dit resulteerde in een goede dialoog met jachtopziener en jagers, die overigens elke betrokkenheid ontkenden. Zij hebben hun medewerking verleend aan het onderzoek van dit jaar.
Er zijn dit jaar geen meldingen binnengekomen van vergiftiging en van de Havik zijn van twee horsten de jongen uitgevlogen. De inventarisaties op Junne zullen worden gecontinueerd.

* Uit contacten met WBE's blijkt, dat sommige het reguleren van roofvogels (bijvoorbeeld door eieren uit te halen) als een normale zaak beschouwen (deze telefonische reactie betrof de WBE tussen Vecht en Dedemsvaart).
Een ander voorbeeld is een heer uit Haaksbergen (lid van de WBE Honesch-Langelo-Buurse), voor wie het "beschermen van alle roofvogels te ver gaat" (artikel in het Algemeen Dagblad).
De Werkgroep zal via de afgevaardigden aandacht besteden aan deze zaken.

Voortgang 1994

De Werkgroep heeft zich een aantal zaken ten doel gesteld om de effectiviteit te vergroten, resulterend in de volgende actiepunten:

1. Verbetering communicatie: overzicht "vaste" contactpersonen.
2. Verbetering overzicht volledige en minder volledige gebiedsinventarisaties.
3. Aanwijzen speerpuntgebieden, 1994: gehele Sallandse Heuvelrug?.
4. Geautomatiseerde verwerking van alle tot nog toe verzamelde gegevens.
5. Nauwere samenwerking met de centrale organisatie Werkgroep Roofvogels Nederland.
6. Organisatie Roofvogelavond vóór het nieuwe seizoen op 3 maart 1994 in de Leere Lampe in Raalte.

Ten aanzien van meldingen van verstoring/vervolging van roofvogels nogmaals voor de goede orde:
Concrete overtredingen dienen eerst z.s.m. gemeld te worden bij de Algemene Inspectie Dienst of de Politie. Daarna is het van groot belang, dat het voorval telefonisch gemeld wordt bij het secretariaat van de Werkgroep, die één of meer betrokken afgevaardigden zal inschakelen om de kwestie verder te volgen en te rapporteren.

Overijssel: omgeving Hardenberg/Gramsbergen

G. Hankamp

Het inventarisatiegebied loopt vanaf de grens met Drenthe (ten zuiden van Coevorden) zuidelijk tot de Overijsselsche Vecht. Aan de oostkant vormt Duitsland de grens, de westkant grenst aan de gemeente Dedemsvaart. De omvang van het studiegebied bedraagt ongeveer 13.000 ha. Het is grotendeels agrarisch in gebruik, maar een groot boscomplex is te vinden tussen Hardenberg en Ommen.
In dit gebied zijn de roofvogels en uilen geïnventariseerd, op kaart gezet en gecontroleerd.
In onderstaande tabel staat een deel van de resultaten weergegeven. De gegevens zijn doorgegeven aan de WRNON-co ördinatoren van Overijssel.

Soort	Territoria	Nesten	Verstoord	Aantal jongen/nest					
				1	2	3	4	5	6
Wespendief	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Havik	7	6	-	-	4	2	-	-	-
Sperwer	18	15	-	-	2	2	8	1	2
Buizerd	26	18	1	-	13	4	-	-	-
Torenvalk	19	12	-	1	2	7	1	-	1
Boomvalk	3	3	-	-	-	2	1	-	-
Steenuil	?	5	-	-	-	3	1	1	-
Ransuil	?	27	1	2	10	11	3	-	-

Adres: VWG IVN Hardenberg/Gramsbergen
p/a G. Hankamp, J. van Arkelstraat 26, 7772 AP Hardenberg.

Noordwest-Achterhoek 1993

Stef van Rijn

In 1993 is weer gekeken naar de in de Achterhoek broedende roofvogels (circa 10.000 ha, zie ook Vogelwerkgroep NW-Achterhoek. 1993. Inventarisatie van roofvogels in 1990 en 1991 in de NW-Achterhoek. In: Quist M. (red.), De roofvogels in Noord-Nederland in het broedseizoen 1992, pp. 37-40. WRNON, Appelscha). Allereerst is de populatie-grootte van Havik, Sperwer en Buizerd bepaald door het aantal territoria vast te stellen. Daarnaast zijn zoveel mogelijk nesten opgespoord om het broedsucces te kunnen bepalen. Voor de Torenvalk is alleen het broedsucces bepaald, want de nadruk ligt bij ons onderzoek op in het bos broedende roofvogels. De in het gebied hangende nestkasten zijn gecontroleerd, zodat van deze soort het aantal uitgevlogen jongen kon worden genoteerd.
Onderstaande tabel geeft de populatiegrootte van Havik, Sperwer en Buizerd.

Tabel 1. Broedpopulatie van Havik, Sperwer en Buizerd in 1993.

Soort	Territoria	Aantal nesten	Mislukt
Havik	9	7	1
Sperwer	25	18	2
Buizerd	37	18	0

Het aantal broedparen zegt echter minder over de populatie-grootte dan het aantal territoria. Er is in 1993 namelijk minder intensief gezocht naar nesten dan in andere jaren. Toch lijkt het erop dat de populatie van Buizerd en Sperwer in 1992 en 1993 kleiner is in vergelijking met de jaren ervoor. Een oorzaak hiervoor kan niet worden gevonden, omdat met name onderzoek naar het prooiaanbod in de verschillende jaren vereist is. Voor muizenetende roofvogels kan worden gezegd dat de instorting van de muizenpopulatie na 1990 vermoedelijk invloed heeft gehad.
De havikpopulatie lijkt in de NW-Achterhoek tamelijk laag en constant te blijven. Een oorzaak hiervoor zou gevonden kunnen worden in het uitblijven van voldoende voedselaanbod. Het stapelvoedsel van in het oosten van Nederland broedende Haviken bestaat uit duiven. Vermoedelijk zijn er hiervan in onze bosgebieden te weinig.

Naar de in Afrika overwinterende roofvogelsoorten Boomvalk en Wespendief is in 1993 minder goed gekeken dan in andere jaren. Aan de hand van het aantal waarnemingen dat van deze soorten is gedaan, kan met enige voorzichtigheid worden gesteld dat de populaties in de NW-Achterhoek vrij constant zijn. De populatie van de Boomvalk is momenteel 8-10 paren groot. Voor de Wespendief gaat het om ongeveer 9-12 paren.

Het broedsucces van de Havik is doorgaans vrij constant (2.8-3.3 uitgevlogen jongen per geslaagd broedgeval). Dit is niet erg hoog. Dit zou mede kunnen worden verklaard uit het geringe prooiaanbod in het gebied. Het broedsucces is steeds gebaseerd op slechts een klein aantal broedgevallen (n=3-6).

De Sperwer heeft wat meer fluctuaties in het aantal uitgevlogen jongen per geslaagd nest. Vanaf 1983 varieerde het van 2.8 tot 4.3.
Voor de in het gebied broedende, muizenetende roofvogels als Buizerd en Torenvalk lijkt het broedsucces gerelateerd te zijn aan het muizenaanbod. In tabel 2 wordt het broedsucces voor de soorten in 1993 gepresenteerd.

Tabel 2. Gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per geslaagd nest van Havik, Sperwer, Buizerd en Torenvalk in 1993. N = aantal gecontroleerde, geslaagde broedgevallen waarop dit broedsucces is gebaseerd.

Soort	Broedsucces	N
Havik	2.8	4
Sperwer	4.3	15
Buizerd	2.1	11
Torenvalk	5.4	15

Het broedsucces van de Torenvalk was in 1993 hoger dan in andere jaren. Dit is vreemd, want er was in 1993 geen sprake van een uitzonderlijk goed muizenjaar zoals in 1989 en 1990. Er zijn in 1993 veel kasten met zes jongen gezien.
In 1993 is in de NW-Achterhoek voor het eerst bigamie vastgesteld bij de Torenvalk. In een kast zijn door twee vrouwtjes in totaal elf eieren gelegd. Deze werden door één vrouwtje bebroed. Er vlogen in deze kast vier jongen uit. In een andere kast zijn door twee vrouwtjes in totaal tien eieren gelegd. Deze werden door beide vrouwtjes verspreid over twee legsels van vijf bebroed. Er zijn door één mannetje en twee vrouwtjes uiteindelijk negen jongen grootgebracht. Deze zijn alle uitgevlogen.
Van het broedsucces van Boomvalk en Wespendief is in 1993 weinig tot niets bekend geworden. Er zijn geen nesten van Wespendieven gevonden en van één boomvalknest vlogen drie jongen uit. Deze zomerbroeders zijn voor hun voedsel (groten)deels aangewezen op insekten. De natte zomer van 1993 heeft waarschijnlijk invloed gehad op het broedsucces van deze soorten.

Secretariaat:
Vogelwerkgroep Noordwest-Achterhoek, 7241 GT Lochem (05730-53179)

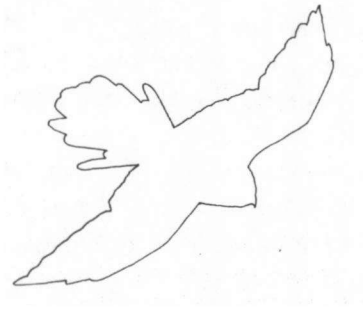

ZO-Achterhoek 1993

Gejo Wassink

In de ZO-Achterhoek wordt al sinds 1974 systematisch naar roofvogels gekeken. Dit oude werkgebied beslaat de atlasblokken 41-15, 41-16, 41-25, 41-26, 41-27, 41-35, 41-36 en 41-37, althans voor zover ze in Nederland zijn gelegen. Winterswijk ligt in het centrum van het werkgebied. De totale grootte is 16.500 ha. In 1990 is daar een nieuw werkgebied bijgekomen, namelijk grenzend aan de westzijde van het oude gebied en de volgende atlasblokken omvattend: 41-13, 41-14, 41-23, 41-24, 41-33, 41-34 en de kwartblokken 41-44-1 en 41-44-3 (15.300 ha). Alle medewerkers worden bedankt voor hun inzet.

Voor de meeste soorten was 1993 een normaal jaar. De aantallen verschilden over het algemeen niet veel van die van het vorig jaar. De cijfers over aantallen en verspreiding kunnen nog lichte wijzigingen ondergaan. Het komt wel eens voor dat waarnemers pas na het verschijnen van dit overzicht nog aanvullende waarnemingen doorgeven. Deze worden dan verwerkt in het volgende jaarverslag. De getallen die met de broedbiologie te maken hebben, lagen -volgens verwachting- een fractie hoger dan in 1992. Alleen de Sperwer lijkt het de laatste twee jaren minder goed te doen.

Wespendief
Evenals vorig jaar werden negen territoria vastgesteld. Over het hele werkgebied (van 31.800 ha) levert dit een dichtheid van 0.03 paren/100 ha op. Alleen voor het bosrijke Winterswijkse gebied is dat 0.05/100 ha. Er werden in 1993 twee nesten gevonden. Het ging om nesten die de laatste jaren steeds door Wespendieven worden bezet. In beide gevallen troffen we twee pullen aan.

Havik
In 1993 werden 22 territoria gelokaliseerd (0.07/100 ha). In het oude werkgebied rond Winterswijk is de dichtheid wat hoger, namelijk 0.13/100 ha landschap. De piek van de Havik in de ZO-Achterhoek lag in 1980-81, met 33-35 paar. Daarna is de stand verminderd tot jaarlijks 18-23 paren in 1988-93.

		Aantal	Aantal uitgevlogen jongen		
Nest	Nestboom	Eieren	Man	Vrouw	Totaal
1	+	+	?	?	+
2	+	+	?	?	+
3	lariks	2	1	1	2
4	berk	3	1	2	3
5	lariks	3	1	2	3
6	grove den	3	2	1	3
7	grove den	2	1	1	2
8	grove den	3	2	1	3
9	grove den	4	3	1	4
10	+	+	?	?	+

In het nieuwe werkgebied werd succesvol gebroed in een bos waar vorig jaar een raster was geplaatst. De koeien hebben alle ondergroei vernield en opgegeten. De Havik verkastte hier naar een ander, nieuwgebouwd nest in een bosgedeelte waar de koeien niet konden komen. In het Woold werden binnen één kwartblok maar liefst vier territoria aangetroffen. Helaas werd niet overal een nest gevonden, zodat het vermoeden bestaat dat het in een aantal gevallen om solitaire vogels die een territorium verdedigden.
Op tien plaatsen werd een nest gevonden. Onderstaande tabel toont de gegevens. In zeven horsten troffen we 20 pullen aan, een gemiddelde van 2.85 per broedsel.

Sperwer
In 1993 werden in het totale werkgebied 53 territoria vastgesteld (0.16/100 ha landschap). Het aantal is de jaren vrij stabiel, al lijkt in het Winterswijkse gebied sprake te zijn van een afnemende trend. Een lichte uitschieter was 1991, toen maar liefst 58 territoria werden vastgesteld. In enkele kwartblokken troffen we drie of vier paren aan. In de meeste kwartblokken werden echter slechts één of twee territoria ontdekt.
Van de 21 nesten bevonden zich er tien in een fijnspar, acht in een grove den, twee in een lariks en één in een berk. Opvallend is het broedsel in de berk. De berk bevond zich in een vrij open loofhoutbosje, zo op het oog zeker geen biotoop voor een Sperwer. Ook bij Harreveld werd een territorium vastgesteld in een bosje waar geen jong naaldhout aanwezig was. Ik wil hiermee maar aanduiden dat we deze soort misschien wel ondertellen omdat we onze aandacht vooral richten op de jonge naaldhoutpercelen.
Bij 14 broedsels is de leeftijd van de pullen berekend aan de hand van de vleugelmaten. Door terugrekenen kon zo het legbegin worden bepaald. Gemiddeld begonnen de vogels op 29 april met broeden. De eerste Sperwer begon op 22 april, de laatste op 20 mei. Het gemiddelde broedbegin viel ongeveer op dezelfde datum als in 1992. Op één paar na begonnen alle paren tussen 20 april en 5 mei met de eileg. Het late paar (20 mei) kan betrekking hebben gehad op een vervolglegsel, omdat er in de omgeving van dit nest een nieuwbouw werd gevonden. Mogelijk werd de vogel verstoord bij het eerste nest.
Vijf van de 21 nesten mislukten. Bij twee horsten lagen er eischalen onder het nest. Een ander nest bevond zich in een bosje bij camping het Goorzicht. De recreatiedruk is hier enorm toegenomen nadat er bij het bosje een "minicamping" is ontstaan. Mogelijk werd dit de Sperwers teveel, waardoor het broedsel in de steek is gelaten. In het bosje aan de Boldermansweg werden dit jaar wederom geen pullen aangetroffen, wel een mooi nest. Het vijfde nest is volgens de VWG-Eibergen mislukt, zonder opgave van de oorzaak (mededeling A. Meenink).
Bij 13 nesten werden 54 eieren gelegd, gemiddeld 4.15 per nest. Dit is vrij laag in vergelijking met voorafgaande jaren. De legselgroottes waren: 4x 3, 5x 4, 2x 5 en 2x 6 eieren. Er kwamen zeven eieren niet uit. Het aantal pullen per nest kwam daarmee gemiddeld 3.62. De meeste nesten telden 3-5 jongen. In 1985-86 en 1988-92 was het aantal jongen per succesvol nest resp. 3.1, 3.1, 4.4, 4.2, 4.3, 4.0 en 3.3. Er werden 21 mannelijke en 26 vrouwelijke jongen op de nesten aangetroffen.

Buizerd
In 1993 werden in het totale werkgebied 174 territoria vastgesteld (0.55/100 ha). In het nieuwe werkgebied is de soort met zekerheid toegenomen. Tussen de bestaande territoria werden verschillende nieuwe plaatsen bezet. Mogelijk ging het om vestiging van jonge vogels, omdat in veel gevallen geen broedsel werd grootgebracht. De dichtheid (aantal

territoria per atlasblok) is in onderstaand kaartje nader uitgewerkt. Zoals gebruikelijk is de dichtheid in het bosrijke oostelijke deel van het werkgebied hoger dan die in het westelijke deel. Rond Winterswijk vinden we meerdere kwartblokken (2.5x2.5 km) met zes territoria, terwijl rond Lichtenvoorde en Aalten kwartblokken met vijf territoria al uitzonderlijk kunnen worden genoemd. Tijdens het onderzoek horen we dan ook wel eens mensen vragen of er niet teveel Buizerds zijn. Dit zijn mensen die in zo'n kwartblok wonen waar zes paren broeden. Het is goed om deze groep te vertellen dat er naast de hoge dichtheid rondom hun huis veel gebieden zijn waar de dichtheid lager is.
Over het Winterswijkse gebied kunnen we helaas niets zeggen met betrekking tot het aantal mislukte broedsels. Er waren te weinig onderzoekers die tijd hadden om in het voorjaar nesten te lokaliseren. De meeste nesten werden pas gevonden tijdens de ringbezoeken. We zijn domweg alle oude horsten afgelopen en troffen zodoende alleen geslaagde broedsels aan. In totaal vonden we 48 nesten. Over het gebied rond Lichtenvoorde is wel het een en ander bekend. Hier werden 29 nesten gevonden. Hiervan mislukten er maar liefst 14 (48%). Onder mislukt verstaan we in dit geval ook de nesten die met groene takken werden bebouwd maar waarin naar alle waarschijnlijkheid geen eieren zijn gelegd. Eigenlijk zouden we onderscheid moeten maken tussen mislukte broedsels en de zogenaamde "niet-broeders". Om dit verschil met zekerheid aan te tonen, dient in de broedperiode bij de nesten te worden geklommen. Daarvoor was echter geen tijd beschikbaar. We schatten dat zes nesten daadwerkelijk zijn mislukt, terwijl er sprake was van acht "niet-broeders".
Van de 48 nesten bevonden er zich 29 in grove den, vier in eik, vier in lariks, drie in els, 3 in wilg, twee in berk, twee in populier en één in fijnspar. Van 46 nesten is het voormalig gebruik genoteerd. In 22 gevallen werd een oud buizerdnest opnieuw bezet en twintig keer werd een nieuw nest gebouwd. Twee keer werd een oud kraaienest verder uitgebouwd en één keer werd gebroed op een voormalig nest van een Havik. Tot slot werd gebroed op een nest waarop in 1992 een paartje Torenvalk hun jongen grootbracht; dit betrof een oud kraaienest.
In 16 nesten werden 42 eieren gelegd, een gemiddelde van 2.6 per broedsel. Deze 42 eieren leverden 38 ringbare pullen op. Drie eieren kwamen niet uit en één pul werd opgegeten door broer of zus. Het aantal ringbare pullen per succesvol nest bedroeg gemiddeld 2.38. Rekenen we de 14 mislukte rond Lichtenvoorde mee, dan kwamen er per nest gemiddeld slechts 0.7 pullen groot. Zoals gezegd moeten we dat cijfer met een korreltje zout nemen, omdat er in 1993 veel "niet-broeders" waren. Het gemiddeld aantal jongen per succesvol nest bedroeg in de voorafgaande periode (1985-92) resp. 2.3, 1.8, 2.1, 2.8, 2.8, 2.9, 1.6 en 1.9. Inclusief de mislukte nesten was dat resp. 1.6, 0.9, 1.6, 1.9, 2.1, 2.3, 1.2 en 1.4.
Afgaande op de vleugelmaten is bepaald hoe oud de pullen waren ten tijde van het ringen. Daarmee kan ook het legbegin worden uitgerekend. Gemiddeld begonnen de Buizerds in 1993 op 3 april met broeden. Dat mag gerust vroeg worden genoemd. Vorig jaar werd gemiddeld drie dagen later begonnen en in 1991 zelfs ruim een week later. In bijgaande tabel staat de verdeling van de broedselgrootte naar legbegin.

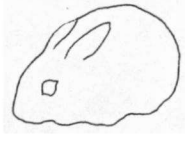

Legbegin	22-26 maart	27-31 maart	1-5 april	6-10 april	11-15 april
Eén pul	-	1	1	-	1
Twee pullen	-	-	2	3	-
Drie pullen	1	3	2	1	1

Torenvalk

Er werden dit jaar wat meer Torenvalken aangetroffen dan vorig jaar. Kennelijk is de soort nog herstellende van het slechte muizenjaar 1991. In totaal werden 81 territoria vastgesteld, een dichtheid van 0.25 paren/100 ha. Het open landschap in het westelijke deel van het werkgebied laat een hogere dichtheid zien dan het bosrijke oostelijke deel. In de omgeving van Lichtenvoorde werd in 1985-93 resp. het volgende aantal territoria geconstateerd: 18, 15, 17, 19, 21, 37, 34, 27 en 27. Het dieptepunt viel hier in 1986. Daarna neemt de soort toe tot een maximum in 1990. In 1991 kwamen er toch nog veel valken voor, ondanks de slechte voedselsituatie. Er werden toen echter zeer weinig jongen grootgebracht, hetgeen de verdere afname in 1992 kan verklaren. In 1992 was weer sprake van een beter broedsucces, waardoor de soort zich kon stabiliseren. In 1994 zouden in theorie dan weer wat meer territoria kunnen worden gevonden.

Van de 15 broedsels troffen we er acht in nestkasten aan. De andere zeven zaten in een grove den. Er werd vijf keer gebroed op een oud nest van een Zwarte Kraai. Een keer werden eieren gelegd in een kraaienest waarop in 1992 een Ransuil broedde, een andere keer in een kraaienest waarop in 1992 een Torenvalk jongen grootbracht.

Tussen het eerste en het laatste legsel zat maar liefst 43 dagen verschil. Gemiddeld werd op 28 april met broeden begonnen. Vorig jaar was dat 9 mei. De soort was dit jaar zó vroeg dat bij veel ringcontroles bleek dat de jongen al gevlogen waren. Op slechts acht van de 15 nesten troffen we op 15 juni nog jongen aan. De legselgrootte was als volgt: 5x 3, 5x 4, 10x 5 en 15x 6 eieren. Er is dit jaar slechts één broedsel mislukt. Een paartje had een zeer duidelijke binding met een nest en het vrouwtje kwam tijdens de broedperiode een keer van het nest vliegen. Bij de ringcontrole bleek het horst onbezet. Het is onbekend of er eieren werden gelegd. Een ander nest werd met hagel doorschoten. Bij de ringcontrole vloog er echter een volwassen Torenvalk van de nestrand. Onder het nest lag poep en dus klom ik bij het doorgeschoten nest. Tot onze grote verbazing zat er op het nest toch nog een jong met een goede conditie. Bij zeven nesten troffen we 35 pullen aan, gemiddeld 5 per geslaagd broedsel.

Boomvalk

Of we zien de Boomvalken over het hoofd, of het gaat slecht met deze soort. We telden dit jaar namelijk slechts negen territoria. In het oude werkgebied zagen we op maar zeven plaatsen Boomvalken, terwijl de medewerkers uit het nieuwe werkgebied niet verder kwamen dan twee territoria. Er zijn geen nesten gevonden.

Dit overzicht is -enigszins gewijzigd- overgenomen uit De Leunink 20(2/3): 36-51. De Leunink is het blad van de VWG ZO-Achterhoek.

Adres: Gejo Wassink, Bergstraat 34, 7137 MD Lievelde.

Gelderland: atlasblok 41-22 in de Achterhoek (Varsseveld-Halle)

Marinus Arentsen

Een aantal leden van de Vogelwerkgroep IJsselstreek doet al een aantal jaren onderzoek naar roofvogels: wintertellingen, broedvogelinventarisaties, ringen, voorlichting, nestkasten plaatsen, enzovoort. De laatste jaren is de verslaglegging echter in het slop geraakt. Met dit verslag wil ik proberen de draad weer op te vatten, in de hoop daarmee nieuw enthousiasme aan te blazen.
Het onderzochte atlasblok (41-22) is gelegen tussen Varsseveld en Halle in de Achterhoek (gemeente Zelhem). Van de 2500 ha van het blok bestaat ongeveer 10% uit bos. Het grootste bos, van circa 100 ha, is het Noorderbroek. Het is eigendom van Staatsbosbeheer. Verder hebben we Vlaswinkel en Tandem, elk ongeveer 30 ha groot en eigendom van de gemeente Wisch waartoe ook Varsseveld behoort. Het Leemscherbos telt twaalf ha; hier broeden naast Sperwer en Buizerd ook Blauwe Reigers (een kolonie van 50-70 nesten).Als laatste zijn er dan nog het Hiddinkbos en Hessenheem, elk 10 ha groot. Alle bossen zijn gemengd, met hoofdzakelijk grove den, zomereik, Amerikaanse eik, fijnspar, beuk, douglas en lariks als belangrijkste boomsoorten. Verder zijn er nog een aantal kleinere bosjes en houtwallen aanwezig. Deze zijn belangrijk voor de voedselvoorziening en nestelgelegenheid. De rest van het gebied is agrarisch in gebruik, met ongeveer 60% akkerbouw en 40% veeteelt. De gewaskeuze van de akkerbouwers had voor driekwart betrekking op maïs, de rest bestond uit bieten, aardappels en een paar percelen granen.
Het broedbestand was als volgt verdeeld over de bossen in het gebied. De Torenvalk werd niet onderzocht, Wespendief en kiekendieven werden niet aangetroffen. In de tabel is het aantal paren (P) en het aantal uitgevlogen jongen (J) gegeven. Het aantal jongen is bepaald tijdens het ringen, soms echter ook vanaf de grond. Omdat er maar één ringer/klimmer actief was, konden niet alle nesten worden beklommen.

	Buizerd		Sperwer		Havik		Boomvalk	
Naam gebied	Paren	Jongen	Paren	Jongen	Paren	Jongen	Paren	Jongen
Noorderbroek	3	9	2	6	0	0	0	0
Hessenheem	1	3	1	4	0	0	0	0
Tandem	1	4	1	4	0	0	0	0
Leemscherbos	1	3	1	3	0	0	0	0
Vlaswinkel	1	4	0	0	1	4	1	3
Overig	1	?	1	4	0	0	0	0

De stand week niet veel af van wat in voorafgaande jaren werd gevonden. De natuur leek wel een beetje in de war, omdat bij sommige nesten de jongen al rond vlogen terwijl er op andere nesten nog werd gebroed op eieren. De Buizerds nestelden in grove den (3), lariks (1), berk (1) en eik (1), de Sperwers in grove den (1), lariks (1) en fijnspar (4), de Havik in een lariks en de Boomvalk ook in een lariks.

In het onderzochte gebied zijn geen directe aanwijzingen voor vervolging gevonden. Kort geleden stond er wel een stukje in de krant dat er in de nabijgelegen gemeente Aalten een Buizerd in een paalklem was gevonden.

Adres: VWG de Oude IJsselstreek, p/a Marinus Arentsen, Ds. Westerbeek van Eertenstraat 22, 7051 BR Varsseveld (08352-43001).

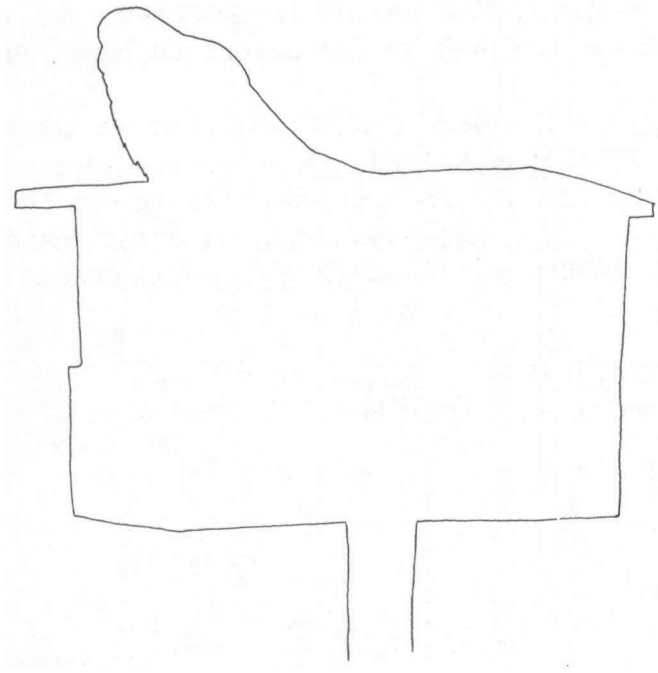

Aantal geringde roofvogels en uilen in Groningen, Friesland en Drenthe, door leden van de Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland in 1993.

Rob Bijlsma

WE = Wespendief
BRK = Bruine Kiekendief
HA = Havik
SP = Sperwer
BU = Buizerd
TV = Torenvalk
BV = Boomvalk
ST = Steenuil
RA = Ransuil
KE = Kerkuil

a = aantal nestjongen geringd in 1993.
b = aantal jongen dat in 1993 werd geringd en daarna tot en met januari 1994 werd teruggemeld.

Ringers:
WvM = Willem van Manen (Drenthe)
RD = Rinus Dillerop (Drenthe)
JS = Jannes Santing (Drenthe)
JM/LB = Jacob Mussche/L. Blaauw (Drenthe)
JM = Janco Mulder (Friesland/Drenthe)
LT = Lex Tervelde (Groningen)
TJ = Tom Jager (Friesland)
WL = Wybren Lok (Friesland)
JH = Jan Hendriksma (Friesland)

Soort	WE		BRK		HA		SP		BU		TV		BV		ST	RA	KE
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	a	a
Wvm	10	-	-	-	60	-	39	1	112	-	9	-	5	-	-	18	-
RD	-	-	-	-	19	-	39	2	24	1	30	-	-	-	2	10	-
JS	-	-	-	-	24	2	32	-	63	2	225	1	-	-	-	19	29
JM/LB	5	-	-	-	22		20	1	45	-	42	-	-	-	?	?	?
JM	-	-	-	-	29	2	23	-	22	2	16	-	6	-	-	6	-
LT	-	-	37	-	24	-	46	2	31	2	182	6	-	-	-	5	-
TJ	-	-	3	?	19	?	14	?	43	?	27	?	-	-	?	?	?
WL	-	-	-	-	9	?	5	?	22	?	-	-	-	-	?	?	?
JH	-	-	22	?	-	-	2	?	-	-	5	?	-	-	?	?	?
Tot.	15		62		206		220		362		536		11				

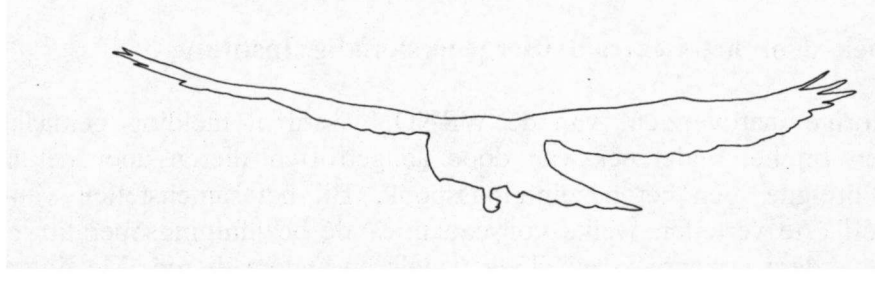

Vervolging

J.A. Schipperijn

Inleiding

Al vele jaren wordt in het jaarverslag van de Stichting Roofvogels Noord- en Oost Nederland (verder aan te duiden als WRNON) aandacht besteed aan de illegale vervolging van (roof)vogels en andere dieren. Tot nu toe bleef dit overzicht beperkt tot gebeurtenissen die zich afspeelden in het werkgebied van de Stichting, dus tot de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en kleine delen van Overijssel en Gelderland. Dit jaar wordt voor het eerst van die opzet afgeweken.
U treft hier een overzicht aan dat is gebaseerd op gegevens van het Centraal Diergeneeskundig Instituut te Lelystad (verder aan te duiden als CDI) over de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland en Flevoland over het verslagjaar 1993. Deze gegevens zijn verder aangevuld met meldingen verzameld via de WRNON.
De nu gekozen opzet sluit aan bij de wens van de WRNON om zich in samenwerking met Vogelbescherming Nederland te ontwikkelen tot een Stichting die de belangen van de roofvogels in geheel Nederland behartigt. Bovendien sluit de nu gekozen gebiedsindeling aan bij de gebiedsindeling van de Inspectie Noord- en Oost van de Algemene Inspectie Dienst van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (AID).
In totaal ontving het C.D.I. in het jaar 1993 de kadavers van 141 dieren en 34 stuks uitgelegd aas afkomstig uit de genoemde zes provincies. Bijna al deze inzendingen zijn afkomstig van overheidsdiensten.
Zoals in het vervolg blijkt, worden inzendingen van particulieren door het CDI namelijk niet langer in behandeling genomen (gedurende de eerste twee maanden van het verslagjaar is dit echter nog wel het geval geweest). Over de gevolgen van deze (gewijzigde) beleidslijn van het CDI in het vervolg van dit artikel meer.
Met behulp van deze door het CDI aangedragen onderzoeksgegevens, aangevuld met allerlei door medewerkers van de WRNON aangedragen feiten, tracht de WRNON een inzicht te krijgen in de omvang van de illegale vervolging van (roof)vogels en andere dieren. Op deze manier hoopt de WRNON een bijdrage te leveren aan de opsporing van strafbare feiten (overtredingen van Jachtwet, Vogelwet en Bestrijdingsmiddelenwetgeving).

Onderzoek door het Centraal Diergeneeskundig Instituut

In het vorige jaaroverzicht van de WRNON werd al melding gemaakt van mogelijke problemen bij het onderzoek van dood aangetroffen dieren door het CDI. Ook op dit Instituut dreigde toen het bezuinigingsspook. Bij het samenstellen van dit overzicht is het mogelijk te vertellen welke consequenties de bezuinigingsoperatie bij het CDI heeft voor het verdere onderzoek aan dode vogels en andere dieren. Met ingang van 1 januari 1993 is bij het CDI het toxicologisch onderzoek aan wilde-fauna elementen stopgezet. Vanaf die datum is de afdeling van het CDI die dit onderzoek verrichtte in feite ontmanteld.

De voor het toxicologisch onderzoek noodzakelijke chemische analyses van ingestuurde vogels zijn uitbesteed aan de Gezondsheidsdienst voor dieren te Deventer. Medio maart publiceerde de directie van het CDI een bericht gericht aan de inzenders van onderzoeksmateriaal in verband met de "Wilde Fauna". Daarin werd gesteld, dat het CDI nog uitsluitend materiaal in verband met de opsporing van overtredingen van Fauna en Milieuwetgeving wenste te accepteren indien dit materiaal door overheidsdiensten werd aangeleverd. Daarbij dienden deze inzendingen nog aan een aantal administratieve eisen te voldoen. Materiaal van particulieren werd niet meer geaccepteerd. Verder werd in dit zelfde bericht aangekondigd, dat het onderzoek in twee stappen zou worden uitgevoerd.
De eerste onderzoeksstap -onderzoek in de sectiezaal aangevuld met microbiologisch onderzoek- wordt uitgevoerd op het CDI zelf en is (voor overheidsdiensten) gratis. Na een indikatie 'vergiftiging' kan een tweede (toxicologisch) onderzoek volgen, uitgevoerd in Deventer. Dit onderzoek is niet gratis. De prijzen ervan varieren van f 170,- tot f 440,- per monster, exclusief BTW.
Deze publicatie werd gevolgd door een brief van 22 april 1993 verstuurd door de Algemene Inspectie Dienst (AID) van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Daarin wordt gesteld dat de door het CDI in rekening gebrachte kosten voor toxicologisch onderzoek door de AID slechts vergoed worden, indien er zicht is op een bekende dader. In alle overige gevallen mag geen toxicologisch vervolgonderzoek plaatsvinden.
De gevolgen van deze nieuwe opzet van het onderzoek aan "wilde fauna elementen" door het CDI zijn voor de WRNON ingrijpend te noemen. Het in de loop van vele jaren opgebouwde net van vrijwillige medewerkers van de WRNON kan niet langer zelfstandig gevonden dieren insturen voor onderzoek. Dit opsturen dient te geschieden via de plaatselijke politie of via (onbezoldigde) ambtenaren van de AID.
Een en ander heeft vooral in de eerste zes maanden van 1993 gevolgen gehad voor het aantal inzendingen naar het CDI. Dit aantal liep sterk terug. Bovendien lieten door de reorganisatie binnen het CDI onderzoeksuitslagen geruime tijd op zich wachten. Dit had weer (negatieve) gevolgen voor de opsporing van overtredingen. Desondanks werden in 1993 vanuit Noord Nederland nog 175 stuks materiaal naar het CDI verstuurd voor nader onderzoek.
In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van het aan het C.D.I. voor onderzoek ingestuurd materiaal afkomstig uit de genoemde provincies gerangschikt naar soort en doodsoorzaak. In bijlage 2 wordt een volledig overzicht gegeven van alle in de tabel 1 opgenomen gevallen. Van de 175 in de tabel 1 opgenomen gevallen was er 114 keer (65%) sprake van vergif, afschot of klem als doodsoorzaak. In 1991 en 1992 bedroeg dit percentage respectievelijk 58 en 64% .
Wanneer we alleen kijken naar de dagroofvogels en uilen dan zijn de cijfers nog slechter. Er werden in 1993 in totaal 93 van deze vogels naar het CDI gestuurd. Daarvan blijken er maar liefst 66 door onwettig menselijk ingrijpen om het leven te zijn gekomen; een percentage van 71. Ter vergelijking; in 1991 en 1992 waren deze percentages respectievelijk 63 en 62%. De vervolging van roofvogels stond dus in 1993 op een nog "hoger peil" dan in het "topjaar" 1991.
Van het ingestuurde aas, 34 stuks, bleek er in 29 gevallen sprake te zijn van een bewerking met vergif; een score van maar liefst 85%.

Tabel 1. Overzicht van in het jaar 1993 aan het C.D.I. ingestuurd materiaal uit de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland en Flevoland, gerangschikt naar soort en doodsoorzaak.

	Doodsoorzaak			Overig				
	Parathion	Aldicarb	Mevinfos	vergif	Afschot	Klem	Negatief[1]	Totaal
Roofvogels en Uilen								
Buizerd	13	9	4	14	4	1	10	55
Havik	-	7	1	3	-	1	3	15
Sperwer	-	-	-	-	-	-	3	3
Bruine Kiekendief	-	1	-	-	-	-	-	1
Torenvalk	-	-	-	3	3	-	4	10
Rode Wouw	-	-	-	1	-	-	-	1
Kerkuil	-	-	-	1	-	-	5	6
Ransuil	-	-	-	-	-	-	1	1
Bosuil	-	-	-	-	-	-	1	1
Totaal	13	17	5	22	7	2	27	93
Aas								
Vlees	1	-	-	-	-	-	-	1
Konijn	2	1	-	-	-	-	2	5
Mol	3	-	-	-	-	-	1	4
Afval schaap	-	-	-	-	-	-	1	1
Ei	-	-	-	-	-	-	1	1
Duif	1	8	-	-	-	-	-	9
Fazant	-	2	1	-	-	-	-	3
Meeuw	1	-	-	-	-	-	-	1
Ekster	-	1	-	2	-	-	-	3
Zwarte Kraai	-	3	-	-	-	-	-	3
Kip	-	2	1	-	-	-	-	3
Totaal	8	17	2	2	-	-	5	34
Overige diersoorten								
Huiskat	-	2	-	-	-	-	1	3
Huishond	1	-	-	-	-	-	-	1
Steenmarter	-	1	-	-	-	-	-	1
Vos	-	4	-	-	-	-	1	5
Haas	-	-	-	-	-	-	2	2
Eekhoorn	-	-	-	-	-	-	1	1
Kleine Zwaan	-	-	-	-	-	-	1	1
Blauwe Reiger	-	-	-	-	-	-	1	1
Wilde Eend	3	-	-	-	-	-	-	3[2]
Meerkoet	-	-	-	-	-	-	4	4
Patrijs	-	-	-	-	-	-	1	1
Zilvermeeuw	-	-	-	-	-	-	1	1
Kokmeeuw	-	-	-	2	-	-	-	2
Visdief	-	-	-	-	2	-	-	2
Houtduif	-	-	-	-	-	-	1	1
Holenduif	-	-	-	-	1	-	1	2
Vink	-	-	-	-	-	-	2	2
Zwarte Kraai	-	-	-	1	-	-	1	2
Roek	-	-	-	2	-	-	-	2
Vlaamse Gaai	-	-	-	-	-	-	5	5
Spreeuw	-	-	-	-	-	-	6	6
Totaal	4	7	-	5	3	-	29	48
Totaal Generaal	25	41	7	29	10	2	61	175

1 = Onder het hoofd negatief zijn alle overige doodsoorzaken gerangschikt; dus ziekte, trauma, niet geschikt voor onderzoek en geen doodsoorzaak vastgesteld.
2 = Ingezonden exemplaren van een partij van ongeveer 110 dode watervogels, waaronder wilde eenden, bergeenden, knobbelzwanen, waterhoentjes en scholeksters.

Al met al een opmerkelijk record, zeker als men bedenkt, dat door een gewijzigde opzet van de onderzoekprocedure bij het CDI nog slechts uitsluitend dieren geleverd door opsporingsdiensten voor een (gedeeltelijk) gratis onderzoek in aanmerking kwamen. Daarbij komt nog het feit dat in de eerste vier maanden van 1993 het onderzoek bij het CDI nagenoeg stil lag.

Gebruikte middelen

Allereerst zal zijn opgevallen dat in de tabel een kolom "overig vergif" voorkomt. In deze kolom zijn die gevallen opgenomen waarvoor geldt dat er met een grote mate van waarschijnlijkheid sprake was van vergiftiging, terwijl tengevolge van de eerder genoemde richtlijnen van de AID geen toxicologisch vervolgonderzoek werd uitgevoerd.
Bij de "bestrijding" van (roof)vogels en andere (roof)dieren werd gebruik gemaakt van een heel scala van middelen. Verreweg favoriet bleken een tweetal landbouwbestrijdingsmiddelen, parathion en aldicarb. Daarnaast werd dit jaar weer een nieuw middel uit de kast gehaald, namelijk mevinfos. Dit middel is wettelijk toegelaten ter bestrijding van insekten op diverse gewassen. Het is zeer giftig voor alle diersoorten. In 10 gevallen werd het (jacht)geweer gehanteerd; in 2 gevallen een klem. Om de bestrijdingsmiddelen aan dieren te kunnen aanbieden werd veel meer dan in 1992 gebruik gemaakt van uitgelegd aas waarover de "werkzame" bestanddelen werden gestrooid. In totaal werden 34 stuks aas onderzocht. Verder valt het gebruik van vergiftigd aas af te leiden uit de hoge concentraties van de genoemde vergifstoffen die in maag- en kropinhoud van onderzochte roofvogels werden aangetroffen. Dergelijke hoge concentraties kunnen niet worden opgebouwd door middel van zogenaamde doorvergiftiging [de roofvogel eet een prooidier dat is gestorven ten gevolge van een legale toepassing van een of ander bestrijdingsmiddel, bijvoorbeeld: de buizerd sterft ten gevolge van de consumptie van grote aantallen emelten die legaal werden bestreden met parathion.]
Bij een dergelijke doorvergiftiging zijn de aangetroffen concentraties van het bestrijdingsmiddel in de krop en de maag van de "onbedoeld" gestorven roofvogel vele malen lager dan in die van een soortgelijke roofvogel die is gestorven na het nuttigen van uitgelegd vergiftigd aas.

Gebieden van waaruit dieren zijn opgestuurd

Verspreid over alle zes genoemde provincies zijn in 1993, met name in die streken die een geschikte biotoop voor roofvogels vormen, overtredingen van Vogelwet, Jachtwet en Bestrijdingsmiddelenwetgeving geconstateerd. Met name de provincie Drenthe is daarbij koploper. Dit laatste wordt vermoedelijk veroorzaakt door het feit dat de vervolging in deze provincie hartnekkig doorgaat en het feit dat er tengevolge van de activiteiten van enkele personen in deze provincie relatief veel aan opsporing wordt gedaan.

De volgende concentraties van overtredingen werden geconstateerd: In de provincie Groningen: de omgeving van Winschoten en Scheemda; er werd daar met vergif gewerkt. Verder natuurlijk weer de omgeving van Middelbert en Harkstede. Hier werden als vanouds weer een aantal roofvogels geschoten. Bij Rottumeroog en Rottumerplaat werden vanaf een vissersboot visdieven geschoten. In de provincie Friesland: de omgeving van Ravenswoud. Hier werden op grote schaal vogels en zoogdieren vergiftigd met uitgelegd aas. In de omgeving van de Blesse werd op roofvogels en hun nesten geschoten. In de provincie Drenthe werden veel inzendingen gedaan vanuit de volgende gebieden: Anderen/Eext, Elp, Grolloo, Steenbergen, Taarlo, Tynaarlo, Witten en Zuidvelde. In de provincie Overijssel werden een aantal zoogdieren ingestuurd vanuit een bosgebied bij Steenwijkerwold. Vanuit de provincie Flevoland tenslotte worden vanuit de omgeving van Kraggenburg veel incidenten gemeld. De provincie Gelderland leverde erg weinig overtredingen
Opvallend was dat rond Engwierum (Friesland) graan overgoten met parathion werd gebruikt bij (geslaagde) pogingen om schade door watervogels te beperken. Ongeveer 110 watervogels legden hier het loodje. Opvallend is de ook dit jaar weer vastgestelde vergiftiging van zoogdieren (steenmarter, vos, huishond en huiskat) met uitgelegd aas.
De verleden jaar gestelde hypothese dat er een verband bestaat tussen "bestrijding van vossen en andere roofdieren" met behulp van uitgelegd aas en het (onbedoeld) sterven van (roof)vogels, krijgt steeds meer vlees rond de botten.

Andere meldingen van vervolging

Door medewerkers van de WRNON werd in de loop van 1993 melding gemaakt van een aantal gevallen van roofvogelvervolging. Het betreft hier uitsluitend gevallen die niet in het CDI-overzicht zijn opgenomen.

19-05; Bij Bunne werd de horstboom van een buizerdpaar omgezaagd.
28-05; Buizerdnest te Kostvlies (Drenthe) doorzeefd met hagel.
30-05; In boswachterij Appelscha werden de nesten van 2 paren havik en 2 paren buizerd verstoord.
31-05; In het Westerkwartier van Groningen werden op diverse plaatsen de nesten van 3 paren havik verstoord. In een geval werd daarbij de complete horstboom omgezaagd. Verder werden ook de nesten van 2 paren buizerd verstoord.
31-05; Nabij Harkstede werden de nesten van 2 paren bruine kiekendief verstoord.
10-06; In de omgeving van Jubbega werd het nest van een buizerd doorzeefd met hagel. Verder werden in deze omgeving de nesten van 1 paar havik en 1 paar buizerd verstoord door het uithalen van de eieren.
15-06; Bij Heerenveen werd het nest van een buizerd doorschoten met hagel. Tevens werd hier bij een golfbaan in aanleg de complete horstboom van een havik met een kraan omgeduwd. Vier jonge haviken overleefden deze ingreep niet; een vijfde werd via het vogelasiel in Ureterp gered.
19-06; Bij Oranjewoud werden 3 jonge sperwers dood onder hun nest aangetroffen.
22-11; In het Nanninga's Bos te Marum werd een versdode jonge buizerd gevonden. Het dier bleek bij inspectie bij een preparateur te zijn geschoten met staalhagel. In het dier werden namelijk een groot aantal glimmende staalkorrels aangetroffen.
05-12; In het land van Rechteren te Dalfsen werd een nog levende buizerd aangetroffen. Bij onderzoek door een dierenarts werd uit dit beest een loodhagelkorrel verwijderd. Deze korrel is ook op een rontgenopname zichtbaar.

Opsporingsactiviteiten

Uit het voorgaande blijkt dat de vervolging van met name roofvogels in 1993 onverminderd voortging. Voor het eerst sinds de oprichting van de WRNON zijn in dit jaar ook een relatief groot aantal processen-verbaal opgemaakt wegens overtredingen van Vogelwet 1936, Jachtwet en Bestrijdingsmiddelenwetgeving. Het ging daarbij om de volgende gevallen.

1- Een jager te Ravenswoud werd door een getuige gezien bij het uitleggen van met aldicarb vergiftigd aas. Hier werd door de politie van Oosterwolde in samenwerking met controleurs van de AID proces-verbaal opgemaakt.
2- In Taarlo werd proces-verbaal opgemaakt tegen een jager (tevens voormalig jachtopzichter) wegens een groot aantal overtredingen van de Jachtwet. Dit werd gedaan door de politie van Vries eveneens in samenwerking met controleurs van de AID. De verdachte is inmiddels door de kantonrechter in Assen veroordeeld.
3- In Steenbergen bij Roden werd een jager betrapt bij het uitleggen van met aldicarb bewerkte duiven. De politie van Roden maakte in samenwerking met controleurs van de AID verbaal op.
4- In de Blesse (bij Wolvega) werden twee jagers betrapt bij het (illegaal) jagen in een reservaat van het Fryske Gea. Bij deze jachtactiviteit werden de nesten van 2 buizerden doorschoten. In een van deze gevallen werd ook een broedende buizerd doodgeschoten. De politie van Wolvega maakte hier proces-verbaal op.
5- In Heerenveen maakte de politie een proces-verbaal op tegen de verantwoordelijke persoon die met een kraan een compleet haviknest omverduwde.
6- In Engwierum werd een landbouwer geverbaliseerd die met parathion vergiftigd graan uitstrooide in een poging schade door watervogels te beperken. Honderdentien vogels werden hiervan de dupe.
7- Door bewakers van Rottumeroog en Rottumerplaat werd geconstateerd dat vanaf een viskotter werd geschoten op visdieven. Controleurs van de AID maakten in dit geval proces-verbaal op tegen de schipper van de kotter.
8- Vlak voor de jaarwisseling tenslotte maakte de politie van Vries in samenwerking met controleurs van de AID proces-verbaal tegen een jager en diens zoon in Tynaarlo. De zoon werd door een getuige betrapt bij het uitleggen van met parathion overgoten aas, in dit geval een mol.

Conclusie

De vervolging van (roof)vogels en andere dieren bleef in 1993 in de zes noordelijke provincies onverminderd aanhouden. Voor de bestrijding van dit 'roofwild' maakten de daders weer overvloedig gebruik van voor dit doel verboden landbouwvergiften. Deze middelen hebben een zeer 'probate' uitwerking op aaseters.
Ondanks het feit dat het CDI te Lelystad, gedwongen door bezuinigingen, geen inzendingen van particulieren meer accepteert, konden in de loop van het jaar nog 175 beesten afkomstig uit noord nederland worden onderzocht. Vooral in de eerste vijf maanden van 1993 kwamen, eveneens ten gevolge van de reorganisatie bij deze dienst, de CDI-uitslagen met grote vertraging ter beschikking van de opsporingsdiensten.
Desondanks werd er voor het eerst in het bestaan van de WRNON een doorbraak in de opsporing van daders bereikt. Helaas wordt ook hier de hypothese dat de daders van de vervolging van (roof)vogels en andere roofdieren vooral in jagerskring moeten worden gezocht, niet ontkend. Een zorgelijke constatering

Adres: Jan Schipperijn, Hullenweg 29, 9301 ZD Roden

Bijlage 1. Broedbiologische gegevens per territorium van roofvogels in Drentse referentiegebieden in 1993

Smilde
Havik

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	juv	+	21/4	2	1	Vervolglegsel
2	?	ad	+	5/4	3	3	
3	?	?	+	?	4	0	
4	?	?	+	29/3	4	3	
5	?	?	+	?	+	+	
6	?	ad	+	2/4	4	4	
7	?	ad	+	31/3	+	2	
8	?	ad	+	10/4	+	4	

Sperwer

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	ad	+	9/5	5	5	
2	?	juv	+	-	?	0	Vrouw gepredeerd
3	?	ad	+	24/4	6	6	
4	?	ad	+	22/4	5	4	
5	?	ad	+	29/4	6	4	
6	?	ad	+	28/4	4	4	
7	?	ad	+	18/4	5	5	
8	?	ad	+	6/5	3	2	

Buizerd

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	ad	ad	+	26/3	3	3	
2	?	?	+	?	3	0	Nest kapot
3	ad	ad	+	?	3	0	
4	ad	ad	+	?	+	+	
5	?	?	+	?	3	0	
6	ad	ad	+	29/3	4	4	
7	ad	ad	+	12/4	2	2	
8	ad	ad	+	?	+	+	
9	ad	ad	+	3/4	3	3	
10	ad	ad	-	-	0	0	
11	ad	ad	-	-	?	0	
12	ad	ad	+	?	+	+	

Torenvalk

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	?	+	17/4	+	4	
2	?	?	+	18/4	+	4	
3	?	?	+	24/4	6	5	
4	?	?	+	9/5	+	5	
5	?	?	+	?	+	0	
6	?	?	+	?	+	5	
7	?	?	-	?	+	+	

Odoorn

Havik

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	ad	ad	+	2/4	4	3	
2	ad	ad	+	4/4	4	4	
3	ad	ad	+	2/4	6	3	
4	ad	ad	+	?	5	0	
5	?	ad	+	-	0	0	
6	ad	ad	+	?	3	0	
7	ad	juv	+	-	0	0	
8	ad	ad	+	8/4	4	1	
9	?	juv	+	-	0	0	
10	ad	juv	+	?	+	0	
11	ad	?	+	-	0	0	
12	ad	ad	+	26/3	3	3	
13	ad	?	+	-	0	0	
14	ad	ad	+	29/3	4	4	
15	ad	ad	+	6/4	4	4	

Sperwer

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	?	-	-	0	0	
2	?	ad	+	17/4	5	5	
3	?	ad	+	?	5	0	
5	?	juv	+	6/5	4	0	
6	?	ad	+	21/4	5	5	
7	?	ad	+	9/5	4	4	
9	?	ad	+	22/4	4	3	
10	?	ad	+	22/4	6	6	
11	?	juv	+	?	+	0	Windei
12	?	ad	+	30/4	5	3	
13	?	ad	+	9/5	5	3	
14	?	juv	+	18/5	4	3	
15	?	ad	+	?	3	0	

Buizerd

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
2	ad	ad	+	-	0	0	
4	ad	ad	-	-	0	0	
5	ad	ad	+	7/4	3	2	
6	ad	ad	-	-	0	0	
7	ad	ad	+	26/3	3	3	
8	ad	ad	+	-	0	0	
9	ad	juv	+	19/4	3	2	
10	ad	ad	+	-	0	0	
11	ad	ad	+	-	0	0	
12	ad	ad	+	1/4	3	3	
14	?	ad	+	-	0	0	
15	ad	ad	+	30/3	3	3	
16	?	?	+	-	0	0	
17	ad	?	+	30/3	3	3	
19	?	?	-	-	?	0	
20	?	ad	+	-	0	0	
21	ad	ad	+	-	0	0	
22	?	?	+	-	0	0	
23	ad	ad	-	-	0	0	
24	ad	ad	+	24/3	3	3	
25	juv	ad	+	?	+	0	
26	?	ad	+	30/3	+	2	
27	ad	?	+	-	0	0	
28	ad	ad	+	1/4	+	3	
30	ad	juv	+	9/4	3	3	
31	?	?	-	-	0	0	
32	ad	ad	+	10/4	2	2	
33	ad	ad	+	?	2	0	Eieren gulp
34	?	?	+	-	0	0	
35	ad	ad	+	3/4	3	2	
36	ad	ad	+	3/4	2	1	
37	ad	ad	+	9/4	3	3	
38	ad	ad	-	-	?	0	
40	ad	ad	+	30/3	3	3	
47	ad	ad	+	31/3	3	3	
48	?	ad	+	30/3	1	1	
49	?	ad	+	29/3	+	3	
50	?	?	+	?	1	0	
51	?	?	-	-	0	0	
52	?	ad	+	10/4	2	2	
53	?	?	+	-	0	0	
54	ad	ad	+	29/3	4	3	
57	?	ad	+	31/3	2	2	
58	?	ad	+	?	3	0	
59	ad	ad	-	-	0	0	
60	ad	ad	+	-	0	0	
62	ad	juv	+	8/4	3	3	

Torenvalk

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	?	+	24/4	5	5	
2	?	?	+	8/5	5	5	
3	?	?	+	3/4	5	5	
4	?	?	-	-	?	0	
5	?	?	+	23/4	6	6	
6	?	?	+	30/4	5	5	
7	?	?	+	9/4	6	6	
8	?	?	+	28/4	5	5	
9	?	?	+	11/5	9	0	
10	?	?	+	2/5	3	1	
11	?	?	+	1/5	5	5	
12	?	?	+	19/4	6	6	
13	?	?	+	13/5	5	0	
14	?	?	+	?	6	0	
15	?	?	+	23/4	7	7	
16	?	?	+	20/4	6	5	
17	?	?	+	29/4	6	6	
18	?	?	+	13/4	7	1	
19	?	?	+	?	+	4	
20	?	?	+	18/5	6	6	
21	?	?	+	20/4	2	1	
22	?	?	+	18/5	6	4	
23	?	?	+	31/3	6	6	
24	?	?	+	18/5	5	4	
25	?	?	+	3/4	6	6	
29	?	?	+	7/4	7	7	
30	?	?	-	-	?	?	
31	?	?	-	-	?	?	
32	?	?	-	-	?	?	
33	?	?	+	20/4	6	6	
34	?	?	+	1/4	6	6	
35	?	?	+	20/4	6	5	
36	?	?	+	24/4	6	4	
37	?	?	+	21/4	5	2	
38	?	?	+	2/4	6	6	
39	?	?	-	-	?	?	
40	?	?	-	-	?	?	
41	?	?	+	7/4	5	5	
42	?	?	-	-	?	?	
43	?	?	+	7/4	6	6	
44	?	?	+	30/3	6	6	
45	?	?	+	18/4	6	6	
46	?	?	+	21/4	5	5	
47	?	?	-	-	?	?	
48	?	?	+	27/4	5	5	
49	?	?	+	9/4	6	6	
50	?	?	+	?	+	+	
51	?	?	-	-	?	?	
52	?	?	+	12/4	6	6	
53	?	?	+	?	5	0	Jong spreidpoten
54	?	?	+	4/5	7	6	
57	?	?	+	16/4	6	5	
58	?	?	+	?	+	0	

Ei	
1	
2	1
3	2
4	1
5	14
6	22
7	6
8	
9	1

N 47
$\bar{x}$ 5.6
SD 1.04

59	?	?	+	27/4	~~4~~	~~4~~
60	?	?	+	4/4	~~7~~	~~7~~
61	?	?	+	19/4	~~5~~	~~5~~
62	?	?	-	-	?	?
63	?	?	+	12/4	~~5~~	~~5~~
64	?	?	+	28/3	~~6~~	~~6~~
65	?	?	-	-	?	?
66	?	?	+	?	~~3~~	0
67	?	?	+	10/4	~~6~~	~~6~~
68	?	?	+	21/4	~~7~~	~~5~~

Boswachterij Schoonloo

Havik

$\bar{x}$ 109.74
sd 13.5

20/3 – 18,

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	ad	+	30/3	4	2	
2	?	ad	+	1/4	5	4	
3	?	ad	+	25/3	4	4	
4	?	?	+	1/4	4	3	
5	?	ad	+	?	2	0	
6	?	ad	+	8/4	4	3	
7	?	ad	+	8/4	2	2	
8	?	ad	+	10/4	3	3	
9	?	ad	+	?	+	0	
10	?	ad	+	?	3	0	

Sperwer

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	?	+	24/4	6	0	
2	?	ad	+	28/4	3	1	

Buizerd

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	ad	+	26/3	3	2	
2	?	ad	+	26/3	3	3	
3	?	ad	+	1/4	3	3	
4	?	?	+	22/3	3	3	
5	?	?	+	?	+	0	
6	?	ad	+	26/3	3	2	
7	?	ad	+	16/4	3	2	
8	ad	ad	+	14/4	3	3	
9	?	?	+	21/3	3	3	
10	?	ad	+	23/3	3	1	
11	ad	ad	+	26/3	4	3	
12	ad	ad	+	21/4	2	0	
13	ad	ad	+	15/4	2	2	
14	?	?	+	?	2	0	
15	?	ad	+	31/3	2	2	
16	?	?	+	?	+	+	

Noordoost-Drenthe

Havik

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	juv	juv	+	26/4	+	1	
2	ad	juv	+	?	3	0	
3	?	ad	+	14/3	4	4	
4	?	ad	+	13/3	4	3	

Sperwer

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	ad	ad	+	22/4	6	6	
2	juv	ad	+	24/4	+	5	
3	ad	ad	+	12/5	4	4	
4	?	ad	+	1/5	5	5	
5	?	ad	+	6/5	5	4	
6	ad	ad	+	?	+	+	

Buizerd

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	?	+	24/3	4	4	
2	ad	ad	+	15/3	4	4	
3	ad	ad	+	29/3	3	3	
4	?	?	-	-	0	0	
5	ad	ad	+	29/3	+	2	
6	?	?	-	-	0	0	
7	?	?	+	3/4	+	3	

Torenvalk

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	?	+	19/4	+	4	
2	?	?	+	24/4	+	4	
3	?	?	+	3/4	6	3	
4	?	?	+	?	4	0	
5	?	?	+	30/4	+	5	
6	?	?	+	13/4	+	5	
7	?	?	+	22/4	+	2	

Midden-Drenthe

Havik

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	ad	ad	+	4/4	5	4	
2	?	ad	+	-	0	0	
3	ad	ad	+	28/3	5	5	
4	ad	ad	+	-	+	0	
5	ad	ad	-	-	0	0	
6	ad	ad	+	30/3	5	1	
7	?	juv	+	26/4	2	2	
8	?	ad	+	2/4	3	2	
9	?	ad	+	2/4	3	2	
10	ad	ad	+	4/4	3	3	
11	?	?	-	-	0	0	
12	?	ad	+	24/4	3	1	
13	?	ad	+	29/3	3	3	
14	ad	ad	+	23/3	4	4	
15	ad	ad	+	31/3	4	4	

Sperwer

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	?	ad	+	18/4	5	4	
2	?	ad	+	28/4	5	5	
3	?	ad	+	23/4	5	4	
4	?	?	+	-	0	0	
5	?	ad	+	22/4	5	4	
6	ad	ad	+	?	6	3	
7	?	?	+	?	+	+	
8	ad	ad	+	-	0	0	
9	juv	ad	+	27/4	5	4	
10	ad	juv	+	7/5	4	2	
11	ad	ad	+	25/4	6	4	
12	?	ad	+	?	+	0	
13	?	ad	+	27/4	6	6	

Buizerd

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1a	ad	ad	+	?	+	0	
1b	ad	ad	+	9/5	2	2	Vervolglegsel van 1a
2	ad	ad	+	2/4	+	2	
3	ad	ad	+	-	?	0	
4	ad	ad	+	24/3	3	2	
5	?	?	-	-	?	0	
6	ad	ad	-	-	?	0	
7	ad	ad	-	-	?	0	
8	ad	ad	+	29/3	4	4	
9	?	ad	+	-	0	0	
10	ad	ad	+	23/3	3	3	

11	ad	ad	+	30/3	3	3
12	?	ad	+	28/4	2	0
13	ad	ad	-	-	?	0
14	ad	ad	-	-	0	0
15	ad	ad	-	-	?	0
16	?	ad	+	?	+	2
17	?	?	-	-	?	0
18	?	?	-	-	?	0
19	ad	ad	-	-	?	0
20	ad	ad	+	?	2	2
21	ad	ad	+	?	2	0
22	?	?	+	-	0	0
23	ad	ad	+	9/4	2	2
24	ad	ad	+	7/4	4	4
25	ad	ad	+	29/3	3	3
26	ad	ad	+	1/4	3	3
27	ad	ad	+	28/3	3	3
28	ad	ad	+	?	2	0
29	?	ad	+	3/4	3	2
30	?	?	+	-	0	0
31	ad	juv	+	-	0	0
32	ad	ad	+	4/4	2	2
33	?	?	+	-	0	0
34	?	ad	+	6/4	3	1
35	ad	ad	+	22/3	4	3
36	ad	ad	+	1/4	2	1
37	?	?	+	4/4	3	2
38	ad	ad	+	2/4	3	3
39	ad	ad	+	?	3	0
40	ad	ad	+	29/3	3	2
41	ad	ad	-	-	?	0
42	ad	ad	+	28/3	2	2
43	ad	ad	+	23/3	3	3
44	ad	ad	-	-	?	0
45	ad	ad	+	4/4	3	2
46	ad	ad	+	4/4	+	0
47	ad	ad	+	4/4	+	0
48	?	ad	+	-	0	0
49	ad	ad	+	28/3	3	3
50	?	?	+	-	0	0
51	ad	ad	+	30/3	3	1
52	ad	ad	+	-	0	0
53	juv	ad	+	-	0	0

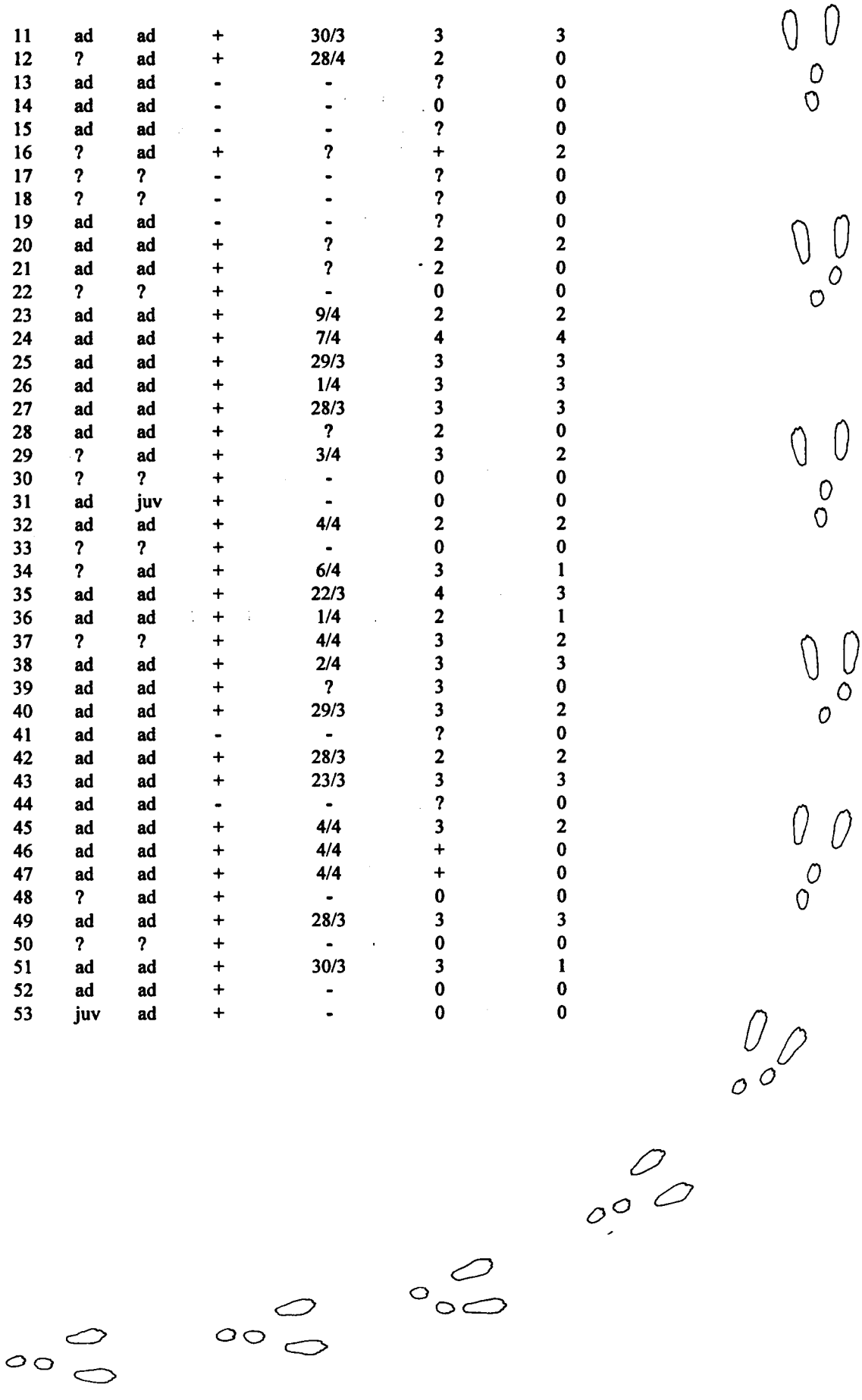

Boswachterij Smilde/Berkenheuvel

Havik

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	ad	ad	+	26/3	4	3	
2	ad	ad	+	28/3	4	4	
3	ad	juv	+	30/3	4	3	
4	ad	ad	+	31/3	4	2	
5	ad	ad	+	3/4	4	2	
6	ad	ad	+	4/4	4	2	
7	ad	juv	+	?	2	0	
8	ad	ad	+	1/4	3	3	
9	ad	ad	+	28/3	3	3	
10	ad	ad	+	27/3	2	1	
11	ad	ad	+	4/4	4	3	
12	?	juv	+	?	3	0	
13	ad	ad	+	30/3	4	4	
14	ad	ad	+	?	(6)	0	Twee vrouwtjes?
15	?	ad	+	?	+	0	

Sperwer

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	ad	ad	+	?	5	0	
2	ad	ad	+	2/5	5	0	
3	ad	ad	+	19/4	6	4	
4	ad	ad	+	20/4	5	5	
5	ad	ad	+	23/4	5	0	
6	juv	juv	+	21/5	3	2	
7	ad	ad	+	24/4	5	5	
8	ad	ad	+	25/4	5	2	

Buizerd

Nummer	Leeftijd ouders Man	Vrouw	Nest	Legbegin	Aantal eieren	Uitgevlogen jongen	Bijzonderheden
1	ad	ad	+	19/4	2	1	
2	ad	ad	+	7/4	3	0	
3	ad	ad	+	?	2	0	
4	juv	juv	+	?	+	2	
5	ad	ad	+	10/4	2	1	
6	ad	ad	+	17/4	3	0	
7	ad	ad	+	27/4	3	3	
8	ad	ad	+	28/3	4	3	
9	ad	ad	+	28/3	+	2	
10	ad	ad	+	-	0	0	
11	ad	juv	+	5/4	2	2	
12	ad	ad	+	29/3	3	3	
13	ad	ad	+	3/4	3	2	
14	ad	ad	+	6/4	3	2	
15	ad	ad	+	10/4	+	3	
16	ad	juv	+	31/3	2	2	

17	?	?	+	?	3	0
18	ad	ad	+	2/4	3	2
19	ad	ad	+	6/4	3	3
20	ad	juv	+	26/4	2	2
21	ad	ad	?	-	0	0
22	ad	ad	+	6/4	3	2
23	ad	ad	+	9/4	+	2
24	ad	ad	?	-	?	0
25	ad	ad	+	4/4	4	4
26	?	?	?	-	0	0
27	ad	ad	+	-	0	0
28	ad	ad	+	?	+	2
29	ad	ad	+	?	+	2
30	ad	ad	+	2/4	3	3
31	ad	ad	+	1/4	4	2

Bijlage 2. Lijst van in 1993 gevonden materiaal en bijbehorende onderzoeksresultaten zoals deze werden verkregen via het CDI te Lelystad en enkele andere onderzoeksinstituten. (In een aantal gevallen werden deze laboratoriumuitslagen gecombineerd met onderzoeksgegevens van AID en politie.)

CDIno	Soortvogel/aas	Vindplaats	AtlBl	Uitkomst Onderzoek
SZ-00728	1 Kat	Jubbega/Schurenga	11-55	Aldicarbvergiftiging
161279	1 Buizerd	Overijssel	#####	Parathionvergiftiging
161364	1 Buizerd	Flevoland	#####	Mevinfosvergiftiging
161448	1 Sperwer	Overijssel	#####	Doodsoorzaak onbekend
161550	1 Havik	Flevoland	#####	Mevinfosvergiftiging
161594	1 Kokmeeuw	Overijssel	#####	Trauma
	1 Houtduif	Overijssel	#####	Doodsoorzaak onbekend
	1 Bl. Reiger	Overijssel	#####	Doodsoorzaak onbekend
161626	1 Torenvalk	Gelderland	#####	Doodsoorzaak onbekend
161682	1 Kerkuil	Ulrum	06-18	Doodsoorzaak onbekend
161873	1 Buizerd	Flevoland	#####	Trauma
	1 Buizerd	Flevoland	#####	Doodsoorzaak onbekend
162037	1 Vos	Gelderland	#####	Trauma
162150	1 Kerkuil	Toornwerd	07-14	Doodsoorzaak onbekend
162206	1 Kleine Zwaan	Gelderland	#####	Doodsoorzaak onbekend
162359	4 Meerkoeten	Nes	02-41	Geschoten staalhagel; (legaal)
162360	1 Buizerd	Dwingelo	17-31	Verm. vergif; *
162361	1 Holenduif	Overijssel	#####	Ziekte
162485	2 Buizerden	Winschoten	07-52	Aldicarbvergiftiging; via uitgelegd aas (fazant)
163053	1 Haas	Overijssel	#####	Ziekte
163519	1 Eekhoorn	Taarlo	12-34	Doodsoorzaak onbekend
164160	1 Zw. Kraai	Groningen	07-43	Doodsoorzaak onbekend
	1 Zilvermeeuw	Groningen	07-43	Trauma
164169	4 Haviken	Witten	12-53	Aldicarbvergiftiging
	1 Kat	Witten	12-53	Aldicarbvergiftiging
164170	2 Vl. Gaaien	Flevoland	#####	Doodsoorzaak onbekend
164171	1 Havik	Taarlo	12-34	Aldicarbvergiftiging
164335	6 Spreeuwen	Gelderland	#####	Trauma.
164394	1 Buizerd	Steenbergen	12-21	Doodsoorzaak onbekend. Slachtafval schaap
164404	2 Buizerden	Ravenswoud	12-51	Aldicarbvergiftiging
	1 Steenmarter	Ravenswoud	12-51	via uitgelegd aas; (kraaien, konijn, Ekster)
164559	2 Buizerden	Boertange	13-44	Mevinfosvergiftiging; via uitgelegd aas (kip)
164600	1 Torenvalk	Emmen	17-48	Doodsoorzaak onbekend
164682	1 Havik	Jubbega	11-45	Doodsoorzaak onbekend
164683	2 Buizerden	Jubbega	11-45	Doodsoorzaak onbekend
164684	1 Haas	Jubbega	11-45	Trauma
164864	1 Kat	Overijssel	#####	Doodsoorzaak onbekend
	1 Konijn	Overijssel	#####	Doodsoorzaak onbekend
164943	1 Sperwer	Gelderland	#####	Trauma
165257	2 Buizerden	Jubbega	11-46	Verm. vergif; *
165311	1 Kerkuil	Grolloo	12-55	Trauma
165392	3 Wilde Eenden	Engwierum	06-26	Parathionvergiftiging; via uitgelegd graan.**
165396	1 Bosuil	Ommen	22-51	Verkeersslachtoffer
165587	1 Buizerd	Steenwijk	16-46	Verm. vergif; *
165853	1 Mol	Tynaarlo	12-24	Onbekend; *
165854	1 Meeuw	Tynaarlo	12-24	Overgoten met parathion
165855	3 Duiven	Steenbergen	12-21	Bestrooid met aldicarb en uitgelegd als aas
165856	1 Kiekendief	Zuidvelde	12-32	Aldicarbvergiftiging; via uitgelegd aas (kip)
165860	1 Buizerd	Witten	12-43	Doodsoorzaak onbekend.
166114	1 Havik	Overijssel	#####	Doodsoorzaak onbekend.
166115	2 Roeken	Rijs	15-25	Verm. vergiftiging; *
166116	2 Buizerden	Mantinge	17-44	Parathionvergiftiging

166312	1 Ransuil	Overijssel	#####	Trauma
166471	1 Sperwer	Overijssel	#####	Trauma.
166673	1 Havik	Loon/Taarlo	12-34	Aldicarbvergiftiging
166674	1 Holenduif	Oudemolen	12-34	Afgeschoten; hagel
166676	2 Torenvalken	Middelbert	07-44	Afgeschoten; hagel
166677	1 Torenvalk	Steenbergen	12-21	Verm. vergiftiging; *
166680	1 Buizerd	Flevoland	#####	Mevinfosvergiftiging; via uitgelegd aas (fazant)
166756	1 Vos	Gelderland	#####	Aldicarbvergiftiging; via uitgelegd aas (kip)
167260	1 Patrijs	Oosterend	11-45	Trauma
167928	1 Buizerd	Zwinderen	17-55	Aldicarbvergiftiging; via uitgelegd aas(fazant)
167930	1 Buizerd	Beilen	12-52	Verm. vergiftiging; *
168153	3 Buizerden	Anderen	12-45	Parathionvergiftiging; parathion in granulaat-vorm
168154	1 Havik	Peest/Zeyen	12-23	Geklemd
168386	2 Buizerden	Anderen	12-45	Parathionvergiftiging
168387	1 Buizerd	Tynaarlo	12-24	Parathionvergiftiging
168388	1 Mol	Tynaarlo	12-24	Overgoten met parathion
169029	2 Vinken	Gelderland	#####	Doodsoorzaak onbekend
170604	1 Torenvalk	Tiendeveen	17-43	Afschot
170944	1 Buizerd	Ravenswoud	12-51	Aldicarbvergiftiging; 4 duiven uitgelegd als aas
172829	1 Buizerd	De Blesse	16-24	Geschoten; loodhagel 5 mm
173784	3 Buizerden	Middelbert	07-44	Geschoten
174440	1 Ei	Dokkum	06-24	Gebroken ei; geen vergif
176205	1 Kerkuil	Oosterholt	21-43	Verm. vergiftiging; *
178483	1 Duif	Steenbergen	12-21	Geschoten met loodhagel; Bestrooid met aldicarb
178484	1 Buizerd	Westerbork	17-33	Verm. vergiftiging; *
179124	3 Buizerden	Hoornsterzwaag	11-46	Verm. vergiftiging; *
179767	3 Vl.Gaaien	Witterveld	12-53	Doodsoorzaak onbekend; Ongeschikt voor 1
Konijn	Witterveld	12-53	voor	onderzoek
179768	2 Ekster	Witterveld	12-53	Verm. vergiftiging;*
186362	1 Havik	Smilde	12-42	Uitputting
188068	2 Kerkuilen	Gelderland	#####	Trauma
188131	1 Zw. Kraai	Valthe	17-28	Verm. vergiftiging; *
	1 Havik			
188247	1 Torenvalk	Gees	17-55	Verm. vergiftiging; *
188407	1 Buizerd	Zuidlaren	12-24	Uitputting
188408	1 Buizerd	Noordlaren	12-15	Verm. vergiftiging; *
188410	1 Rode Wouw	Winschoten	08-52	Verm. vergiftiging; *
188769	1 Buizerd	Anloo	12-35	Verm. vergiftiging; *
188806	1 Buizerd	Rolde	12-55	Verm. vergiftiging; *
194804	1 Kokmeeuw	Flevoland	#####	Dodsoorzaak onbekend
198198	1 Torenvalk	Harkstede	07-45	Uitputting
198200	1 Duif	Tynaarlo	12-24	Overgoten met parathion
199608	1 Buizerd	Zuidvelde	12-32	Aldicarbvergiftiging
202486	1 Visdief	Rottumeroog	03-23	Geschoten met windbuks
202487	1 Visdief	Rottumerplaat	03-23	Geschoten met windbuks
216522	3 Buizerden	Flevoland	#####	Doodsoorzaak onbekend
217233	1 Havik	Kraggenburg	21-13	Verm. vergiftiging; *
217650	1 Buizerd	Grolloo	12-55	Geklemd.
217652	3 Buizerd	Tynaarlo	12-24	Parathionvergiftiging
	2 Konijnen	Tynaarlo	12-24	Overgoten met Parathion
217653	1 Buizerd	Tynaarlo	12-24	Parathionvergiftiging
218499	1 Buizerd	Scheemda	13-11	Verm. vergiftiging; *
218565	3 Vossen	Steenwijk	16-35	Aldicarbvergiftiging
	1 Havik	Steenwijk	16-35	Aldicarbvergiftiging
219061	1 Hond	Oosterlangen	17-15	Parathionvergiftiging via uitgelegd aas
220434	1 Havik	Kraggenburg	21-13	Verm. vergiftiging; *

220631	1 Buizerd	Kraggenburg	21-13	Aldicarbvergiftiging
221005	2 Mollen	Tynaarlo	12-24	Overgoten met parathion
221006	1 Buizerd	Steenbergen	12-21	Aldicarbvergiftiging
223966	1 Torenvalk	Ulrum	06-18	Doodsoorzaak onbekend
223967	1 Torenvalk	Harkstede	07-44	Verm. vergiftiging; *
	1 Buizerd	Harkstede	07-44	

* = Geen onderzoek in verband met kosten
** = onderdeel van een grote veldvergiftiging waarbij ongeveer 100 watervogels (wilde eend, bergeend, knobbelzwaan, waterhoen en scholekster) omkwamen. Dader is geverbaliseerd
= Nadere gegevens over vindplaats bij samenstellers niet bekend

NvhN 4-12-93

Jager

Een kort bericht, vorige week in deze krant, heeft in bepaalde kringen in het Westerkwartier zeer grote beroering teweeggebracht. Dat meldt ons de heer J.J. (Jannes) van Esch uit Niekerk. Het bericht betrof de melding van de vondst van een doodgeschoten buizerd bij het Nanninga's Bos in Zevenhuizen. Van Esch is secretaris van de Wild Beheer Eenheid Leek. Volgens hem voelen alle jagers in het Westerkwartier zich in hun goede naam aangetast door het bericht dat de jonge roofvogel door een jager was neergeschoten.

Nou wordt een prooi altijd door een jager belaagd, en heb je jagers in soorten: jagers en jagers. Maar volgens Van Esch is er bij Zevenhuizen maar één soort jager actief. Dat is de jager die officieel staat ingeschreven bij de Wild Beheer Eenheid Leek. Andere jagers zijn er misschien wel, maar mogen van de WBE niet zo worden genoemd. Daar is volgens de secretaris maar één goed woord voor: stroper. En dus had dat ook in het bericht moeten staan.

Van Esch heeft de politie in Leek platgebeld, de preparateur die het beestje heeft onderzocht, de vinder en de redactie om dat grote misverstand uit de wereld te helpen. "Zijn we met de WBE net zo leuk bezig om een goede naam op te bouwen, komt er zo'n artikel in de krant."

Van Esch was jegens deze krant boos, verdrietig en wantrouwend tegelijk, want hij vermoedt dat de redactie het bericht met opzet zo had geplaatst om de anti-jacht mafia een plezier te doen. Dat merken we dan wel met de kerst. Van Esch kan gerust zijn: we worden weleens gestoord door knallen en rondspattend hagel, een hekel hebben we aan niemand. Overigens geeft Van Esch grif toe dat er toch per ongeluk een echte jager van zijn WBE over de schreef is gegaan. Wat hij dan doet? "Me schamen en de persoon royeren." (fp)

Zware vergiftiging bij Fochteloo

Drie Friese jagers beboet voor doden roofvogels

FOCHTELOO – De Algemene Inspectie Dienst (AID) in Noord-Nederland heeft vorig jaar zeven jagers geverbaliseerd wegens het doden van roofvogels. Het betrof drie mannen uit Friesland en vier uit Drenthe.

In de Lindevallei zijn in de zomer van 1993 twee jagers op de bon geslingerd toen ze twee buizerds doodschoten. Aan de hand van verklaringen van getuigen konden de jagers later worden aangehouden. In de buurt van het Fochteloërveen was begin vorig jaar sprake van een ernstige vorm van roofvogelvervolging. Drie buizerds, een zwaan, reiger, bunzing, steenmarter en enkele duiven en kraaien werden het slachtoffer van een vergiftiging. Een getuige zag hoe een jager met gif bewerkte kraaien als prooi uitlegde. Tegen de dader is proces-verbaal opgemaakt.

Volgens politieman en AID-beambte J. Schipperijn uit Roden heeft de dienst nooit eerder zoveel succes geboekt bij het betrappen van jagers op het uitroeien van beschermde roofvogels. De straf die jagers kan worden opgelegd hangt af van de overtreding die hen tenlaste wordt gelegd: overtreding van de Bestrijdingsmiddelenwet, de Vogel- of de Jachtwet of een combinatie daarvan.

Al jarenlang maakt de noordelijke afdeling van de AID verbeten jacht op roofvogeljagers. Afgelopen week zijn bij Rolde in Drenthe opnieuw drie dode roofvogels – twee buizerds en één havik – aangetroffen. Veel jagers beschouwen roofvogels als regelrechte concurrenten.

Hondje ziek na eten giftig afval

ELP – De politie heeft het ernstige vermoeden dat in het jachtveld rond het dorp Elp onzorgvuldig wordt 'gestrooid' met het landbouwgif parathion. Wellicht door 'lieden die het hebben voorzien op roof- en stootvogels'. Dit concludeert de politie op grond van ervaringen die de heer Reinds uit Elp een dezer dagen opdeed. Reinds liet zijn drie honden uit. Een ervan, een kooikershondje, vond bij een dam wat slachtafval, waarvan het begon te eten. Al vrij snel begon het hondje over te geven, waarna Reinds zich met het zieke dier naar een dierenarts in Rolde spoedde. Vervolgens ging het naar het ziekenhuis in Assen, waar tegengif werd toegediend. Het hondje overleefde de snoeppartij.

LC 12-5-93

Vogelwachter uit Damwoude door val uit boom gewond

BROEKSTERWOUDE - De 44-jarige Romke van der Veen uit Damwoude is gistermiddag zwaar gewond geraakt toen hij van 8 meter hoog uit een boom viel aan de Buitenveldsterweg bij Broeksterwoude.

De Damwoudster, medewerker van de plaatselijke vogelwacht, was in de boom geklommen om eieren in een roofvogelnest te tellen. Bij de val liep hij rugletsel, een hersenschudding en een gebroken pols op. Hij is naar ziekenhuis De Sionsberg in Dokkum gebracht, waar hij op de afdeling intensive care is opgenomen.

NvhNoorden 4-12-93

Nieuwsblad van het Noorden - vrijdag 28 januari 1994

Succes in strijd tegen vervolging van roofvogels

ASSEN – De Algemene Inspectie Dienst (AID) lijkt een belangrijk succes te boeken in de strijd tegen roofvogel-vervolgers. Tegen vier verdachten in Drenthe en drie in Friesland is proces-verbaal opgemaakt. Volgens J. Schipperijn uit Roden van de AID gaat het in alle gevallen om jagers. Nog nooit werden er zoveel verdachten in vrij korte tijd opgespoord. Schipperijn spreekt van een doorbraak, die te danken is aan een gewijzigde opsporingstactiek waarbij meer mensen worden ingezet. De AID-man uit Roden is bijzonder ingenomen met de resultaten. Wel plaatst hij een relativerende kanttekening: "De tijd zal leren of we hier een incidenteel of een blijvend succes hebben behaald."

Jaarlijks vallen vele roofvogels ten prooi aan de vervolgingspraktijken van onbekende lieden. Ze worden vergiftigd of doodgeschoten. Tot voor kort bleek het zeer moeilijk, de daders te betrappen en aan te houden. Daarin lijkt nu verandering te komen.

Volgens Schipperijn is van de zeven verdachten er één inmiddels veroordeeld tot 350 gulden boete. Illegale roofvogeljacht kon tegen hem niet worden bewezen, maar Schipperijn heeft er vertrouwen in, dat dit tegen de andere zes wel zal gelukken. De veroordeelde werd gepakt op overtredingen als het jagen buiten zijn eigen veld en het in het bezit hebben van een beschermde vogel (een holenduif) als levend lokaas. Overigens werd deze week nog bij Harkstede een jager aangehouden, die ook al buiten zijn eigen revier aan het schieten was.

Waar de overige Drentse en Friese verdachten wonen wil Schipperijn niet zeggen; meer hierover staat in een rapport over '93 dat de AID nog in bewerking heeft en waarop hij verder niet vooruit wil lopen. De inspectiedienst werkt in deze nauw samen met de Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland (WRNON). De AID-man schat voor zichzelf in, dat de roofvogelvervolging vorig jaar alleen maar is toegenomen of in elk geval niet is afgenomen.

Deze week werd een nieuw geval gemeld, deze keer uit de streek ten zuiden van Rolde. Hier werden op één hoop twee grotendeels vergane buizerden en één dito havik aangetroffen. Uit hetzelfde gebied zijn in het recente verleden al vaker meldingen binnengekomen. Nog altijd valt Noord-Nederland de twijfelachtige eer te beurt, koploper te zijn op het terrein van de roofvogel-vervolging. Hiermee is nog niet gezegd, dat de stroperij in dit landsdeel ook het weligst tiert. De controle is hier echter het best geregeld, waardoor in het Noorden de meeste vogels worden gevonden.

Zwolse Courant 26/11-'93

Stropers roeien reeën uit

(Van een onzer verslaggevers)

HAVELTE - De reewildstand in het Uffelter Binnenveen is door stroperij tot bijna nul gereduceerd. Dit maakte woordvoerder P. Hollaender van de Wildbeheereenheid (WBE) Havelte en omstreken bekend tijdens de overhandiging van de wild- en reewildbeheerplannen aan burgemeester G. Hensens.

De bij de WBE aangesloten jachtgezelschappen zullen komend voorjaar niet in het Uffelter Binnenveld jagen op reeën.

Ook de hazenstand is al behoorlijk nadelig beïnvloed door stropers. Het wild heeft niet alleen de stropers te duchten, maar uit tellingen blijkt dat er ook veel vossen in de omgeving van Havelte huizen. Voorzichtige tellingen leiden in ieder geval tot veertig stuks. Zij maken niet alleen konijnen, hazen en fazanten tot hun prooi, maar blijken ook niet terug te schrikken voor een jong lam.

De explosieve groei van de roofvogelstand baart de WBE ook zorgen. Slachtoffer hiervan worden vooral jonge dieren.

Op sommige plaatsen binnen het terrein van de WBE is geen konijn meer te vinden. Oorzaak hiervan zijn echter ook ziektes.

Nieuwsblad v.h. N. 25-11-'93

Jonge buizerd doodgeschoten

ZEVENHUIZEN – In het Nanninga's Bos bij Zevenhuizen is een jonge roofvogel door een jager doodgeschoten. Dat meldt de politie van Leek. Die kreeg kreeg de vogel, een buizerd, deze week op het bureau gebracht door een bezoeker van het bos. Preparateur Piet Hummel uit Lettelbert onderzocht de vogel en ontdekte dat het lichaam vol zat met hagel. Het neerschieten van roofvogels is verboden.

Friesch Dagblad 28-2-'94

Politie wil tips over vergiftigd lokaas Elp

BEILEN/ELP – De politie Beilen/Westerbork is naarstig op zoek naar tips van de inwoners van Elp die opheldering kunnen verschaffen over enkele vergiftigingsgevallen van honden in het dorp. Deze maand kon een inwoner z'n viervoeter op het nippertje redden van de vergiftigingsdood, nadat hij had gesnuffeld aan 'verdacht aas' dat door onbekenden is neergelegd. Deze lieden hebben het voorzien op de roofvogels.

Inwoner W.W.M. van Besouw was deze maand al de zoveelste Elpenaar die met z'n hond stuitte op vergitigd slachtafval in de open jachtvelden rond Elp. Nader onderzoek van de Algemene Inspectie Dienst op het door hem gevonden kadaver van een haas, heeft inmiddels uitgewezen dat het dode dier was volgesmeerd met het dodelijke gif parathion.

Groepschef A. Seubring van het politierayon Beilen/Westerbork heeft inmiddels waarschuwingen laten uitgaan naar de bevolking van Elp. Daarin wordt gesteld dat niet alleen huisdieren als katten en honden ernstig gevaar lopen na in aanraking te zijn geweest met het vergiftigd aas, maar ook kinderen.

Seubring: "Als kinderen tijdens het spelen toevallig stuiten op een dood dier, kan het best zijn dat het ook om vergiftigd lokaas gaat. En als ze het hebben aangeraakt met hun handen, vrees ik het ergste. De mensen die zo rijkelijk rondstrooien met vergiftigd aas in Elp, zouden zich eens moeten realiseren wat voor kwaad ze aanrichten."

Seubring hoopt dat de Elpenaren, nu ze weten dat ook hun kinderen gevaar lopen, eindelijk eens met meer informatie op de proppen komen over de vermoedelijke daders. Zo is naar verluidt bij een aantal inwoners wel bekend wie de mogelijke daders zijn van het uitzetten van vergiftigd aas in de jachtvelden, maar durft men uit vrees voor repressailles niets te zeggen.

"Ik heb stellig de indruk dat men in Elp meer van de zaak afweet. En wij hebben die informatie van de bevolking echt nodig, willen we deze zaak oplossen. Voor ons zit de zaak namelijk potdicht. Het mooiste zou natuurlijk zijn om iemand op heterdaad te betrappen. Maar dat moet dan echt een toevalstreffer zijn. We kunnen moeilijk 24 uur per dag in het buitengebied van Elp gaan controleren," aldus Seubring.

Hij hoopt dat de mensen in Elp zich zo snel mogelijk met waardevolle informatie melden bij de politie. "Dit is een uiterst vervelende zaak, waar we graag een vinger achter willen krijgen. De onrust in Elp is al lange tijd zeer groot."